

tevhid

Zilhicce
1447

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP, ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR. KULLARIMI MÜJDELE!" (39/ZUMER, 17)

AYLIK İSLAMİ EĞİTİM DERGİSİ | HAZİRAN '26 | YIL: 15 | SAYI: 157 | FİYATI: 100₺ | ISSN: 2148-4635

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR

BELA VE İMTİHAN SÜNNETİ

HALİS BAYANCUK HOCA | HASBİHÂL' 04

Enes YELGÜN

Zâtu'r Rika' Gazvesi

Talha AKMAN

Üstünlük

Ömer AKDUMAN

Ana Çizgileriyle İslam:
Ebû Sa'lebe Hadisi Şerhi

Salim KANDEMİR

Yeryüzünde Yürüyen Şehit:
Talha İbni Ubeydullah

Kerem ÇAĞLAR

Tevhidî Arayışın İzinde
İslami Hareketler

Zeynep BAYANCUK

Eyden Dünyaya Adım Atarken:
Bir İrade Zirhi

Azra Elif DURUK

İçimizdeki Telaş, Benlik ve
Kontrol Edemediklerimiz

Melek ŞEREF

Dtoriter Aile Dinamikleri

Sultan Amed YAŞAR

Kapitalist Kodların Anatomisi

Zehra ERDEM

Göğe Her Bakış
Bir Tefekkür Olsun

Ali VEFA

Gençliğin İman Krizi:
Sosyal Medya ve Manevi Boşluk

Nilüfer AN

Deve ve İnsan Arasında

Betül ŞAHİN

Helal ve Tayyib Beslenme

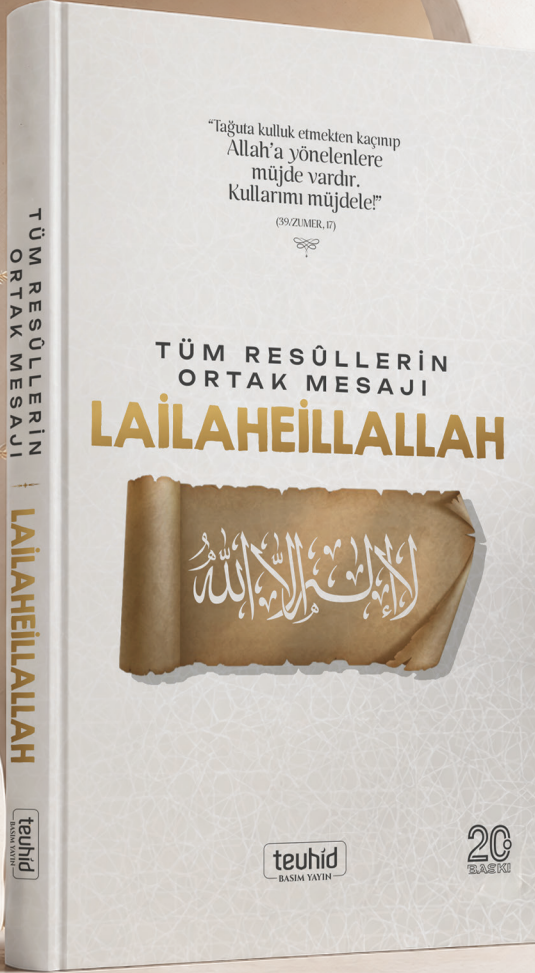
Osman SADIKOĞLU

El-Kahhâr/El-Kâhîr

YENİ

TÜM RESÛLLERİN
ORTAK MESAJI

LAILAHEİLLALLAH

Halis Bayancuk Hoca'nın

“Lailaheillallah”

şiarını tüm
yönleriyle ele aldığı
umde eseri

**Tüm Resûllerin
Ortak Mesajı** çok
yakında sizlerle.

SİPARİŞ KANALLARIMIZ

0552 872 83 84

www.tevhidkitap.net

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Tevhid Dergisi olarak 157. sayımızı siz değerli okurlarımıza takdim ediyoruz.

Halis Bayancuk Hoca bu sayımızda, tarihe ve topluma yön veren değişmez yasalardan Bela ve İmtihan Sünnetini gündem ediyor. Bu sünnetin Kur'ân-ı Kerim'den çeşitli tezahürlerini gösteren Halis Hoca, imtihan sünnetinin hikmetlerini sıraladıktan sonra bu sünnete muhatap olan birey ve toplumların ne yapmaları gerektiğine dair bir yol haritası sunuyor.

Enes Yelgün Hoca, Zâtu'r Rika' Gazvesi'ni naklediyor, Müslimler için görev ve sorumluluk bilincinin güzide örneklerinden birinin yaşandığı bu gazvede sahabenin Kur'ân ile ilişkisi ve tevekkülün zirvesine de şahit olunuyor.

Talha Akman Hoca, Hucurât Suresi'nin 13. ayeti bağlamında insanların farklı dil ve kültürlerde yaratılmasının bir üstünlük ve değer ölçüsüne dönüştürülmesinin nasıl bir sapmaya yol açtığını anlatıyor.

Ömer Akduman Hoca, İslam'ın ana çizgilerinin bildirildiği Ebû Sa'lebe hadisini şerh ediyor.

Salim Kandemir Hoca, cömertliğiyle ve infaklarıyla nam salan Yürüyen Şehit Talha ibni Ubeydullah'a (ra) veda ediyor.

Kerem Çağlar, İslami Hareketler isimli yazı dizisinde tarihte ortaya çıkan ilk İslami hareketleri ve Mekke ve Medine dönemlerinin onlar üzerindeki yansımaları değerlendiriyor.

Zeynep Bayancuk Hoca, bizleri, Canımız Peygamberimizin dışarı çıkarken giymeyi hiç aksatmadığı irade zırhını kuşanmaya davet ediyor.

Azra Elif Duruk, normalin dışındaki kaygı ve güvende hissetmeme hâlinin neden olduğu kontrol hastalığına ve tedavisine dair bir yazı kaleme alıyor.

Melek Şeref, Gençlerle Muamele köşesinde otoriter ailelerin özellikle genç evlatlarıyla ilişkilerini daha sağlıklı bir hâle getirecek yöntemleri ele alıyor.

Sultan Amed Yaşar, kapitalist veri setiyle beslenen yapay zekâ modellerinin algoritmik tuzaklarından birkaçını ifşa ediyor ve bu tuzaklardan nasıl korunabileceğimize dair değerlendirmelerini paylaşıyor.

Zehra Erdem, gök kubbeye baktığımızda ondaki ayetleri görüp farkında olmamız ve bu vesileyle Rabbimize kulluk etmemiz için bizlere yol gösteriyor.

Ali Vefa, âhir zamanın saptırıcı fitnelere biri olan gençlerimizin İslam'dan uzaklaşma sebeplerini ve bu büyük sorunun çözüm yollarını konu ediniyor.

Nilüfer Ân, Tefekkür Faunası köşesinde bu kez develeri zerafetle mercek altına alıyor, yazı boyunca deveye bakarken aslında kendi kalbimize bakmayı öğretiyor.

Betül Şahin, Helal ve Tayyib Beslenme isimli yazısında yiyip içtiğimiz şeylerin mahiyeti ve bu husustaki sorumluluklarımıza dair yaptığı araştırmalarını paylaşıyor.

Osman Sadıkoğlu, Allah'ın (cc) El-Kahhâr ve El-Kâhîr isimlerini ve bu isimlerin kapsamını açıklıyor.

Bu sayımızda sizlere Alaaddin Palevi'nin İstismar Edilen 40 Ayet isimli kitabını tanıtıyor; eserin okurlarımızın nasların ele alınışı hususunda sahih metod üzerine bir tefekküre vesile olmasını umuyoruz.

Rabbimizin izniyle 157. sayımızı istifadenize sunuyor, ilmimizi arttıran ve öğrendiklerimizi salih amele dönüştüren bir vesile olmasını Rabbimizden diliyoruz.

tevhid

İmtiyaz Sahibi

Hamza ÖZTÜRK

Yazı İşleri Müdürü

Abdullah DEMİR

Yayın Türü

Yaygın Süreli

Reklam ve Abonelik

www.tevhiddergisi.org

tevhiddergisi@gmail.com

0 (545) 762 15 15

Adres

Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1

34212 Bağcılar/İSTANBUL

Yazışma Adresi

Hamza ÖZTÜRK

Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1

34212 Bağcılar/İSTANBUL

Basım

Sebat Ofset, 74481

Fevzi Çakmak Mah. Hacıbayram Cad. No. 57

Karatay/KONYA +90 332 342 01 53

İrtibat Büroları ve Satış Noktaları

Haziran 2026 | Zilhicce 1447

Yıl: 15 | Sayı: 157 | Fiyat: 100₺

ISSN: 2148-4635

tevhid

İÇİNDEKİLER

- 04** TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: BELA VE İMTİHAN SÜNNETİ
Halis BAYANCIK
- 15** ZÂTU'R RİKA' GAZVESİ
Enes YELGÜN
- 18** ÜSTÜNLÜK
Talha AKMAN
- 21** ANA ÇİZGİLERİYLE İSLAM: EBÛ SA'LEBE HADİSİ ŞERHİ
Ömer AKDUMAN
- 26** YERYÜZÜNDE YÜRÜYEN ŞEHİT: TALHA İBNİ UBEYDULLAH
Salim KANDEMİR
- 29** TEVHİDİ ARAYIŞIN İZİNDE İSLAMİ HAREKETLER
Kerem ÇAĞLAR
- 33** EVDEN DÜNYAYA ADIM ATARKEN: BİR İRADE ZİRHI
Zeynep BAYANCIK
- 35** İÇİMİZDEKİ TELAŞ: BENLİK VE KONTROL EDEMEDİKLERİMİZ
Azra Elif DURUK
- 38** OTORİTER AİLE DİNAMİKLERİ
Melek ŞEREF
- 40** KAPİTALİST KODLARIN ANATOMİSİ
Sultan Amed YAŞAR
- 43** GÖĞE HER BAKIŞ BİR TEFEKKÜR OLSUN
Zehra ERDEM
- 46** GENÇLİĞİN İMAN KRİZİ: SOSYAL MEDYA VE MANEVİ BOŞLUK
Ali VEFA
- 50** DEVE VE İNSAN ARASINDA
Nilüfer ÂN
- 53** HELAL VE TAYYİB BESLENME
Betül ŞAHİN
- 57** EL-KAHHÂR/EL-KÂHİR
Osman SADIKOĞLU
- 60** İSTİSMAR EDİLEN 40 AYET

DERGİ İÇERİSİNDE YER ALAN
YAZILARDAN, İLGİLİ YAZAR MESULDÜR.
KAYNAK GÖSTERİLEREK ALINTI YAPILABİLİR.

HASBİHÂL

Halis BAYANCIK HOCA

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: BELA VE İMTİHAN SÜNNETİ

Ayette geçen “hayır ve şerle deneme” ifadesi, nimetin de külfetin de birer imtihan aracı olduğunu gösterir. Bazen sağlık, zenginlik ve başarı gibi “hayır” görünümlü unsurlar; bazen de hastalık, fakirlik ve yenilgi gibi “şer” görünümlü hadiseler insanın sadakatini ölçmek için kullanılır.

Allah’ın adıyla,

Allah’a hamd, Resûl’üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Yeni yazı serimizde İlahi sünnetler konusuna giriş yapmış ve şöyle demiştik: Yerlerin ve göklerin mülkü/egemenliği Allah’a (cc) aittir. O (cc), kâinata ve içindekilere belli yasalarla hükmeder. Bu yasalara Kur’ân “sünnetullah” der. Şayet bu yasalar kâinat işlerini düzenleyen fizik, kimya vb. yasalar ise bunlara tabiat yasaları denir. Tarihin akışını belirleyen insana ve topluma dair yasalar ise bunlara toplumsal/içtimai yasa denir. İnsan hayatına yön veren yasalara ise şer’i yasalar denir. İçtimai/Toplumsal yasalar; tarihin akışı, toplumların yükseliş ve çöküşleri, hak ile bâtil arasındaki mücadelenin seyri bu yasalar çerçevesinde cereyan eder.

Bu yazımızda, Kur’ân’ın açıkça işaret ettiği toplumsal yasaların en önemlilerinden birini, “bela ve imtihan sünneti”ni ele alacağız. Çaba bizden, başarı Allah’tandır (cc).

Bela ve İmtihan Yasası Nedir?

İbtîlâ sünneti, kelime anlamıyla denemek, tecrübe etmek ve bir şeyin hakikatini ortaya çıkarmak demektir. İlahi bir sünnet olarak ibtilâ; Allah’ın (cc), kullarını hayırla veya şerle, nimetle veya musibetle denemesi; onların sabır, şükür ve teslimiyet derecelerini ortaya çıkarmasıdır.

Kur’ân’da Bela ve İmtihan Yasası

“Andolsun ki sizleri ... imtihan edeceğiz.”¹

“Andolsun ki ... sınanacaksınız.”²

“Biz, sizleri şer ve hayırla sınavarak deneriz.”³

Kur’ân bu yasayı farklı kelimelerle ifade eder. Her bir kelime imtihan sünnetinin farklı bir yönüne ve hikmetine işaret eder.

Bela ve İbtîlâ

Kur’ân’ın imtihan kelimesi için kullandığı “b-l-v/y” kökü şu anlama gelir:

“ ‘Elbise eskidi, (pörsüdü).’ anlamında ‘Beliye’s sevb.’ denir. Buradan hareketle, çok yolculuk yapmış kişiye ‘bilvu

1. bk. 2/Bakara, 155

2. bk. 3/Âl-i İmrân, 185-186

3. bk. 21/Enbiyâ, 35

sefer' veya 'bilyu sefer' denilir ki bu, yolculuğun o kişiyi yıpratmış ve eskittiği anlamına gelir. 'Belavtuhu.' (Onu imtihan ettim/denedim.) ifadesi ise sanki onu çok fazla denemekten ve test etmekten dolayı eskitmişim, her yönünü öğrenmişim demektir."⁴

İlahi yasalarda ibtilâ, kelime kökenindeki "eskime ve yıpranma" vurgusuyla, insanın zorluklar karşısında âdeti bir elbise gibi aşınacağı, imtihanlar karşısında sarsılacağı anlamını taşır.

Fitne

"F-t-n harfleri; deneme ve imtihan etme anlamına gelen sahih bir asıldır, (yani sahih bir kökten türemiştir). Fitne kelimesi de buradan gelir. Bir şeyi denediğimde 'Fetentu eftinu fetnen.' denir. Altını ateşe atıp (safliğini) test ettiğim zaman 'Fetentu'z zehebe bi'n nâr.' (Altını ateşle fitneledim/denedim.) tabiri kullanılır."⁵ Yani, altının kalitelisini kalitesiz olandan (iyisini kötüsünden) ayırt etmek için onu ateşe sokmaktır. Daha sonra bu ifade, insanın ateşe (azaba veya imtihana) sokulması anlamında kullanılmıştır.⁶

İnsanın fitratında bulunan "fücur" ve "takva", "çamur" ve "İlahi nefha" gibi zıt kutuplar, ancak imtihan potasında birbirinden ayrışabilir. Tıpkı altının ateşe tutulup üzerindeki değersiz tortulardan arınması gibi, insan da hayatın sarsıcı imtihanlarına arz edilmeden özündeki cevheri ortaya çıkaramaz.

Musibet

Sözlük anlamı itibarıyla "insana isabet eden, gelip bulan" manasına gelen musibet; imtihanın insanın iradesi dışında, ona rağmen gerçekleşen yönünü temsil eder. Bu durum, imtihan sünnetinin en temel hikmetlerinden biri olan "hayatın olağan akışını kesintiye uğratma" özelliğine işaret eder. İnsan, kendi kurguladığı güvenli alanında ve rutin alışkanlıkları içerisinde bazen hakikatten uzaklaşabilir; işte tam bu noktada musibetler, kişinin kontrolü dışındaki İlahi bir müdahale olarak devreye girer.

Kur'ân'da İmtihan Örnekleri

İmtihan, tarihe ve topluma yön veren İlahi kanunlardan (sünnetullah) biridir. Yüce Allah, bu İlahi yasayla bireyin ve toplumun gidişatına yön verir. Vahiy penceresinden bakıldığında hayatın her ânı bir imtihan vesilesi olabilir; nitekim Kur'ân ve Sünnet, yaşamın içindeki pek çok unsuru "imtihan" olarak nitelendirmiştir.

Hayır ve Şerle İmtihan

"Her nefis ölümü tadacaktır. Biz, sizleri şer ve hayırla sınavarak deneriz. Ve bize döndürüleceksiniz."⁷

Abdullah ibni Abbâs (ra) şöyle der:

"Sizi; zorluk ve bollukla, sağlık ve hastalıkla, zenginlik ve fakirlikle, helal ve haramla, itaat ve isyanla, hidayet ve dalaletle (doğru yol ve sapkınlıkla) imtihan ederiz."⁸

Ayette geçen "hayır ve şerle deneme" ifadesi, nimetin de külfetin de birer imtihan aracı olduğunu gösterir. Bazen sağlık, zenginlik ve başarı gibi "hayır" görünümü unsurlar; bazen de hastalık, fakirlik ve yenilgi gibi "şer" görünümü hadiseler insanın sadakatini ölçmek için kullanılır.

"Onları yeryüzünde topluluklar hâlinde böldük. İçlerinde salih kimseler olduğu gibi böyle olmayanlar da vardır. (Takva ve salihliğe) dönerler diye onları iyilik ve kötülükle imtihan ettik."⁹

İnsanların farklı hâllerle imtihan edilmesinin gayesi, kendilerine çekidüzen vermeleri ve Rablerine yönelmeleridir. Özellikle hayırla imtihan edilmenin asıl hikmeti, insanın nankörlük mü edeceği yoksa şükür mü edeceği gerçeğinin ortaya çıkarılmasıdır:

"Bu, Rabbimin ihsan ve lütfudur. Şükür mü edeceğim yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak için yaptı. Kim de şükrederse, kendi yararına şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, şüphesiz benim Rabbim (kimseye muhtaç olmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu) Ğaniy ve (cömert, ihsanı bol olan) Kerim'dir."¹⁰

Hiç şüphesiz imtihanın en zorlusu, "hayır", yani nimetle olanıdır. Zira şerle imtihan edilen kişi, bir imtihandan geçtiğinin farkındadır; bu nedenle tüm tepkileri bir felaketi karşılamaya ve onunla mücadele etmeye yöneliktir. Nimet ve hayırla imtihan edilen insan ise çoğu zaman imtihan edildiğinin farkına bile varamaz. Bu sebeple rehavete kapılır ve nimet imtihanına karşı savunmasız kalır. Nitekim sahabe de bu durumu açıkça itiraf etmiştir.

Abdurrahman ibni Avf (ra) şöyle demiştir:

"Biz, Allah Resûlü (sav) ile birlikte darlıkla imtihan edildik ve sabrettik. Ondan sonra bollukla imtihan edildik, fakat sabredemedik."¹¹

Korku ve Açlıkla, Can ve Maldan Eksiltilmesiyle İmtihan

"Andolsun ki sizleri biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele!"¹²

Yüce Allah; sadık olan ile yalancıyı, sabırsız ile sabredeni birbirinden ayırt etmek için kullarını mutlaka imtihan edeceğini haber vermiştir. Bu, Allah'ın (cc) kulları üzerindeki sünnetidir. Çünkü eğer iman ehli için bolluk ve refah sürekli olsaydı ve buna hiçbir imtihan eşlik

4. El-Mufredât, s. 145, b-l-y maddesi
5. Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa, 4/472, f-t-n maddesi
6. El-Mufredât, s. 623, f-t-n Maddesi
7. 21/Enbiyâ, 35

8. Tefsîru't Taberî, Dâru't Terbiyeti ve't Turâs,18/440
9. 7/A'râf, 168
10. bk. 27/Neml, 40
11. Tirmizi, 2464
12. 2/Bakara, 155

Ümmetlerin şer'i yasalarla imtihan edilmesinin hikmeti şudur: Yüce Allah, toplumları ilahi hükümlerle imtihan ederek onların irade gücünü ve büyük sorumlulukları üstlenip üstlenemeyeceklerini sınar. Bu sınav, kimin insanlığa rehberlik edebilecek liyakate sahip olduğunu hem kişinin kendisine hem de çevresine göstermek içindir. Sistem genellikle şöyle işler: Allah, insanların çok kolay ulaşabileceği bir şeyi onlara yasaklar. Emre bağlılık gösterenler için bu imtihan bir olgunlaşma vesilesine dönüşürken nefsin yenilenler veya yasağı delmek için hilelere başvuranlar sınavı kaybederler.

etmeseydi, mümin ile münafığın birbirine karışması söz konusu olurdu ki bu en büyük fesattır. Allah'ın hikmeti, hayır ehli ile şer ehlini birbirinden ayırt etmeyi gerektirir. İmtihanların faydası da budur; temhis (arındırma), yani iyiyle kötüyü ayırt etmektir. Yoksa amaç müminleri yok etmek ya da onları dinlerinden döndürmek değildir.

Ayette ilginç bir üslup kullanılır. "Sizi korku ve açıklıkla imtihan edeceğiz." demek yerine "(bi şey'in mine'l havfi) Sizi biraz korku ve açıklıkla imtihan edeceğiz." der. Bu iki üslup arasındaki farkın imtihan yasasına tabi olan kula verdiği bir mesaj vardır: Tâ ki insana isabet eden her belanın, ne kadar büyük görünürse görünsün, kendisinden daha büyüğünün bulunduğu ve başına gelen şeyin benzerlerine nispetle daha az olduğu bilinsin. Ayrıca bu durum, kulların yükünü hafifletmek ve O'nun rahmetinin her koşulda kendilerinden asla ayrılmadığını onlara göstermek içindir. Bu imtihanların yaşanmadan önce haber verilmesi ise kulların nefislerini buna hazırlamaları (alıştırmaları), olaylar tam da haber verildiği şekilde gerçekleştiğinde yakınlerinin (iman emniyetlerinin) artması ve bunun, sonu övgüye değer (hayırlı) olan küçük bir imtihan olduğunu bilmeleri içindir.¹³

Bu sınanmalar karşısında insanlar ikiye ayrılır: Sabırsızlık gösterenler, hem dünyada sevdiklerini kaybetmiş olur hem de ahiretteki hesapsız mükâfatı kaçırmakla çifte zarara uğrarlar. Allah'ın muvaffak kıldığı sabırlı kimseler ise dillerini ve kalplerini isyandan korurlar. Onlar bilirler ki sabırla elde edecekleri ecir, kaybettikleri dünyalıktan çok daha değerlidir. Bu bilinçle musibet, onlar için bir nevi nimete dönüşür; çünkü bu zorlu yol onları Allah'ın büyük müjdesine ve hesapsız mükâfatına ulaştırır. İşte bu yüzden ayet, bu metanetli duruşu sergileyenlerin müjdelenmesiyle son bulur.¹⁴

Dava ve Davet Ehlinin İmtihani

"Her nefis ölümü tadacaktır. Ve Kıyamet Günü'nde ecirleriniz eksiksiz bir şekilde size verilecektir. Kim de ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa, hiç şüphesiz kazanmıştır. Dünya hayatı sadece aldatıcı bir faydalanmadan ibarettir. Andolsun ki mallarınız ve canlarınız konusunda sinanacaksınız. Yine andolsun ki sizden önce kendilerine Kitap

verilenlerden ve müşriklerden size çokça eza verecek sözler işiteceksiniz. Şayet sabreder ve korkup sakınırsanız hiç şüphesiz bu, azmedilmeye değer işlerdendir."¹⁵

Dava adamlarının türlü imtihanlarla karşılaşacağını haber veren ayetler, benzeri¹⁶ başka ayetlerde olduğu gibi her nefsin öleceğini hatırlatarak başlamıştır. İmtihan yasasına tabi tutulacak insana ölümün hatırlatılması önemli bir gerçeğe vurgu yapmak içindir: Şu gerçeğin ruhlarda iyice yer etmesi gerekir. Yeryüzündeki hayatın geçici olduğu, ecele sınırlı olduğu, kesinlikle sonunun geleceği gerçeği... Salihler de ölür, bozguncular da ölür. Cihad edenler öldüğü gibi geride kalanlar da ölür. Aki-de sayesinde yücelenler gibi kullara boyun eğenler de ölür. Haksızlık yapmaktan kaçınan cesurlar öldüğü gibi ne pahasına olursa olsun hayata sarılan korkaklar da ölür. Büyük değerlere, üstün hedeflere sahip olanlar gibi ucuz bir meta için yaşayan ahmaklar da ölür.¹⁷ Yani insan imtihanlara sabretse de sabretmese de, yüksek makamları elde etmek için çabalasa da çabalamasa da ölecek ve Rabbinin huzuruna varacaktır.

Sonra ayet, "Andolsun ki sınanacak ve türlü ezalara maruz kalacaksınız." diyerek imtihan yasasına işaret eder. İnanç ve dava yolunun kaçınılmaz kuralı, imtihandır. Mal ve can ile sınanmak, bu yolun doğasında vardır; çünkü zorluklarla çevrili olan cennete ancak sabır, direnç ve kararlılıkla ulaşılır. Bu çetin süreç, davayı omuzlayacak kadroların eğitilmesi için tek yoldur. İmtihanlar; bireyin içindeki gizli güçleri uyandırır, dayanıklılığını artırır ve onu hayatın gerçekleriyle yüzleştirir. Ancak bu sarsıntılardan geçenler, davanın ağırlığını taşıyacak güvenilirliğe ulaşılır.¹⁸

Ayetin devamı, karşılaşılan bu zorluklar karşısında sabır ve takva ile direnmenin, azmedilmeye değer yüksek bir makam olduğuna işaret eder. İmtihan yasasını konu alan diğer tüm ayetlerde olduğu gibi, burada da Müslimler sabra davet edilmektedir. Bu davet şu anlama gelir: Size yöneltilen her türlü suçlama, sataşma, alay ve kara propagandaya karşı asil duruşunuzu sabırla muhafaza etmelisiniz. En ağır şartlar altında dahi adaletten sapma-

13. bk. Mehâsinu't Te'vîl, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 1/441

14. bk. Teysiru'l Kerimi'r Rahmân, Muessesetu'r Risâle, s. 75

15. 3/Âl-i İmrân, 185-186

16. bk. 21/Enbiyâ, 35

17. bk. Fi Zılâl-il Kur'ân, Birleşik Yayınları, 2/586

18. age., 2/586

malı; nezaketinizi ve ahlaki değerlerinizi gölgeleyecek, gayr-i medeni hiçbir tepkiye meydan vermeyecek bir vakar sergilemelisiniz.¹⁹

Şer'i Hükümlerle İmtihan

“Ey iman edenler! Andolsun ki Allah, ellerinizin ve mızraklarınızın ulaştığı av hayvanlarını (ihramlılara haram kılarak), gözlerin kendisini görmediği yerde, kimin Allah'tan korktuğunu açığa çıkarmak için sizleri imtihan edecektir. Kim de bundan sonra haddi aşarsa onun için can yakıcı bir azap vardır.”²⁰

Bu ayet, Hudeybiye Umresi sırasında nazil olmuştur. O vakit yabani hayvanlar, kuşlar ve diğer av hayvanları, ihramlı olan sahabilerin konakladıkları yerlerin içine kadar giriyordu. Daha önce hiç böyle bir durumla karşılaşmamışlardı. Allah, kendisine **gayba inanarak (görmediği hâlde) kimin derin bir saygı ve korku duyduğunu** ortaya çıkarmak için, onlar ihramlıyken bu hayvanları öldürmeyi onlara yasaklamıştır.²¹

Aslında bu durum, her çağda her ümmetin karşılaştığı bir durumdur. Yüce Allah yasakladığı şeyi insanlar için çoğaltıp kolay erişecekleri bir yere koyarak onları irade sınavından geçirir. Benzer bir imtihan daha önce Yahudilerin de başına gelmişti.²² Cumartesi avlanmaları yasaklanmış, Yüce Allah'ın iradesiyle bir sınav olarak cumartesi balıklar sahile akın etmişti.

Ümmetlerin şer'i yasalarla imtihan edilmesinin hikmeti şudur: Yüce Allah, toplumları İlahi hükümlerle imtihan ederek onların irade gücünü ve büyük sorumlulukları üstlenip üstlenemeyeceklerini sınar. Bu sınav, kimin insanlığa rehberlik edebilecek liyakate sahip olduğunu hem kişinin kendisine hem de çevresine göstermek içindir. Sistem genellikle şöyle işler: Allah (cc), insanların çok kolay ulaşabileceği bir şeyi onlara yasaklar. Emre bağlılık gösterenler için bu imtihan bir olgunlaşma vesilesine dönüşürken nefisine yenilenler veya yasağı delmek için hilelere başvuranlar sınavı kaybederler.

Zulme başkaldıran, Allah'ın adını yüceltmeyi hedefleyen ve İlahi sorumluluğu üstlenmeye talip olan her toplum, mutlaka bu tür çetin imtihanlardan geçer. Tarihteki en çarpıcı örneklerden biri Tâlût ile Câlût'un kıssasıdır. Bu kıssada halk, peygamberlerine giderek maruz kaldıkları zulümden şikâyet etmiş ve onurlu bir hayat sürmek adına savaşma kararlılıklarını dile getirmişlerdi:

“Mûsâ'dan sonra İsrâiloğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani onlar nebilerine demişlerdi ki: 'Bize bir komutan tayin et, (onun komutanlığında) Allah yolunda

savaşalım.' O da demişti ki: 'Ya savaş size farz kılındıktan sonra savaşmazsanız?' Demişlerdi ki: 'Biz yurtlarımızdan sürülmüş ve evlatlarımızdan menedilmişken nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız?' ”²³

Onlar bu taleplerini dile getirir getirmez Allah'ın (cc) imtihan süreci de hemen işlemeye başladı. Bu süreç iki aşamalı ve oldukça çarpıcıydı: İlk olarak, toplumun alışık olmadığı ve statüsünü tanımadığı birini (Tâlût) onlara lider olarak atadı.²⁴ Bu, onların liderlik vasfını sadece güç ve zenginlikte mi, yoksa İlahi seçim ve ilimde mi aradıklarını ölçen bir sınavdı. Ardından, kavurucu bir sıcakta susuzluğun dayanılmaz olduğu bir anda, onları bir nehirden su içmemekle sınavı.²⁵ Çünkü tarihin akışını değiştirecek ve zulme dur diyecek toplulukların, her şeyden önce kendi nefislerine ve gündelik arzularına hükmedebilmeleri gerekir. Kendi basit ihtiyaçlarını dahi erteleyemeyen, anlık konforundan vazgeçemeyen bireylerin; başkalarının hakları için bedel ödemesi veya zorlu bir mücadeleyi sonuna kadar sürdürmesi mümkün değildir. Hakiki mücadele, kişinin önce kendi zaaflarına karşı kazandığı zaferle başlar. Kendi konforunu bozmaya cesareti olmayanın, bir dönemi kapatıp başka bir dönem başlatacak gücü ve ehliyeti olamaz.

Yüce Allah'ın, hangi toplumu ne tür bir sınavdan geçireceği bilinmez; ancak imtihanın değişmez bir kuralı vardır:

İmtihanın konusu ne olursa olsun, İlahi iradeye kayıtsız şartsız teslim olanlar kazanır. Buna karşılık, emre karşı ayak direyenler veya kuralların etrafından dolanarak kurnazlık yapmaya çalışanlar ise daima kaybetmeye mahkûmdur.

“Şayet biz, 'Kendinizi öldürün ya da yurtlarınızdan çıkın.' diye onlara farz kılmış olsaydık onlardan azı hariç (bu emri) yerine getirmezlerdi. Onlar, kendilerine verilen bu öğüdü yerine getirselerdiler kendileri için daha hayırlı olurdu, (ayaklarını) daha kuvvetli bir şekilde sabit kılardık. O zaman onlara kendi katımızdan büyük bir ecir verirdik. Ve şüphesiz onları dosdoğru yola iletirdik.”²⁶

Günümüz insanının karşı karşıya kaldığı en zorlu sınav, İlahi hükümlere bağlılık imtihanıdır. Özellikle İslami değerlerin hâkim olmadığı bir düzende yaşayan Müslimler,

23. 2/Bakara, 246

24. “Nebileri onlara demişti ki: 'Allah, size komutan olarak Tâlût'u atadı.' Demişlerdi ki: 'O bizim başımıza nasıl yönetici olabilir? (Oysa) biz yöneticiliğe ondan daha layığız. Hem o mal konusunda kendisine genişlik verilmiş (bir zengin de) değildir.' Demişti ki: 'Şüphesiz, Allah onu sizin için seçti ve onun ilim ve beden gücünü arttırdı. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah, (ihsanı ve lütfü bütün varlığı kuşatacak kadar geniş olan) Vâsi' ve (her şeyi bilen) Alim'dir.' ” (2/Bakara, 247)

25. “Tâlût, ordusuyla beraber yola koyulunca demişti ki: 'Şüphesiz ki Allah sizi bir nehre imtihan edecektir. Kim ondan içerse benden değildir. Bir avuç içenler dışında kim de o nehirden tatmazsa şüphesiz ki o bendendir.' Çok azı hariç o sudan içtiler. Tâlût ve onunla beraber iman edenler onu (nehri) geçince, 'Bizim bugün Câlût'a ve ordusuna karşı savaşacak bir gücümüz yoktur.' demişlerdi. Allah ile karşılaşacaklarına (kıyamete) kesin bir bilgiyle iman edenler ise, 'Nice az topluluk, Allah'ın izniyle çok olan topluluğa galip gelmiştir.' demişlerdi. Allah, sabredenlerle beraberdir.” (2/Bakara, 249)

26. 4/Nisâ, 66-68

19. bk. Tefhîmü'l Kur'ân, İnsan Yayınları, 1/315

20. 5/Mâide, 94

21. Mevsûatu't Tefsiri'l Me'sûr, 8/96, 23644 No.lu rivayet

22. “Onlara deniz kıyısındaki (o sahil) kasabasının durumunu da sor. Hani onlar Cumartesi Gününde (Avlanma Yasağı'nı çiğneyerek) haddi aşmışlardı. Cumartesi Yasağı'na uyduklarında balıklar her taraftan akın ediyordu. Yasağa uymadıklarında ise gelmiyordu. İşte biz, fasklıkları nedeniyle onları böyle imtihan ediyorduk.” (7/Arâf, 163)

İnsanlar birbirleri için birer imtihan vesilesidir, bu yüzden yaşanan her olayda bu gerçek hatırlanmalı ve İslam ahlakının gerektirdiği şekilde davranılmalıdır. Eğer hayatın bu imtihan boyutu unutulur, fevri duygularla veya önyargılarla hareket edilirse zaten zor olan dünya sınavı iyice ağırlaşır. Bu bilinçten yoksun bir yaşam, dünyayı çekilmez kıldığı gibi ahirette de insanların birbirlerinin günah yükünü artırmasına neden olur.

hayatın her ânında bu testle yüz yüzedir: Allah'ın emirlerine uyacaklar mı, yoksa yasaklara mı yenilecekler? Şu bir gerçektir ki henüz kendi gündelik hayatında Allah'ın sınırlarını koruyamayanların, insanlığa rehberlik etme iddiasında bulunmaları mümkün değildir.

Aileyle İmtihan

“Bilin ki mallarınız ve evlatlarınız sizin için ancak birer fitnedir. Şüphe yok ki Allah'ın yanında büyük bir mükâfat vardır.”²⁷

İnsanın malına ve evladına duyduğu aşırı sevgi, bazen nefsinin arzularını sorumluluklarının önüne geçirmesine neden olabilir. Bu yüzden Yüce Allah, aile ve servetin aslında birer imtihan aracı olduğunu bildirmiştir. Bunlar kalıcı mülk değil, vakti gelince sahibine iade edilecek birer emanettir. Ayette belirtildiği gibi asıl büyük mükâfat Allah katındadır. Gerçekten akıllı ve feraset sahibi bir insan; dünyanın geçici ve sönük zevkleri yerine Allah'ın sonsuz lütfunu tercih eder. Zira akıllı, fani olanla baki olanı birbirinden ayırmayı ve kalıcı olana öncelik vermeyi gerektirir.²⁸

İnsanın en zorlu sınavı, ailesiyle olan imtihanıdır. Bu süreçteki ilk ve en zorlu imtihan, aile sevgisinin Allah sevgisinin önüne geçmemesi ve ailevi meşguliyetlerin insanı Allah'ı anmaktan ya da O'na kulluk etmekten alıkoymamasıdır. Hakiki bağlılık, en yakınlarını severken bile kalbin asıl sahibini unutmamaktır.

“Ey iman edenler! Mallarınız ve evlatlarınız, sizi Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Kim de bunu yaparsa işte onlar, hüsrana uğrayanların ta kendileridir.”²⁹

İnsanın ikinci büyük sınavı, aile sevgisinin onu Allah yolunda mücadele etmekten alıkoymayacağıdır. Kişi ne zaman İslam davası için öne atılsa; ailesinin rahatı, geçim kaygısı ve karşılaşılabilecekleri riskler zihnini meşgul ederek onu yavaşlatır. İşte gerçek imtihan tam bu noktada başlar: Allah'ı (cc) her şeyden çok seven ve O'nun rızasını her türlü konforun üstünde tutanlar, ailelerini Allah'a (cc) emanet ederek sorumluluklarını kuşanırlar. Gerçek sadakat, sevdiklerini bahane ederek

geri kalmak değil, onları en güvenilir vekil olan Allah'a (cc) bırakıp yola koyulabilmektir.

“De ki: ‘Şayet babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, elinize geçen mallar, zarara uğramasından korktuğunuz ticaretiniz ve hoşunuza giden evler; size Allah'tan, Resül'ünden ve O'nun yolunda cihad etmekten daha sevimli olursa Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin. Allah, fasıklar topluluğuna hidayet etmez.’”³⁰

İnsanların Birbiriyle İmtihan Edilmesi

“Sizi yeryüzünün halifeleri yapan O'dur. Size verdiklerinde sizi sınamak için kiminizi kiminize derecelerle üstün kıldı. Şüphesiz ki Rabbin, cezası pek çabuk olandır. Şüphesiz ki O, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) Ğafûr ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir.”³¹

Allah (cc), bazı insanları çalışmaları, yönelişleri veya kendi takdiriyle diğer bazısına üstün kılmış ve derecelerini yükseltmiştir. Ancak bu üstünlük, birinin diğerini sömürmesi veya kendisini üstün görerek kibre kapılması için değildir. Ayetteki şu ifade bu durumun gerekçesini net bir şekilde ortaya koyar: ‘Size verdiklerinde sizi sınamak için...’ Yani zenginlik, güç, sağlık veya makam gibi her türlü nimet, aslında kul için imtihan aracı kılınmıştır. Nedir bu imtihan?

Üstün kılınan (nimet verilen) açısından: Sahip olduğu imkân ve makamların Allah'tan (cc) geldiğini unutmamalı, bu nimetleri asla bir kibir veya sömürü aracına dönüştürmemelidir. Aksine, kendisine lütfedilen bu fazileti, şükürle harmanlayıp paylaşım ve hizmet vesilesi kılmalıdır.

Üstün kılınmayan (mahrumiyetle sınanan) açısından: Allah'ın başkalarına verdiği ayrıcalıklara haset etmeden ve kaderi suçlamadan İlahi takdire rıza göstermelidir. Karşılaştığı eksikliği isyanla değil, sabır ve vakur bir duruşla karşılayarak manevi bir kazanca dönüştürmelidir.

Toplumu islah etmekle görevli olanlar açısından: İslam toplumunun doğal bir dengesi olduğunu, farklı seviye ve imkânlardaki insanların birbiriyle imtihan edildiğini kavramalıdır. Temel hedef; bir takım beşerî ideolojilerin etkisinde kalarak bu doğal farklılıkları zorla ortadan

27. 8/Enfâl, 28

28. bk. Teyisiru'l Kerîmi'r Rahmân, Muessesetu'r Risâle, s. 319

29. 63/Munâfikûn, 9

30. 9/Tevbe, 24

31. 6/En'âm, 165

kaldırmak değil; toplumu adalet, merhamet ve takva ile, yani şer'i düzenin emrettiği şekilde yönetmektir.³²

“Senden önce gönderdiğimiz resûllerden her biri, mutlaka yemek yer ve çarşı pazarda dolaşırdı. Biz, kiminizi kiminiz için fitne (imtihan aracı) kıldık. Sabredecek misiniz? Rabbin (her şeyi) çok iyi görendir.”³³

Toplumun birbirleriyle olan sınavının tarihteki en sarsıcı örneği İfk Hadisesi'dir. Âişe Annemize (r.anha) atılan çirkin iftira ve bu iftiranın dilden dile dolaşması, toplumun her kesimini içinden çıkılması zor bir imtihanla karşı karşıya bırakmıştır:

Âişe Annemizin (r.anha) İmtihani: Belki de en ağırıydı; çünkü hakkından feragat ederek yetişmelerine emek verdiği, annelik yaptığı insanlar ona en ağır lekeyi sürmeye çalışıyordu.

Toplumun İmtihani: Bir yanda şahit oldukları o tertemiz iffet ve öğrendikleri ahlaki ilkeler, diğer yanda ise kalabalıkların dillerine doladığı o zehirli dedikodu vardı. Toplum, doğruya mı yoksa gürültülü kalabalığa mı inanacağı konusunda sınanıyordu.

Ebu Bekir'in (ra) İmtihani: İyilik yapıp geçimini sağladığı kişilerin, öz kızının namusuna dil uzatmasıyla sarsıldı. Bu, bir babanın merhametini ve cömertliğini öfkesine karşı sınavan bir sabır testi idi.

Peygamber'in (sav) İmtihani: Kuşkusuz hepsinden daha çetindi. Eğer toplumun fısıltılarına göre hareket etse eşinin masumiyetini göz ardı etmiş olacak, sessiz kalsa “Ailesini kayırıyor.” denilecekti.

İnsanlar birbirleri için birer imtihan vesilesidir, bu yüzden yaşanan her olayda bu gerçek hatırlanmalı ve İslam ahlakının gerektirdiği şekilde davranılmalıdır. Eğer hayatın bu imtihan boyutu unutulur, fevri duygularla veya önyargılarla hareket edilirse zaten zor olan dünya sınavı iyice ağırlaşır. Bu bilinçten yoksun bir yaşam, dünyayı çekilmez kıldığı gibi ahirette de insanların birbirlerinin günah yükünü artırmasına neden olur.

İmtihan Sünnetinin Hikmetleri

İmtihanlar, Yüce Allah'ın tarihe ve toplumlara yön verdiği değişmez kanunlarından biridir. Diğer tüm İlahi kanunlarda olduğu gibi imtihan sünneti de derin hikmetlerle iç içe işler. Bu sünnete işaret eden her nass (ayet ve hadis), aynı zamanda o imtihanın ardındaki hikmet ve gayeye de ışık tutar.

Temyiz ve Tamhis

İmtihanların en önemli hikmeti iyiyi kötüden, sadık olanı yalancıdan, liyakat sahiplerini olmayandan ayırma (temyiz) ve temizlemedir (tamhis).

“Allah pis ile temizi birbirinden ayırmadan, siz müminleri bulduğunuz hâl üzere öylece bırakacak değildir. Allah sizi gayba muttali kılacak da değildir. Fakat Allah, (gaybı bildirmek için) resûllerden dilediğini seçer. Allah'a ve resûllerine iman edin. Şayet iman eder ve sakınıp korkarsanız sizin için büyük bir ecir vardır.”³⁴

“Elif, Lâm, Mîm. Yoksa insanlar, 'İman ettik.' dedikten sonra, imtihana tabi tutulmadan bırakılacaklarını mı sandılar? Andolsun ki onlardan öncekileri imtihan ettik. Elbette Allah, doğru olanları da yalancıları da bilir. (Ve imtihanlarla insanların da bilmesini sağlar.)”³⁵

Yukarıda belirttiğimiz gibi insan birçok farklı yolla imtihan edilebilir, ancak “İman ettim.” diyenlerin sınavındaki temel hikmet, ayırtırmadır. Bu süreç; sadık olanlar ile yalancıları, iman davasına sahip çıkacak güçte olanlar ile bu yükü taşımaya elverişli olmayanları birbirinden ayırır. Gerçekten de durum böyle değil midir? Söz konusu iman ve Allah'ın davası olduğunda herkes konuşur, iddialarda bulunur. Ancak kimin bu davayı yüreğinde hissederek yaşadığını, kimin ise sadece lafta kaldığını sınavlar olmadan anlayamayız. Ne zaman ki imtihanlar boy göstermeye başlar; işte o vakit, ateşe atılan maden gibi öz ile cüruf birbirinden ayrılır. Bu süreçte sadece toplum sadıkları tanımaz, aynı zamanda iddia sahipleri de kendi gerçeklikleriyle yüzleşmiş olur. Bundan sonrası bireyin ve toplumun iradesine kalmıştır: Ya bu imtihanlardan gerekli dersleri çıkarıp eksiklerini giderirler ya da yalanda ısrar ederek ahlaki zafiyetlerini inanç problemlerine ve nifaka dönüştürürler.

Olgunlaştırma ve Hazırlama

“(Hatırlayın!) Hani Rabbi, İbrâhîm'i bazı kelimelerle/ olaylarla imtihan etmişti de İbrâhîm imtihanı (başarıyla) tamamlamıştı. (Allah) demişti ki: 'Seni insanlara imam yapacağım.' (İbrâhîm) demişti ki: 'Soyumdan gelenleri de (imam yap).' (Allah) demişti ki: 'Benim bu sözüm zalimler için geçerli değildir.' ”³⁶

Yüce Allah, İbrâhîm'i (as) insanlığa imam kılmak istedi ve onu pek çok ağır imtihandan geçirdi. İlk olarak babasıyla imtihan edildi; babası onun davetine icabet etmemesinin yanı sıra İbrâhîm'i tehdit ederek yanından kovdu. Ardından kavmiyle ve zalim yöneticinin baskısıyla sınıandı; hatta onu ateşe atarak yakmaya yeltendiler. Daha sonra eşini ve evladını bitki bitmez, kuş uçmaz kervan geçmez bir vadiye bırakmakla imtihan edildi. Nihayetinde, onlarca yıl bekledikten sonra kavuştuğu evladını kurban etmesi istenerek sınıandı. Tüm bu imtihanların gayesi; İbrâhîm'i (as) ruhen olgunlaştırmak, manevi derecesini yükseltmek ve onu tüm insanlığa önderlik edecek bir kapasiteye ulaştırmaktı.

32. bk. Vahyin Rehberliğinde Enâm Suresi Tefsiri, s. 525-526; Ayrıca bk. Tefsiru'l Kurtubi, Dâru'l Kutubi'l Misriyye, 13/18

33. 25/Furkân, 20

34. 3/Âl-i İmrân, 179

35. 29/Ankebût, 1-3

36. 2/Bakara, 124

Yüce Allah, Yûsuf'u (as) dinî imamete ve siyasi iktidara hazırlamak için birçok imtihandan geçirdi. İlk olarak kardeşlerinin hasediyle sınandı; öz kardeşleri tarafından kuyuya atılarak ölüme terk edildi. Ardından bir köle olarak satılarak gurbet ve esaretle imtihan edildi. Gençlik çaığında Mısır Azizinin hanımı tarafından büyük bir fitneyle karşı karşıya bırakıldı; ancak o, iffetini koruyarak zindana girmeyi tercih etti ve yıllarca sürecek olan yalnızlık sınavına sabretti. Zindanda geçen uzun yılların ardından rüya yorumlama ilmiyle onurlandırıldı ve sabrının mükâfatı olarak Mısır'ın hazinelerinin başına getirildi. Tüm bu imtihanların amacı; Yûsuf'u kuyudan alıp saraya taşımak, onu merhamet ve adaletle yoğurarak tüm insanlığa örnek kılmaktır.

Dinde imamet ve dinî iktidar (temkin) için imtihan vazgeçilmez bir unsurdur. Her bireye ve topluma; maruz kaldığı imtihanlar ve bu imtihanlar karşısında sergilediği duruş oranında imamet ve temkin lütfedilir. İmamet ile imtihan arasındaki bu köklü ilişkiye İmam Şâfiî (rh) şu sözleriyle dikkat çeker:

“İmam Şafiî'ye, 'Bir adam için bir makama getirilmek mi iyidir, yoksa denenmek mi?' diye sordular.

Bunun üzerine 'Denenmedikçe makama getirilmez.' cevabını verdi. 'Allahu Teâlâ, azim sahibi peygamberleri denedi. Onlar sabredince onları üstün bir konuma getirdi.' ”³⁷

Dünyanın en amansız hastalığı, konfor ve rahatlık düşkünlüğüdür. Çoğu insan ve toplum imtihandan kaçar; çünkü bu, her şeyin kontrol altında olduğu modern dünyada imtihan, düzenin bozulması ve huzurun kaçması demektir. Özellikle egemen güçlerin baskı ve tehditleri gibi ağır sınavları kimse istemez. Tam bu noktada devreye giren şeytani bir aldatmaca, “hikmet ve tedbir” söylemidir. İnsanlar, eylemsizliklerini bu kavramlarla maskeleyerek inançlarının getirdiği vicdani rahatsızlığı dindirmeye çalışırlar. Oysa iman ve mücadele iddiasında olup da hiçbir zorlukla karşılaşmamak; akıllı veya tedbirli olduğunu değil, aksine Allah'ın onlardan bir muradı olmadığını, onları seçmeye ve sevmeye değer görmediğini gösterir.

Enes'ten (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Mükafatın büyüklüğü, belanın (imtihanın) büyüklüğü nispetindedir. Şüphesiz ki Allah, bir topluluğu sevdiği zaman onları imtihan eder. Kim bu imtihana rıza gösterirse Allah da ondan razı olur. Kim de öfkelenip isyan ederse Allah'ın gazabına uğrar.”³⁸

İslam adına mücadele verenler; kadim ümmetlerin bildiği ve Varaka ibni Nevfel'in dilinde yeniden hayat bulan şu hakikati asla unutmamalıdır:

37. Bedâi'u't Tefsir, Polen Yayınları, 3/293-294; Ayrıca bk. El-Ceylu'l Mev'ud bi'n Nasri ve't Temkin, Mecdi El-Hilâli, s. 29

38. İbni Mace, 4031; Tirmizi, 2396

“Evet! Senin getirdiğin gibi bir davayı (hakikati) getirip de düşmanlığa uğramayan hiçbir kimse yoktur.”³⁹

Günahları Döker, Dereceleri Yükseltir

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Müslim'in başına gelen hiçbir yorgunluk, hiçbir hastalık, hiçbir keder, hiçbir üzüntü, hiçbir eziyet ve hiçbir gam yoktur ki -hatta ayağına batan bir diken bile olsa- Allah bununla onun günahlarını bağışlamış, (hatalarını örtmüş) olmasın.”⁴⁰

Yine Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Mümin erkek ve mümin kadının canında, malında ve evladında imtihan (belâ) eksik olmaz; tâ ki Allah'ın huzuruna üzerinde hiçbir günah kalmamış (tertemiz) bir şekilde çıkana kadar.”⁴¹

Câbir'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Kıyamet Günü, dünyada imtihanlara maruz kalmış kimselere mükâfatları verilirken; dünyayı afiyet ve konfor içinde geçirenler, 'Keşke dünyadayken derilerimiz maskaslarla lime lime doğransaydı!' diye arzulayacaklardır.”⁴²

Müminin karşılaştığı her türlü meşakkat, aslında İlahi bir arınma sürecinin parçasıdır. Allah Resûlü'nün (sav) müjdeleriyle sabit olduğu üzere; çekilen en küçük bir yorgunluktan insanı elden ayaktan düşüren en ağır derde kadar her türlü sıkıntı, müminin hatalarına kefaret kılınarak onu manevi kirlerinden arındırır. Bu süreç, kişinin malı, canı ve evladı üzerinden sınanmasıyla devam eder ve nihai hedef; kulun, Allah'ın (cc) huzuruna tertemiz bir sayfayla çıkmasını sağlamaktır. Öyle ki, dünyadayken bu zorluklara sabredenlerin ahirette kavuşacağı muazzam mükâfatları görenler, bu İlahi lütfâ mazhar olabilmek için dünyada en ağır bedelleri ödemiş olmayı arzulayacaklardır. Dolayısıyla mümin için musibet bir yıkım değil, insanı adım adım Rabbine yakınlaştıran bir inşa ve terbiye sürecidir.

Bu sebeple dünya imtihanı en ağır olanlar başta peygamberler, sonra da derece bakımından onlara en yakın olanlardır. Zira Allah (cc), onları imtihanlarla arındırarak kendi katına tertemiz ve derecelerini âli kılarak kabul eder.

Fâtıma binti'l Yemân (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar içinde imtihanı en şiddetli olanlar peygamberlerdir. Sonra sırasıyla onlara en yakın olanlar (onların izinden gidenler), sonra da onları takip edenlerdir.”⁴³

39. Buhari, 3-4

40. Buhari, 5641-5642; Müslim, 2573

41. Ahmed, 7859; Tirmizi, 2399

42. Tirmizi, 2402

43. Ahmed, 27079

İnsanın hayatında tek bir musibet varsa buna mukabil sayısız nimet vardır. En dertli insanın hayatında dahi nimet ve musibet dengesi gözetildiğinde nimetlerin her zaman daha fazla olduğu açık bir hakikattir. Hâl böyleyken kulun; Allah'a hamdetmek ve elindeki sayısız nimetle huzur bulmak yerine sayılı birkaç imtihan sebebiyle sürekli üzümlü kendisini kahretmesi, ne kulluk bilincine ne de akıllıca bir tavra yakışmaz.

Selef imamları da insanları Allah yolunda çektikleri sıkıntılar ve başarılarına gelen imtihanlarla değerlendirir, onlara imtihanlarına göre kıymet verirlerdi:

“İçlerinde Suheyl ibni Amr, Ebû Sufyân ibni Harb ve Kureys’in yaşlı zevatı olduğu hâlde sahabiler Ömer’in (ra) kapısına geldiler. Kendilerini Ömer’in kapıcısı karşıladı ve Suheyl, Bilâl, Ammâr gibi Bedir Savaşı’na katılmış olan sahabilerin öncelikle girmelerine müsaade etti. Sonra da, ‘Allah’a yemin ederim ki Ömer Bedir Savaşı’na iştirak etti. Bu sebeple o savaşa katılanları çok sevmektedir.’ dedi.

Bunun üzerine Ebû Sufyân, ‘Ben bugünkü gibi bir hadiseye hiç rastlamadım. Kapıcı, bu kölelere müsaade ediyorsa da biz asillere bakmıyor bile!’ dedi.

Suheyl ibni Amr da şöyle dedi: ‘Arkadaşlar! Yüzlerinizde öfke alametleri görüyorum. Eğer kızılıyorsanız kendinize kızın. Onlar İslam’a çağrıldılar. Siz de onlarla birlikte İslam’ı kabule çağrıldınız. Ama onlar İslam’ı derhal kabul ettiler, siz ise ağırdan aldınız, geç kaldınız. Allah’a yemin ederim din uğruna sizden önce yaptıklarıyla elde ettikleri fazilet, sizin bu kapıda övünmekte olduğunuz şeref ve faziletten çok daha üstündür. Onlar bu faziletleriyle sizlerden çok ilerlediler. Siz katiyen onların derecelerine ulaşamazsınız. Şimdi bu savaşa bakın ve ona mutlaka katılın. Belki Allah, sizleri de cihad ecri veya şehitlikle mükâfatlandırır.’”⁴⁴

İnsanın Kibrini Kırarak, Kul Olduğunu Hatırlatır

İşler yolunda gittiğinde insanoğlu azgınlaşmaya meyler; zira her başarıyı kendi dehasının bir sonucu zanneder. Kendisine lütfedilen imkânların, kendi liyakati ve çabası sebebiyle verildiğini düşünerek büyük bir yanılığa düşer. Bu sahte yeterlilik hissi insanı şımartır ve müstağni kılar; neticede kul, Rabbini unutarak âdeta O’na muhtaç değilmiş gibi duasız, yakarışsız ve İlahi huzura yönelmeden yaşamaya başlar. Müminlerin düşman karşısında yer yer yenilgiyle imtihan edilmeleri, bazen refahla bazen yoklukla sınanmaları; insana aslını, acziyetini, Rabbine olan ihtiyacını hatırlatmak, onu öz nefsinin şerrinden korumak içindir.⁴⁵

İmtihan Ceza mıdır Yoksa İlahi Yardım mı?

İnsanın başına gelen bir imtihanın İlahi bir ceza mı, yoksa günahları döküp dereceyi yükselten bir rahmet mi olduğunu anlamasının yolu, imtihan ânındaki hâline bakmasından geçer. Şayet yaşanan zorluk, kulu Rabbine yöneltiyor; tevbeyle, istiğfara ve duaya sevk ederek kalpte bir acziyet ve muhtaçlık bilinci uyandırıyor o imtihan İlahi bir yardımdır. Ne denli sarsıcı ve acı olursa olsun, hastaya şifa veren ilaç gibi kul için bir rahmet vesilesidir. Aksine imtihan, insanı Allah’tan (cc) uzaklaştırıyor, O’nu kullara şikâyet etmeye ve başka günahlara sürüklüyor; yani kul o imtihanda İlahi yardımdan mahrum kalmışsa, bu durum ancak İlahi bir cezanın alametidir.

İmtihana Uğrayan Birey ve Toplum Ne Yapmalıdır?⁴⁶

İmtihana uğrayan birey ve toplumlar, İlahi bir hikmete binaen bu sınanma yasına tabi tutulurlar. Kimileri bu süreçten güçlenmiş, arınmış ve Allah’ın muradını gerçekleştirmiş olarak çıkarken; kimileri de zayıflayarak, yenilerek kaybedenlerden olur. İmtihan sünnetinde kazananlar safında yer alabilmek için kuşanılması gereken itikadi, ahlaki ve ameli temel sorumluluklar şunlardır:

- Allah’a ait olduğunu ve tekrar ona döneceğini bilmek

“Andolsun ki sizleri biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabredenleri müjdele! Onlar ki başarılarına bir musibet geldiğinde, ‘Şüphesiz ki biz Allah’a aitez/Allah’tan geldik ve hiç şüphesiz yine O’na döneceğiz.’ derler. Rabblerinden bir övgü/destek ve rahmet onların üzerinedir. Ve yine onlar hidayete erenlerin ta kendileridir.”⁴⁷

Ummu Seleme Annemiz’den (r.anha) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Başına bir musibet gelen ve ‘Biz Allah’a aitez ve nihayet O’na döneceğiz. Allah’ım, uğradığım musibette bana ecir ver ve bana ondan daha hayırlısını halef kıl (yerine ver).’ diyen hiçbir kul yoktur ki Allah ona musibetinin karşılığında kat kat ecir vermiş ve ona ondan daha hayırlısını nasip etmiş olmasın.”⁴⁸

44. El-İstiâb libni Abdilberr, 6/326-327

45. bk. İğâsetu’l Lehfân, Dâru Atââtî’l İlm, 2/936

46. bk. Tenbihu’l Gâfilin li’s Semerkandî, Dâru İbni Kesir, 246-265; Zâdu’l Meâd, Dâru Atââtî’l İlm, 4/271-282; El-Âdâbu’s Şer’iyye libni Muflih, Dâru Âlemi’l Kutub, 2/182-200

47. 2/Bakara, 155-157

48. Müslim, 918

Bizler, birkaç asırdır üst üste yenilgiler alan ve ağır sınavlardan geçen bir ümmetin çocuklarıyız. Yüzyıllardır hakkımızda işleyen o İlahi değişim ve dönüşüm kanunu, bizim için her ânı çetin bir imtihan oldu. Fakat bu durum ümitlerimizi kırmamalı, bizi yılgınlığa sürüklememeli. Zira biz farkında olsak da olmasak da bu süreçte arınıyor, olgunlaşıyor ve İlahi emaneti yeniden omuzlayacak liyakati kazanıyoruz. Tıpkı altının ateşte cürufundan ayrışması gibi biz de ateş misali imtihanların potasında nefsimizin, tarihimizin ve çağımızın kirlerinden temizleniyoruz.

İnanarak söylenen istircâ (İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râ-ciün) zikri, insana başlangıç ile nihayet arasında şaşmaz bir istikamet kazandırır. Nereden geldiğini ve nereye gittiğini bilen kul, yolunu şaşmaz; hayatın fırtınaları ne kadar zorlu olursa olsun yönünü kaybetmez. Bilir ki kendisi Allah'a (cc) aittir; O'nun mülküdür ve mutlak güç sahibi, mülkünde dilediği gibi tasarruf eder. Üstelik hiçbir gerçek malik, mülküne zarar verecek bir iş yapmaz; aksine onu islah etmek, geliştirmek ve kıymetini arttırmak ister. Kul bu ince sırâ vâkıf olduğunda musibetin içindeki İlahi hikmeti fark eder. Kadere çaresizlikle değil, gönül rızasıyla teslim olur. Kul Rabbinden razı olunca, Rabbinin de ondan razı olacağı ebedî bir saadet kapısı aralanır.⁴⁹

Allah Resûlü (sav) bir yakınına kaybettiğinde şöyle derdi:

“Alan da Allah'tır, veren de Allah'tır. O'nun katında her şey belirlenmiş (muayyen) bir ecelle takdir edilmiştir.”⁵⁰

Kulun kendisi, ailesi ve sahip olduğu her şey, hakikatte Allah'ın mülküdür. O (cc), tüm bunları kula geçici birer emanet olarak bırakmıştır; dolayısıyla geri aldığında, ödünç verdiği malını geri isteyen bir mülk sahibi gibidir. Üstelik insanın dünyalık varlığı, öncesi ve sonrası yoklukla kuşatılmış kısa bir faydalanma süresinden ibarettir. Kaldı ki kul, o malı ne yoktan var etmiştir ne de var olduktan sonra onu afetlerden koruyup devam ettirebilir. Dolayısıyla insanın, emanet olarak elinde tuttuğu bu dünya metası üzerinde ne hakiki bir gücü ne de gerçek bir sahipliği vardır.

İslam inancı insana hayat, ölüm, varlık ve yokluk karşısında sarsılmayan asil bir duruş kazandırır. Bu asaletin kaynağı, Allah'a (cc) kulluk etmek, O'na teslim olmak ve çıkış ile varış noktasını bilmenin getirdiği kalp huzurudur. Mümin bilir ki her şey Allah'tandır; O (cc), kullarına asla zulmetmez ve onlara bir anneden daha merhametlidir.

Aynı zamanda bu inanç, insana gerçekçi bir bakış açısı sunar. Hayat ile ölümün, varlık ile yokluğun, zenginlik ile fakirliğin, izzet ile zilletin... iç içe olduğu bu düzende imtihanlar insandan bir şeyleri alıp götürse de kulluk sorumluluğu son bulmaz; her şart ve durumda devam eden bir yaşam ve yaşanacak yeni kulluk mevsimleri

vardır. Bu şuur, müminin yasını, hüznünü, kaybını, yenilgisini... asaletle yaşamasını sağlar.⁵¹

- Allah'ın (cc) insan üzerinde sayısız nimeti olduğunu bilmek

“Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız onu kuşatıp kapsayamazsınız. Şüphesiz ki Allah, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akibetinden kulu koruyan) Ğafûr ve (kullarına karşı merhametli olan) Rahîm'dir.”⁵²

İnsanın hayatında tek bir musibet varsa buna mukabil sayısız nimet vardır. En dertli insanın hayatında dahi nimet ve musibet dengesi gözetildiğinde nimetlerin her zaman daha fazla olduğu açık bir hakikattir. Hâl böyleyken kulun; Allah'a (cc) hamdetmek ve elindeki sayısız nimetle huzur bulmak yerine sayılı birkaç imtihan sebebiyle sürekli üzüldüğü kendisini kahretmesi, ne kulluk bilincine ne de akıllıca bir tavra yakışmaz.

- Kader inancına sahip olmak

“Yeryüzünde veya nefislerinizde meydana gelen her musibet, onu yaratmadan önce mutlaka bir Kitap'ta yazılıdır. Şüphesiz ki bu, Allah'a kolaydır. (Her şeyin Levh-i Mahfûz'da yazılı olması) elinizden kaçana üzülmemeniz, size verilenle de şımarmamanız içindir. Allah, kibirli ve böbürlenen kimseleri sevmez.”⁵³

“Yani; eşya henüz meydana gelmeden önce ezeli ilmimizin onu kuşattığını, (Levh-i Mahfûz'da) önceden yazdığımızı ve kâinatı daha var olmadan önce takdir ettiğimizi size bildirdik ki başınıza gelen bir musibetin sizi iskalamasının imkânsız olduğunu, sizi iskalayan bir şeyin de başınıza gelmesinin imkânsız olduğunu bilirsiniz. O hâlde elinizden çıkıp gidene yerinip kahrolmayın, çünkü bir şey takdir edilmişse o mutlaka vukû bulur. Allah'ın (cc) size lütfettiği nimetlerle insanlara karşı övünüp kibirlenmeyin, zira bu nimetler sizin kendi çabanızın yahut döktüğünüz alın terinin (mutlak) bir sonucu değildir. Aksine onlar, ancak Allah'ın sizin için çizdiği kaderi ve taksim ettiği rızkıdır. O hâlde Allah'ın nimetlerini, insanlara karşı caka satıp büyüklük taslayacağınız birer azgınlık, şımarıklık ve gurur vesilesi yapmayın.”⁵⁴

51. bk. Fıkhu'l Hadis/Sünnet İlmihali, 3/63

52. 16/Nahl, 18

53. 57/Hadid, 22-23

54. Tefsîru İbni Kesir, Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 8/59

49. bk. Fıkhu'l Hadis/Sünnet İlmihali, 3/63

50. Buhari, 1284

Abdullah ibni Amr ibni'l Âs'tan (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Allah, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce mahlukatın kaderlerini yazmıştır. O sırada O'nun Arş'ı su üzerinde idi.”⁵⁵

Bu kâinatta tek bir yaprak dahi plansız, kadersiz ve İlahi iradedden bağımsız kıpırdamaz. En küçük bir yapıya bile bir kader tayin eden sonsuz irade, yeryüzünü hizmetine sunduğu eşref-i mahlûkat olan insanı elbette plansız, kadersiz ve başıboş bırakacak değildir. Bu sarsılmaz hakikatin farkında olan mümin, başına gelen her şeyin kendisi henüz yaratılmadan elli bin yıl önce Levh-i Mahfûz'da takdir edildiğini hatırlar. Kul, yürürlükteki bu İlahi kanunla ve kaderle çekişmek yerine mutlak iradeye tam bir teslimiyetle boyun eğmeyi ve ömrünü O'nun rızasına uygun şekilde yaşamayı tercih eder.

- Allah'ın (cc) isim ve sıfatlarını kuşanmak

İmtihan, bütünüyle kul ile Allah (cc) arasındaki çok özel ve mahrem bir meseledir. İmtihani gönderen Allah (cc); her şeyin en iyisini bilen, her hükmünde mutlak hikmet sahibi olan ve kullarına öz annelerinden daha merhametli olandır. O, kullarını kendilerinden bile daha iyi tanır; kul ile kalbi (düşünceleri) arasına girecek kadar ve ona şah damarından daha yakın olandır. Dolayısıyla kul için neyin hayır, neyin şer, neyin yararlı ya da zararlı olduğunu ondan çok daha iyi bilir.

Şayet dünyanın bu mihnetleri ve musibetleri olmasaydı insanda kibir, ucûb (kendini beğenme), Firavunlaşma ve kalp katılığı gibi hem dünyada hem ahirette helakine sebep olacak ölümcül manevi hastalıklar baş gösterirdi. Rahmet edenlerin en büyüğü, en fazla rahmet edeni olan Allah'ın rahmetindedir ki O, kulumu zaman zaman bu musibet ilaçlarıyla yoklar. Böylece bu imtihanlar, kulu söz konusu hastalıklardan koruyan birer kalkan, kulluğunun sıhhatini muhafaza eden birer vesile ve içindeki helak edici, kötü tortuları dışarı atan birer arındırıcıya dönüşür.

- Dünyada imtihana uğramayan hiç kimse olmadığını düşünmek

İnsan, yaşadığı dertlerin acısını başkalarının da benzer sıkıntılar çektiğini görerek hafifletmelidir. Bilmelidir ki her evde bir hüznün, her insanda bir imtihan vardır. Şöyle bir çevresine baksın; dünyayı köşe bucak arasa bile sevdiğini kaybetmiş ya da istemediği bir derde yakalanmış kişilerden başkasını bulamaz. Dünyanın neşesi, uykuda görülen bir rüya ya da gelip geçici bir gölge gibidir; azıcık güldürürse çokça ağlatır, bir gün sevindirirse bir ömür boyu üzer. Bir evi neşeyle doldurmaya görsün, hemen ardından orayı gözyaşına boğar. Tattırdığı her mutluluğun ardında, mutlaka kederli bir gün saklar.

- İmtihanla elde edilen ecir ve Allah'a (cc) yakınlığın, imtihanda kaybedilenden çok daha fazla olduğunu fehmetmek

Ebü Mûsâ El-Eş'arî'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Bir kulun çocuğu vefat ettiğinde Allah (cc) meleklerine, 'Kulumun çocuğunun canını mı aldınız, onun ciğer paresini mi kopardınız?' diye sorar. Meleklerin, 'Evet.' cevabı üzerine Allah (cc), 'Peki, kulum bu durum karşısında ne dedi?' buyurur. Melekler ise 'Sana hamdetti ve 'Biz şüphesiz Allah'a aitiz ve her halükârda O'na döneceğiz.' diyerek teslimiyet gösterdi.' şeklinde karşılık verirler. Bunun üzerine Allah (cc) meleklerine, 'Öyleyse kulum için cennette bir köşk inşa edin ve adına da 'Hamd Evi' deyin.' buyurur.”⁵⁶

Kul, sabredip ecrini Allah'tan beklemenin (ihtisab) vereceği huzur ve sevincin, kaybettiği dünyalık nimetten kat kat daha fazla olduğunu bilmelidir. Kula, Rabbine hamdedip teslim olduğu için cennette kendisi adına inşa edilecek “Hamd Evi” müjdesi kâfidir. Şimdi durup bakmalıdır: Hangi kayıp daha büyüktür? Dünyadaki geçici bir nimeti kaybetmek mi, yoksa ebedî cennetteki Hamd Evi'ni kaçırmak mı?

Bir ümmet imtihan ediliyorsa, elbette bu süreçte bazı dünyevi kayıplar yaşayacaktır. Ancak bu imtihan sayesinde sadık olanlar ile yalancaların birbirinden ayrılması, İslam ümmetinin yüklerinden arınması ve Allah'ın muradını gerçekleştirecek liyakati kazanması çok büyük birer kazançtır. Nihayetinde elde edilen bu manevi kazanımlar ile uğruna feda edilen dünyevi kayıplar kıyaslandığında, yaşanan imtihanın aslında bütünüyle bir kazanç olduğu açıkça anlaşılacaktır.

- Allah'ın iradesi karşısında çaresiz olduğunu bilmek ve zorunlu sabırdan ziyade gönül rızasıyla sabrederek ecrini almak

İnsan dert karşısında ne kadar feryat ederse etsin, elinden bir şey gelmediğini anlayınca ister istemez çaresizce boyun eğer. Ancak çaresizlikten doğan bu zorunlu sabır, gönüllü bir teslimiyet barındırmadığı için insana bir ecir kazandırmaz.

Musibet ânında dövünüp isyan etmek düşmanı sevindirir, dostu üzer, Allah'ı (cc) gazaplandırır, şeytanı mutlu eder ve kul, ecirden mahrum olur. Buna karşılık, sabredip ödülünü Allah'tan (cc) beklemek ise şeytanı kahreder, Rabbinin razı eder, dostu sevindirir ve düşmanı üzer. İnsan sabırla öyle bir metanete ulaşır ki başkaları ona başsağlığına gelmeden kendisi onları teselli eder.

Unutmamak gerekir ki dövünmek, başa gelen dertleri geri çevirmez; sadece kulu zayıf düşürür ve kederi kat-

55. Müslim, 2653

56. Tirmizi, 1021

merleştirir. İsyankâr bir tavırla acıyı büyötmek, musibetin yorgunluğuna yorgunluk eklemekten ve onu çekilmez kılmaktan başka bir işe yaramaz.

- Dünya ve ahiretin hakikatini idrak etmek

Dünya hayatının ve ahiret yurdunun kendine has, değişmez birer tabiatı vardır. İnsan, imtihanların amansızca câri olduğu bu dünya hayatının hakikatini tam olarak kavratsa, karşılaştığı zorluklar ve musibetler hafifler, kolaylaşır. Zira dünya hayatı geçicidir; onun doğasında mutlak bir saadet, kusursuz bir emniyet ve kesintisiz bir huzur yoktur. Kâmil manada saadetin, güvenin ve huzurun yaşanacağı yegâne yer, ancak esenlik yurdu olan ahirettir.

Sonuç olarak;

İlahi yasaların en sarsıcı ve kaçınılmaz olanı “bela ve imtihan yasası”dır. Bu yasa, bireyi ve toplumu yok etmek ya da ümitsizliğe düşürmek için değil; aksine onu arındırmak, olgunlaştırmak ve yüceltmek için işler. Hem tarihin akışı hem de toplumların geleceği, bu zorlu sınavlarda gösterdikleri duruşla şekillenir. Gerçek olgunluk; çaresizliğin getirdiği zorunlu bir suskunluğa bürünmek değildir, aksine ilk ândan itibaren “İnnâ lillâh...” diyerek gönüllü bir teslimiyet sergileyebilmektir.

Bizler, birkaç asırdır üst üste yenilgiler alan ve ağır sınavlardan geçen bir ümmetin çocuklarıyız. Yüzyıllardır hakkımızda işleyen o İlahi değişim ve dönüşüm kanunu, bizim için her ânı çetin bir imtihan oldu. Fakat bu durum ümitlerimizi kırmamalı, bizi yılgınlığa sürüklememeli. Zira biz farkında olsak da olmasak da bu süreçte arınıyor, olgunlaşıyor ve İlahi emaneti yeniden omuzlayacak liyakati kazanıyoruz. Tıpkı altının ateşte cürufundan ayrışması gibi biz de ateş misali imtihanların potasında nefsimizin, tarihimizin ve çağımızın kirlerinden temizleniyoruz.

Kim derdi ki yeryüzünde şaşkın şaşkın dolanan ve Tih Çölü’ne mahkûm edilen o çaresiz topluluktan yeni bir nesil çıkacak, Yûşâ Peygamber’in önderliğinde fetihler yapıp atalarının utancını tarihten silecek? Bugün İslam coğrafyasının Tih Çölü’ne dönüşmüş toplama kampları, mülteci çadırları, topraklarımızı dikenli teller gibi saran işgalci üsler, tevhid nidası yükselen minarelerin yanı başına dikilen putlar, fahşa ve münkerin kol gezdiği sokaklarımız... Kim bilir, belki de tüm bu ağır imtihanların çarkından asırların utancını sevince dönüştürececek yepyeni bir nesil doğacaktır. Ümitvar olunuz!

ZÂTU'R RİKA' GAZVESİ

Hamd Allah'a, salât ve selam Resûl'üne olsun.

İslam tarihinin her sayfası, sadece askerî zaferlerin değil, aynı zamanda insan ruhunun sabır, tevekkül ve hidayetle imtihan edilmesinin eşsiz örnekleriyle doludur. Hudeybiye Antlaşması'yla Mekke cephesinde sağlanan diplomatik başarı ve hemen ardından Hayber'in Fethi'yle Yahudi fitnesinin merkezini dağıtılması, Medine İslam Devleti için yeni bir stratejik safhanın kapılarını aralamıştı. Ancak Medine'nin huzuru sadece sabit merkezlerden gelen tehditlerle değil; aynı zamanda çölde yaşayan, kural tanımaz bedevi kabilelerinin hareketliliğiyle de sınanıyordu. Hayber gibi büyük bir lojistik ve finans merkezini Müslimlerin eline geçmesi, bu kabilelerin "iş sahalarını" daraltmış ve onları daha agresif bir tutuma itmisti. Peygamber Efendimiz (sav), bu dağınık ama tehlikeli unsurları yerinde durdurmak ve onlara İslam'ın izzetini göstermek amacıyla Hicretin yedinci yılında, Necid topraklarına doğru Zâtu'r Rika' Gazvesi'ni başlattı.

Bu gazve, büyük çarpışmaların yaşandığı bir meydan savaşından ziyade sahabe neslinin Allah yolunda katlandığı fiziksel ve manevi meşakkatlerin sembolü hâline gelmiştir. Sıcakta yürümekten dolayı mücahidlerin ayakları yarılmış, onlar da ayaklarına bez parçaları sarmışlardır.

Ebü Mûsâ El-Eş'arî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

" 'Resûlullah (sav) ile bir gazaya çıktık. Biz altı kişiydik ve aramızda sırayla bindiğimiz bir deve vardı. Ayaklarımız yarıldı, benim de ayaklarım yarıldı ve tırnaklarım döküldü. Ayaklarımıza bezler sarıyorduk. Bu sebeple bu gazaya, ayaklarımıza sardığımız bezlerden dolayı Zâtu'r Rika' Gazvesi adı verildi.'

Bu hadiseyi anlattıktan sonra bundan hoşlanmadı ve şöyle dedi: 'Bunu niçin anlatmış oldum ki?'

Sanki, yaptığı bir amelin açığa çıkmasını istememiş gibi bir tavır takındı."¹

Ancak onlar ne geri döndüler ne de şikâyet ettiler. Bu tablo bizlere, İslam davasının sadece dille değil; terle, kanla ve dökülen tırnaklarla omuzlandığını hatırlatır. Bugün bu şartlarda İslam'ı yaşamaya çalışırken, ayaklarına bez sarıp dava sancağını taşıyan o neslin samimiyetini tefekkür etmek

Şu bir gerçektir ki İslam kalesinin asırlar boyunca iç ve dış etkenlere karşı bu kadar dayanıklı olabilmesinin birincil sebebi temellerinde yatan bu fedakârlıktır. Mirasyedi pozisyonuna düşmemek, geçmişe vefa göstererek hem bizim hem de gelecek kuşaklarımız için İslam sancağının en yükseklerde olmasını sağlamak; yine aynı yoldan geçmekle mümkündür. Fedâ ettiklerimizin sayısı çoğaldıkça temellerimiz de daha sağlam olacaktır.

1. Buhari, 3899

Abbâd ibni Bîşr'in vücuduna birbiri ardına saplanan oklar, onun kıyâmını bozmaya yetmiyor. O, okuduğu surenin lezzetini, aldığı fiziksel acıya tercih ediyor. Namaz, onun için sorumluluğu üzerinden atmak değil; bitmesi asla istenmeyen bir buluşma sanki. Dünya telaşının, dertlerinin ve musibetlerinin üzerimize ok gibi yağdığı zamanlarda Abbâd ibni Bîşr'in duruşu bize şunu der: "Sana isabet eden hiçbir acı, Allah ile olan bağı koparmaya mazeret olamaz."

ve İslam davası uğruna fedakârlıkta bulunmanın ne derece önemli olduğunu muhasebe etmek bizim için şarttır.

Şu bir gerçektir ki İslam kalesinin asırlar boyunca iç ve dış etkenlere karşı bu kadar dayanıklı olabilmesinin birincil sebebi temellerinde yatan bu fedakârlıktır. Mirasyedi pozisyonuna düşmemek, geçmişe vefa göstererek hem bizim hem de gelecek kuşaklarımız için İslam sancağının en yükseklerde olmasını sağlamak; yine aynı yoldan geçmekle mümkündür. Feda ettiklerimizin sayısı çoğaldıkça temellerimiz de daha sağlam olacaktır.

Sahabe nesli aynı zamanda şu hususta da bize örnekler: Onlar üzerine ciltlerce kitaplar yazılıp asırlar boyunca anlatılması gereken hadiseleri ihlâssızlık endişesiyle kendilerine saklama gayretinde idiler. Fedakârlık Allah için yapılmışsa kişinin bilmesi yeterlidir. Ancak burada bir dipnot eklemekte fayda vardır: Şayet bu vakıalar başkaları için örnek olacak, onlara yol gösterip teşvik edecekse o zaman anlatılması gerekir. Kişi hem bunu söyler hem de kalbini yoklamayı bırakmaz. Ve tabii ki şer'i bir hüküm içeren bir durum varsa onun da anlatılması şarttır.

Korku Namazı

Zâtu'r Rika' Seferi, sadece askerî bir hareketlilik değil, aynı zamanda kulluğumuza dair yeni hükümleri öğrendiğimiz bir seferdir. Düşmanın her ân baskın yapabileceği o ortamda, "Korku Namazı" (Salâtu'l Havf) ilk kez meşru kılınmıştır. Allah Teâlâ, müminlere en zor şartta dahi huzurundan ayrılmamayı öğretmiştir. Allah Resûl'ü (sav), orduyu gruplara ayırmış; bir grup namaz kılarken diğeri de nöbet tutmuştur.

"(Savaş ve korku durumunda) onların içinde olur ve onlara namaz kıldırırsan onlardan bir topluluk seninle beraber (namaza) dursun ve silahlarını yanlarına alsınlar. (Namaz kılanlar) secdeye vardığında (namaz kılmayanlar) arkanızda (sizi korumak için) dursunlar. (Birinci grup

namazı bitirince kalksın,) namaz kılmayan diğer topluluk gelsin ve seninle beraber namaz kılsınlar. Tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. Kâfirler size bir defada/ânsızın hücum edebilmek için silahlarınızdan ve eşyalarınızdan habersiz olmanızı isterler. Yağmurdan dolayı eziyet görüyorsanız ya da hastaysanız silahlarınızı bırakmanızda size bir günah yoktur. Tedbirlerinizi alınız! Şüphesiz ki Allah, kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır."²

"Sahabeler korku namazı kıldılar. Bu namazın kılınışı şöyledir: Bir grup Resûlullah'ın (sav) arkasında saf tuttu. Diğer grup düşman karşısındaydı. Resûlullah beraberindekilere bir rekât kıldırıldı. Sonra ayakta bekledi. Arkasındakiler namazlarını tamamladılar, sonra gidip düşmana karşı durdular. Ondan sonra diğer grup geldi; Resûlullah, onlarla kalan bir rekâtını kıldı. Sonra oturarak bekledi. Onlar kılmadıkları birinci rekâtı kıldılar. Daha sonra Resûlullah, onlarla birlikte selam verdi."³

"Resûlullah (sav), birinci gruba iki rekât namaz kıldırıldı. Sonra onlar geri çekildiler. Resûlullah, diğer gruba da iki rekât kıldırıldı. Resûlullah, böylece dört rekât kılmış; arkasındakiler iki rekât kılmış oldu."⁴

Bu durum, namazın bir "boş vakit etkinliği" değil; hayatın tam kalbinde yer alan direnişin ve sebatın kaynağı olduğunu ispat eder. Bir mümin için cemaatle namaz, düşman karşısında dahi terk edilemeyecek kadar hayati bir sığınaktır. Müminlerin günün belli vakitlerinde bir araya gelmeleri ve omuz omuza vermeleri onların aralarındaki bağı kuvvetlendirirken düşmanlara da en net mesajı verir.

Tevekkülün Zirvesi

Câbir ibni Abdullah (ra), şöyle haber verdi:

"Resûlullah'la (sav) birlikte Necid taraflarına bir gazaya katıldım. Resûlullah geri dönerken ben de onunla birlikte döndüm. Öğle istirahati (kaylûle) vakti ağaçları bol olan bir vadiye geldiler. Resûlullah konakladı, insanlar da ağaçların altına dağılıp gölgelenmeye başladılar. Resûlullah da bir akasya ağacının altına indi ve kılıcını o ağaca astı. Biz de uykuya daldık. Sonra birden Resûlullah bizi çağırmaya başladı. Yanında bir bedevi vardı.

Resûlullah (sav) şöyle buyurdu: 'Bu adam, ben uyurken kılıcımı kınından sıyrılmış. Uyandım, bir de baktım ki kılıç elinde çıplak hâlde duruyor. Dedi ki: 'Şimdi seni benden kim koruyacak?' Ben de, 'Allah!' dedim. Bu durum üç kez tekrarlandı.'

Resûlullah (sav) onu cezalandırmadı ve adam oracıkta oturdu."⁵

Gazve dönüşü bir vadide mola verildiğinde yaşanan suikast girişimi, Peygamber Efendimizin (sav) sarsılmaz

2. 4/Nisâ, 102

3. Buhari, 4129; Müslim, 842

4. Buhari, 4136; Müslim, 843, 311

5. Buhari, 2910

imanının en somut örneklerinden biridir. Efendimiz bir ağacın gölgesinde tek başına istirahat çekilmiş, kılıcını ağaca asmıştı. Bu fırsatı değerlendiren bir bedeviye Peygamberimiz (sav) büyük bir vakar ve sükûnetle tek bir kelime söyledi: “ALLAH!”

Bu cevapta öyle bir yakın ve teslimiyet vardı ki; suikastçinin eli titredi, kılıç yere düştü. Bu hadise, Allah’a tam tevekkül eden bir kalbin dünya üzerindeki tüm kılıçlardan daha keskin olduğunu bizlere gösterir. En önemli husus ise Nebi’nin (sav) kavmine anlattığına ve kendisine vahyolunana en başta kendisinin inanmasıdır.

Şimdi sıra Efendimizdeydi. Kılıcı aldı ve aynı soruyu sordu. Bedevi aman dileyince Peygamberimiz (sav) onu cezalandırmak yerine serbest bıraktı. Böylece bedevi gittiği kabiledede ashabı öyle bir anlattı ki kavminin hepsi İslam’ı kabul etti. Burada da net bir şekilde cihadın gayesinin insanların dünya ve ahiretini kurtarmak olduğunu görüyoruz.

Sahabenin Kur’ân ile Münasebeti

“Peygamber (sav) ile ashabı konak yerlerinden bir vadi geçidinde konakladıkları sırada Peygamber, ‘Gecemizde bizi kim bekleyecek?’ diye sordu. Muhacirlerden Ammâr ibni Yâsir ve Ensar’dan da Abbâd ibni Bişr, ‘Biz bekleriz, ya Resûlallah.’ dediler. Peygamber, ‘İkiniz vadinin ağzında bulununuz ve göz kulak olunuz.’ buyurdu.

Ammâr ibni Yâsir (ra) ve Abbâd ibni Bişr (ra) geçidin ağzına doğru gittiler. Abbâd ibni Bişr, Ammâr ibni Yâsir’e, ‘Sen gecenin hangi kısmında, önünde mi yoksa sonunda mı beklemek istersin?’ diye sordu. Ammâr ibni Yâsir, ‘Ben gecenin önünde beklemek isterim.’ dedi ve yanının üzerine uzanınca uyuyuverdi.

Abbâd ibni Bişr (ra) ise kalktı, namaza durdu. O sırada kadının kocası çıkageldi. Uzaktan bakınca onun sahabelerin ileri karakolu, gözcüsü olduğunu anladı. Derhâl bir ok atıp isabet ettirdi. Abbâd ibni Bişr, bedenine isabet eden oku çekip yere bıraktı ve namaz kılmaya devam etti. Kadının kocası, ona ikinci bir ok daha isabet ettirdi. Sonra ona üçüncü bir ok daha attı, isabet ettirdi. Abbâd ibni Bişr, bedenine isabet eden oku yine çekip yere bırakarak rûkûya ve secdeye vardı. Selam verdikten sonra Ammâr ibni Yâsir’i uyandırdı ve ‘Kalk, otur! Ben kimıldayamayacak hâlde yaralandım.’ dedi.

Ammâr ibni Yâsir (ra) derhâl kalkıp oturdu. Oku atan adam, onları görünce kendisini fark ettiklerini anladı ve dönüp kaçtı. Ammâr ibni Yâsir, Abbâd ibni Bişr’dan kanlar aktığını görünce, ‘Subhanallah, adam sana ilk oku attığında beni uyandırsaydın ya!’ dedi. Abbâd ibni Bişr, ‘Ben sureyi okumaya başlamıştım, onu bitirmedikçe kesmek istemedim. Oklar üzerime art arda gelmeye başlayınca, uyandırıp sana haber vermek için okumayı kestim, rûkûya vardım. Vallahi, Resûlallah’ın (sav) korumayı emrettiği geçit ağzı nöbetini zayıf etmek korkusu

olmasaydı sureyi okumaya devam ederdim. Sureyi bitirmeden de adam benim işimi bitirirdi.’ dedi.”⁶

Abbâd ibni Bişr ve Ammâr ibni Yâsir’in bir vadi ağzındaki bu ribâtları, sadece askerî bir nöbet değil, kalbin bir namaza nasıl bağlandığının ve sorumluluk bilincinin nasıl üst seviyelere çıkarılabileceğinin en güzel örneklerindedir.

Abbâd ibni Bişr’in (ra) vücuduna birbiri ardına saplanan oklar, onun kıyâmını bozmaya yetmiyor. O, okuduğu surenin lezzetini, aldığı fiziksel acıya tercih ediyor. Namaz, onun için sorumluluğu üzerinden atmak değil; bitmesi asla istenmeyen bir buluşma sanki. Dünya telaşının, dertlerinin ve musibetlerinin üzerimize ok gibi yağdığı zamanlarda Abbâd ibni Bişr’in duruşu bize şunu der: “Sana isabet eden hiçbir acı, Allah (cc) ile olan bağını koparmaya mazeret olamaz.”

Abbâd’ın (ra) namazını nihayete erdirmesine engel olan tek bir endişe vardı: Resûlallah’ın (sav) emrini zayıf etmek korkusu. Bu söz, her müminin kendi hayatını sorgulaması gerektiğini hatırlatır. Sahabe sorumluluk bilinci ile canını bile tehlikeye atmayı göze alan bir nesildir. Bugün bizden istenen fedakârlık nedir?

Ammâr ibni Yâsir ile Abbâd ibni Bişr arasındaki o kısa diyalog, bir davanın nasıl paylaşıldığını gösterir. “Gecenin hangi yarısında beklemek istersin?” sorusu, bir yükü beraber omuzlamanın özetidir. Biri dinlenirken diğeri uyanık kalır, ama hedef tektir: “Emaneti korumak.”

Duamızın sonu, âlemlerin Rabbi olan Allah’a hamd’dır.

6. Ebu Davud, 198; Ahmed, 14704

ÜSTÜNLÜK

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ
شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

”Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm ve (her şeyden haberdar olan) Habîr’dir.”¹

Allah’ın (cc) adıyla.

Allah’a (cc) hamd, Resûl’üne salât ve selam olsun.

Önceki yazılarımızda, insanlığın erkek ve kadın, halklar ve kabileler, renkler ve diller hâlinde yaratılmasının Allah’ın ayetlerinden olduğunu; bu farklılıkların üstünlük sebebi değil; hikmet, tamamlayıcılık ve tanışma vesilesi olduğunu ele almıştık.

Bu ayki yazımızda ise insanlığın bu farklılıkları bir üstünlük ve değer ölçüsüne dönüştürmesinin tarih boyunca nasıl bir sapmaya yol açtığını ele alacağız. Allah’ın (cc) değerli ve üstün kılmadığı şeylere değer yüklemek, insanı yalnızca ahlâkî bir yanlışa değil, zamanla itikadî sapmalara ve haktan uzaklaşmaya götüren ciddi bir bozulmadır.

Değerli ve Üstün Kılan Allah’tır

Tüm âlemin yaratıcısı olan Rabbimiz, yarattıklarından bazısını bazısına üstün kılmıştır. Bu O’nun (cc) hikmetiyle takdiridir, yarattıklarının bu konuda bir seçim ve itiraz hakkı söz konusu değildir.

”Rabbin dilediğini yaratır ve seçip (üstün kılar). Seçim onlara ait değildir. Allah, onların şirk koştuklarından münezzehtir ve yücedir.”²

Kur’ân-ı Kerim’e baktığımızda Rabbimizin bazı kullarını risalet göreviyle diğer tüm insanlara üstün kıldığını görüyoruz;

”Allah, meleklerden ve insanlardan dilediğini elçi olarak seçer. Şüphesiz ki Allah, (işiten ve dualara icabet eden) Semî ve (her şeyi gören) Basîr’dir.”³

1. 49/Hucurât, 13
2. 28/Kasas, 68
3. 22/Hac, 75

“(Allah) buyurdu ki: ‘Ey Mûsâ! Sana verdiğim risaletim ve seninle konuşmamla seni insanlara üstün/seçkin kıldım. Sana verdiğime kuvvetle yapış ve şükredenlerden ol.’ ”⁴

“Bunlar, Allah’ın kendilerine nimet verdiği Âdem’in zürriyetinden peygamberler, Nûh’la beraber (gemide) taşıdıklarımız, İbrâhîm ve İsrâîl’in soyundan olanlar ve seçip hidayet ettiklerimizdir. Onlara, Er-Rahmân’ın ayetleri okunduğunda, ağlayarak secdeye kapanırlardı.”⁵

Bazı ailelerin tüm ailelere üstün kılındığını da görmekteyiz;

“Şüphesiz ki Allah; Âdem’i, Nûh’u, İbrâhîm ailesini ve İmrân ailesini âlemlerin içinden seçmiştir/üstün kılmıştır.”⁶

Bazı ümmetlerin diğer ümmetler üzerine üstün kılındığını da görmekteyiz;

“Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyar ve Allah’a iman edersiniz. Şayet Ehl-i Kitap iman etmiş olsaydı onlar için daha hayırlı olurdu. Onlardan müminler olmakla birlikte çoğunluğu fasiktir.”⁷

“Andolsun ki İsrâîloğullarına Kitab’ı, hükmü ve nübüvveti verdik. Onları temiz şeylerle rızıklandırdık ve onları âlemlere üstün kıldık.”⁸

Bu konuda Kur’ân-ı Kerim’de gördüğümüz ilk itiraz, şeytanın itirazıdır;

“Andolsun ki sizleri yarattık, sonra size şekil verdik, daha sonra meleklerle, Âdem’e secde edin.’ dedik. İblis dışında hepsi secde etti. O, secde edenlerden olmadı. (Allah) buyurdu ki: ‘Sana emrettiğimde seni secde etmekten alıkoyan nedir?’ Dedi ki: ‘Ben ondan daha hayırlıyım. (Çünkü) beni ateşten, onu topraktan yarattın.’ (Allah) buyurdu ki: ‘(Hemen) oradan in! Ne haddine ki orada büyüklenesin! (Hemen) çık! (Çünkü) sen alçaklardansın.’ ”⁹

Şeytanın itirazına baktığımızda, yazımızın temel noktası olan ırkçılık ve haksız üstünlük iddiasını görmekteyiz. Dikkat edilirse şeytan, kendisini ateşten yaratmanın Allah (cc) olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Yani sözde üstün olduğunu iddia ettiği şey, kendi çabasıyla elde etmiş olduğu bir şey değildir. Buna rağmen kendisinin daha üstün olduğunu iddia ederek Allah’ın (cc) emrine karşı isyan etmiştir. Rabbimiz onun bu tutumunu ‘kibir’ olarak adlandırmış ve yaratılmış bir varlık olarak haddini aşmasından dolayı onu alçaltılmışların en aşağısı kılmıştır.

Şeytanın bu sapkınlığı, vahyin davetine muhatap olan müşriklerde de tezâhür etmiştir. Müşrikler de kendilerini Allah’a (cc) davet eden elçilerin soyunu ve ırkını beğenmemiş, bundan dolayı davete icabet etmemişlerdir:

4. 7/A’râf, 144
5. 19/Meryem, 58
6. 3/Âl-i İmrân, 33
7. 3/Âl-i İmrân, 110
8. 45/Câsiye, 16
9. 7/A’râf, 11-13

Şeriat, bizlere neyin değerli ve üstün olduğunu bildirir. Bununla birlikte bu değerlere karşı sorumluluklarımızı öğretir ve sınırlarını belirler. Tarih boyunca insanların müşrikleşme sürecine baktığımızda temel olarak Allah’ın değerli ve üstün kılmadığı birtakım varlıkların ve kavramların insanları şirke götürdüğünü görüyoruz. İnsanlar, birtakım isimlere/varlıklara/kavramlara sahip olmadıkları değerler atfetmiş ve bu değerler üzerine birtakım sorumluluklar yükleyerek müşrik olmuştur.

“ ‘Kur’ân, aramızdan ona mı indirdi?’ (Hayır, öyle değil!) İşin aslı onlar, benim Kitabım’dan şüphe içindelerdir. Daha doğrusu ise, henüz azabımı tatmamışlardır.”¹⁰

“Onlara bir ayet/mucize geldiği zaman, ‘Bize, Allah’ın resûllerine verilenin bir benzeri verilmeden iman etmeyeceğiz.’ derler. Allah, risaleti kime vereceğini en iyi bilendir. Kurdukları tuzaklardan ötürü suçlu günahkârlara Allah katında zillet/alçaklık ve çetin bir azap isabet edecektir.”¹¹

Resûlullah’ın (sav) davetine muhatap olan müşrikler, Resûlullah’ın (sav) toplum içindeki konumunu ve soyunu küçük görmüş; Mekke ve Taif beldesinden, sözde daha üstün ve soylu bir aileden resûl gelmesi gerektiğini iddia etmişlerdi.

“Dediler ki: ‘Bu Kur’ân’ın, iki beldenin büyüklerinden birine inmesi gerekmez miydi?’ ”¹²

Mekkeli müşrikler, risaleti Resûlullah’a (sav) yakıştıramadıkları gibi ona tabi olanları da bu davaya layık görmemişlerdi.

“ ‘Allah aramızdan bu (fakir ve köle) olanları mı lütfuna layık gördü?’ desinler diye biz onları birbiriyle imtihan ettik. Şükredenleri en iyi bilen Allah değil midir?’ ”¹³

Konuya dair daha hususi bir örnek olarak Ebu Cehil zikredilebilir. Başta kendisi olmak üzere Mekke aristokratları, Resûlullah’ın (sav) ahlakından emindi. İçten içe onun risaletinin hak olduğunu ve onun bir resûl olduğunu da itiraf ediyorlardı. Ancak soy üstünlüğü anlayışı nedeniyle Resûlullah’a (sav) tabi olmamışlardı.

“Resûlullah (sav), Ebu Cehil ile karşılaştı ve onunla tokalaştı. Bunun üzerine bir adam Ebu Cehil’e şöyle dedi:

‘Sen bu Sâbiî ile mi tokalaşıyorsun!’

10. 38/Sâd, 8
11. 6/Enâm, 124
12. 43/Zuhuf, 31
13. 6/Enâm, 53

Ebu Cehil şöyle cevap verdi:

‘Allah’a yemin ederim ki ben onun gerçekten peygamber olduğunu biliyorum. Fakat biz ne zamandan beri Abdümenâfoğullarına tâbi olduk?’¹⁴

Bu durum sadece Mekkeli müşriklerde gördüğümüz bir durum değildir. Yahudiler de Resûlullah’ın (sav) resûl olduğunu biliyor, kendi çocuklarını tanıdıkları gibi Resûlullah’ı (sav) tanıyorlardı. Ancak Resûlullah’ın (sav) İsmâiloğullarından, yani Araplardan gelmesini tıpkı şeytan gibi kibirle karşılamış ve iman etmemişlerdi.

Yahudiler, Resûlullah’ın (sav) geldiği dönemde bir peygamber geleceğine inanıyor ve bu peygamber ile Araplara üstünlük kuracaklarını iddia ediyorlardı. Ensar’dan ilk iman eden sahabiler şöyle anlatır: “Biz sürekli Yahudilerden bir resûl geleceğini ve o resûl geldiğinde ‘sizi Âd ve İrem kavimlerinin öldürüldüğü gibi öldüreceğiz’ dediklerini işitiyorduk. Resûlullah’ı (sav) gördüğümüzde beklenen resûlün O (sav) olduğunu anladık ve Allah’ın (cc) rahmetiyle iman ettik. Yahudiler ise kâfir oldular.”¹⁵ Onların bu durumu hakkında Rabbimiz şöyle buyurmuştur:

“Allah katından onlara, yanlarındaki (Tevrât’ı) doğrulayıcı Kitap geldiği zaman -oysa daha önceleri kâfirlere karşı (bu kitapla) zafer kazanmayı umuyorlardı- işte bildikleri o şey kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Allah’ın laneti kâfirlerin üzerine olsun.”¹⁶

Bu durum, Resûlullah’ın (sav) vefatından sonra ortaya çıkan yalancı peygamberlerle yapılan Ridde savaşlarında da görülmektedir. Ridde olaylarında insanlardan bazıları, yalancı olduğunu bildikleri hâlde sırf kendi kabile ve soylarından gelmesinden dolayı yalancı peygamberlere tâbi olmuş, Resûlullah’ın (sav) risaletine karşı kâfir olmuşlardır.

Talha en-Nemirî babasından şöyle aktarır:

“Yemâme’ye geldim ve ‘Müseylime nerede?’ diye sordum. Oradakiler bana, ‘Sus! Resûlullah’ın adını böyle açıkça söyleme!’ dediler. Ben de ‘Hayır, onu görene kadar böyle söylemeye devam edeceğim.’ dedim. Daha sonra onun yanına girdim ve ‘Sen Müseylime misin?’ diye sordum. O da ‘Evet.’ dedi. Bunun üzerine, ‘Sana kim geliyor?’ dedim. ‘Rahmân geliyor.’ dedi. Ben de ‘Aydınlıkta mı geliyor, karanlıkta mı?’ diye sordum. O, ‘Karanlıkta.’ dedi. Bunun üzerine şöyle dedim: ‘Şahitlik ederim ki sen yalancısın ve Muhammed doğrudur. Fakat Rebîa’nın yalancısı, Mudar’ın¹⁷ doğrusundan bize daha sevimsidir.’¹⁸

Verilen örnekler ve burada zikredemeyeceğimiz daha nice örnekten görüyoruz ki tarih boyunca insanların kendi soylarının, ırklarının ve kabilelerinin üstün ve değerli

olduğu iddiası ve beklentisi, haktan sapma ve dalaletle sonuçlanmıştır.

Şeriat, bizlere neyin değerli ve üstün olduğunu bildirir. Bununla birlikte bu değerlere karşı sorumluluklarımızı **öğretir** ve **sınırlarını belirler**. Tarih boyunca insanların müşrikleşme sürecine baktığımızda temel olarak Allah’ın (cc) değerli ve üstün kılmadığı birtakım varlıkların ve kavramların insanları şirke götürdüğünü görüyoruz. İnsanlar, birtakım isimlere/varlıklara/kavramlara sahip olmadıkları değerler atfetmiş ve bu değerler üzerine birtakım sorumluluklar yükleyerek müşrik olmuştur.

“Dikkat edin! Halis olan din Allah’ındır. O’nun dışında veliler edinenler, ‘Bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye bunlara ibadet ediyoruz.’ (derler.) Allah, ihtilaf ettikleri konularda aralarında hükmedecektir. Şüphesiz ki Allah, yalancı ve kâfir olan kimseye hidayet etmez.”¹⁹

“Allah’ı bırakıp, kendilerine hiçbir zarar ve fayda vermeyecek şeylere ibadet ediyor ve ‘Bunlar, bizim Allah katındaki şefaathçilerimizdir.’ diyorlar. De ki: ‘(Allah bu varlıklara ibadeti meşru kılmamış ve bunlara şefaath yetkisi vermemiştir. Buna rağmen böyle iddia ederek) Allah’a göklerde ve yerde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?’ O (Allah), onların şirk koştuklarından münezzehtir ve yücedir.”²⁰

“Onlara, ‘Allah’ın indirdiğine uyun.’ denildiğinde, ‘(Hayır,) bilakis biz, babalarımızı üzerine bulduğumuz (ve alıştığımız âdetlerimize) uyarız.’ derler. Babaları hiçbir şey akletmemiş ve doğru yolu bulamamış olsalar bile mi (onların yoluna uyacaklar)?”²¹

“(Lat, Menat, Uzza gibi isimler) sizin ve babalarınızın koyduğu, Allah’ın hakkında hiçbir delil indirmediği isimlerdir. Onlar, yalnızca zanna ve nefislerinin arzusuna uyarlar. Oysa andolsun ki onlara, Rabblerinden hidayet gelmiştir.”²²

Sonuç olarak zikrettiğimiz ayetlerde açıkça görülmektedir ki insanlar; Allah’ın (cc) seçmediği, hakkında hiçbir delil indirmediği, değerli ve üstün kılmadığı bazı varlıklara birtakım değerler atfetmiş ve bu değerler üzerine de bazı sorumluluklar yükleyerek Allah’a (cc) şirk koşmuşlardır. Bu kimi zaman birtakım putlar olmuş, bazen bazı kavramlar olmuş, bazen de Allah (cc) katında değerli olan varlıklara karşı sınırı aşmak suretiyle gerçekleşmiştir. Kimi zaman da atalara bağlılık ve soy üstünlüğü, yani ırkçılık şeklinde ortaya çıkmıştır.

Devam edecek, inşallah.

14. Tefsiru İbn Kesir, 3/224

15. Taberi, Câmiu’l-Beyân, 2/237; İbn Kesir, Tefsiru’l-Kur’âni’l-Azîm, 1/486; Zehebi, Siyeru A’lâmî’n-Nübelâ; Sîre, 1/98

16. 2/Bakara, 89

17. Kureyş kabilesi, Arapların Mudar koluna mensuptur.

18. El-Bidâye ve’n-Nihâye, 7/37; Târihu’t-Taberi, 3/286

19. 39/Zümer, 3

20. 10/Yûnus, 18

21. 2/Bakara, 170

22. 53/Necm, 23

ANA ÇİZGİLERİYLE İSLAM: EBÛ SA'LEBE HADİSİ ŞERHİ

KIRK HADİS ŞERHİ

Ömer AKDUMAN

Ebû Sa'lebe El-Huşenî Cursûm ibni Nâşir'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Şüphesiz Allahu Teâlâ birtakım farzlar kılmıştır, öyleyse onları ihmal/zayi etmeyiniz. Bazı sınırlar belirlemiştir, bu sınırları aşmayınız. Bazı şeyleri haram kılmıştır, onları çiğnemeyiniz. Bazı hususlarda ise -unutkanlıktan değil size merhametinden- susmuştur, öyleyse onları araştırmayınız.”¹

Bu hadis hasen olup Dârekutnî ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir.

Yazımıza hadisin râvisi kıymetli sahabi Ebû Sa'lebe'nin (ra) hayatını kısaca inceleyerek başlayacağız. Hadisle ilgili kısa bir açıklama yaptıktan sonra üzerinde durulan dört maddeyi bir bir inceleyeceğiz. Başarı Allah'tandır (cc).

Hadisin Râvisi Ebû Sa'lebe

Ebû Sa'lebe, Nebi'nin (sav) ashabındandır. İsmi konusunda ihtilaf edilmiştir. İmam Nevevî (rh), isminin Cursûm ibni Nâşir olduğunu kabul eder. İsminden ziyade künyesi olan “Ebû Sa'lebe” ile meşhurdur. Araplar arasında künyenin, ismin önüne geçmesi bilinir bir durumdur.²

Ebû Sa'lebe, Hudeybiye gününde Resûl'e kâfirlere karşı savaşta “sabretmek” ve “ölmek” üzere biat edenler arasındadır. O güzide biat, siyer tarihimizde Rıdvan Biatı olarak bilinir. Allah (cc) indirdiği ayetlerde ağaç altında biat edenlerden razı olduğunu ifade etmiştir.³

İmam Ahmed (rh), Musned'inde Ebû Sa'lebe'den dikkatleri celbeden bir rivayet nakleder. Rivayeti okuduğumuzda kendisinin ne kadar yüksek bir iman ve yakın sahibi olduğunu müşahade ediyoruz. Kendisinden dinleyelim:

“Resûlullah'a (sav) geldim ve şöyle dedim: 'Ey Allah'ın Resûlü! Şam diyarında falan ve filan bölgede bana bir yer yazıp ver.'

O sırada Peygamber (sav) henüz o topraklara girmemişti.

Bunun üzerine Resûlullah (sav), 'Şunun söylediğine kulak vermiyor musunuz?' buyurdu.

1. Mustedrek, 7207
2. Örnek olarak, Sahabilerin en meşhurlarından olan Ebu Hureyre'nin adı pek bilinmez. Künyesi adından daha çok kullanıldığından ulema adının ne olduğunda fikir ayrılığına düşmüştür.
3. bk. 48/Fetih, 18

Ölmek değil, güzel ölmek marifettir.

Hasılı, haramı çiğnemek bir suçtur. Ancak haramı tartışılır hale getirmek, yaşamada haramı serbest kılıp bir de yürütmeye bunu takip etmek bir suçtan fazlasıdır. Kur'âni ifade ile küfürde ziyadeliştir.

Dedim ki: 'Nefsimi elinde tutan Allah'a yemin ederim ki mutlaka oralar fethedilecektir.'

Bunun üzerine Resûlullah (sav), o yerleri onun adına yazıp verdi."⁴

Bu rivayet, Ebû Sa'lebe'nin Peygamberimizden toprak talep etmesini anlatmaktadır. İlginç ve dikkat çekici olan mevzubahis toprakların henüz fethedilmemiş olmasıdır. Zaten Şam toprakları Nebi'nin (sav) vefatından sonra fethedilecektir. Yakini bir inançla donanmış bu sahabi, Nebi'nin bir gün o topraklara gireceğini ve vaadlerinin gerçekleşeceğini bilmektedir. Sadece bilmek değil bu vaadler üzerinde planlar yapmaktadır. Ebû Sa'lebe'nin bu rivayeti, Allah'ın ve Nebi'nin vaadleri konusunda ciddiyetten uzak tavır takınan herkese ikazdır. Sahabice iman nasıl olur, Nebi'nin vaadleri can kulağıyla nasıl dinlenir; bu kıymetli sahabi bize öğretmiştir. Allah (cc) ondan razı olsun.

Rivayette dikkatleri celbeden bir başka mühim nokta vardır: Sevgili Nebi (sav) de taaccüb eder, şaşırır. "Ebû Sa'lebe'nin söylediklerini duyuyor musunuz?" cümlesi aslında bir takdirin ifadesidir. Bu cümle bir hocanın öğrencisine verdiği tam notun ifadesidir. Zira öğrenci konuyu anlamış, inanmış ve hatta bu inançtan neşet eden bir talebini ifade etmektedir!

Güzel Bir Son!

Menkıbesi böylesine etkileyici bir zatın ölümü de güzel olur. Zira insan yaşadığı gibi ölür. Şöyle rivayet edilir:

"Gece yarısında namaz kılmaktayken, secde hâlindeyken ruhunu teslim etti.

Kızı, babasının vefat ettiğini fark edince korku içinde uyandı ve annesine seslenerek: 'Babam nerede?' dedi.

Annesi, 'Namaz kıldığı yerde.' dedi.

Bunun üzerine kızı ona seslendi, ancak cevap alamadı. Onu uyandırmak isteyince babasını vefat etmiş hâlde olduğunu gördü."⁵

Bu satırların sahibi ve bu satırlara göz gezdiren kıymetli okuyucu da ölümle katiyen yüzleşecektir. Ölmeyen kul olmadığı gibi bin yıl yaşayan, bin yıl cihanda at koş-turan insan da yoktur. O halde ölmek değil güzel ölmek marifettir. Allah'ın (cc), Resûl'ün (sav) ve Müminlerin razı olacağı bir ölümle ölmek marifettir. Hayırla geçirilen ömrü hayırla noktalamak marifettir.

Ebû Sa'lebenin (ra) ölümü güzel bir ölümdür. Zira namazda ölmüştür. Su testisi su yolunda kırılmıştır. Bu ölüm bin yıl sonrasına vaaz eden bir ölümdür: "Ebû Sa'lebe namazda öldü. Sen nerede öleceksin?"

Hadisin Kısa Açıklaması

Bu hadis dinin büyük asıllarını anlatır. Din konusunda genel bir tasavvur sunar. Hadisin dinin asıllarından olması bu kapsayıcılığın ileri gelir. Farzlar, haramlar, hadler ve susulanlardan oluşan bu dörtlü tasnif dinin dört ana parçası ve kolonudur. Dinin aslı ve fer'inden olan her amel, burada zikredilen dörtlü ayrıma tabidir. Örnek verelim.

- Allah'ın (cc) tevhid edilmesi farzdır.
- Allah'a (cc) ortak koşulması haramdır.
- Miras paylaşımı Allah'ın haddidir, sınırdır.
- Hakkında delil olmayan eşya, aslı itibarıyla mübahtır.

Hadis dinin meselelerini dört kısma ayırdıktan sonra her bir kısma karşı müminin vazifesini de anlatır. Böylece fâide tamamlanır.

Farzlar ve Sorumluluğumuz

"Şüphesiz Allahu Teâlâ birtakım farzlar kılmıştır. Öyleyse onları ihmal/zayi etmeyiniz."

Farz kelimesi "فرض" kökünden türer. Bu kökten türeyen farz, fariza, farazi, iftirazi kelimeleri Türkçeye Arapçadan geçmiştir. Bu kökün Arap dilinde anlamı "sert bir şeyin kesilmesi, parçalara ayrılması" şeklinde karşımıza çıkar. Yapmanız gereken sorumluluklarınız anlamında kullanımı bu manadan neşet eder. Bir manada Allah (cc), kesip parçalamış ve herkese vazifesini pay etmiştir.

Farz kelimesini âlimlerimiz uzun araştırma, tartışma, müzakere ve gözlemlerden sonra şöyle tanımladılar:

Şâri'nin yapılmasını kesin olarak talep ettiği ve yapmayanın cezayı hak ettiği şeydir. Açıklayalım:

• İslam âlimleri Şâri dediklerinde şariat yapan, kânun koyucuyu kastederler. Bu manada Şâri, tartışmasız Allah'tır; ayrıca kendisine yetki verdiği Resûl'üdür.

• Yapılmasının kesin olarak talep edilmesi kaydı önemlidir. Zira Şâri'nin her talebi farz değildir. Bazı talepler tavsiye niteliğindedir. Bunlara müstehap denir.

4. Ahmed, 17737

5. Siyeru A'lâmi'n Nubelâ, 2/570

“Ümmetime zor gelmeyecek olsaydı onlara her namazla beraber misvak kullanmalarını emrederdim.”⁶

Bu hadiste Resûlullah'ın (sav) bir muradı olduğunu, ancak bunu kesin bir emir olarak emretmek istemediğini görüyoruz. O halde misvak kullanımı müstehaptır, farz değildir.

• Farz yerine getirmeyen cezayı hak eder. Çünkü şeriatın ondan kesin olarak talep ettiği ve bahane kabul etmediği şeyi yapmamıştır. İtiraz etmiş, isyan etmiş ve muhalif davranmıştır.

• “Cezayı hak eder.” ifadesine dikkat edilmelidir. “Farzı terk eden cezalandırılır.” denmemiştir. Zira bazı kimse farzı terk eder, fakat tevbeyle hâlini ıslah edebilir. Allah (cc) tarafından kuluna ikram olarak bağışlanıp affedilebilir. Bu benzeri durumlarda kul cezalandırılmaz.

Derleyecek olursak deriz ki: Farz, Allah ve Resûl'ünün mükellef olan insandan yapmalarını kesin olarak istediği ve yapmanın cezalandırılmayı hak ettiği şeydir. Örnek verelim:

• “Namazı kılınız ve zekâtı veriniz.” Kesin ve çokça tekrar eden bu talep neticesinde namaz ve zekâtın farz olduğunu anlıyoruz.

• “...O Kur'ân'la onlara karşı büyük bir cihad et.”⁷ Allah'ın (cc) Peygamberine yönelik bu hitabı kesin bir taleptir ve farzdır. Nebi (sav) ve onun mirasını taşıyan âlimlerin küffara karşı Kur'ân ve ilimle cihad etmeleri farzdır.

Burada şu yanılgıya düşülmesine sebep olmak istemeyiz: Kitab'ı ve sünneti okuyan bir müminin gördüğü emirlere bu farzdır, şu müstehaptır hükmü vermesi caiz olmaz. Zira bu şeriatın naslarına, naslardan hüküm çıkarma yollarına vâkif ilim ehlinin yapması gereken bir çalışmadır. Bizim burada yapmaya çalıştığımız şey, şeriata dair genel bir tasavvur sunabilmektir. Ayrıca ulemanın naslara yaklaşımlarını doğru zemine oturtabilmektir.

Allah'ın Haddleri

“Bazı sınırlar belirlemiştir, bu sınırları aşmayınız.”

Allah Resûlü,(sav) hadiste sınırlar manasında hadd-hudûd kelimesini kullandı. Hadd, bir tür çizgidir. Her iki tarafı birbirinden ayırmaya yarar. İnsanlar topraklarını korumak için eskiden beri hudûd/sınır işaretlemeye dikkat ederler. Devletler topraklarına yönelik bir tecavüz olmasın diye komşu devletlerle aradaki sınırı belirler, çizir, bazen de duvarlar ve tellerle ayırırlar.

Allahu Teâlâ, dini içerisinde bazı haddler belirlemiştir. Bu haddleri bir tarlanın sınırları veya bir devletin hudûdu gibi düşünebilirsiniz. Kulların bu sınırlar içerisinde kalmaları istenmiştir. Sınırların ihlali, sınırların ihmal

manasına gelen her türlü davranış Allah (cc) tarafından yasaklanmıştır.

Allah'ın (cc) haddleri denildiğinde İslamda şu üç husus bu kapsama dahil olur:

1. Vacipler, müstehaplar ve mübahlar Allah'ın haddleridir. Vacibin yerine getirilmesi zorunluluktur ve terk eden günahkâr olur. Müstehap, yapılması gereken dini tavsiyelerdir. Mübahlar, şeriatın müsaade ettiği alanlardır. Bu üç alanda izin verilen veya emredilenin dışına çıkan her insan hudûdullahı aşmış ve çiğnemiş olur. Örneğin:

• Farz olan Ramazan orucunu, ikinci vaktinde bitiren de yatsıya kadar uzatan da haddi aşmıştır.

• Allah'ın (cc) kendisine verdiği malı müstehap bir infak olarak veren, ama ailesinin nafakasını tüketen insan haddi aşmıştır.

• Allah'ın (cc) kendisine mübah kıldığı uykuyu, yeme-yi, gezmeyi kulluk sorumluluklarına engel kılan haddi aşmıştır...

2. Haramlar Allah'ın haddleridir. Fakat bu hadiste haddlerden haramlar haricinde özel bir mananın kastedildiğini söyleyebiliriz. Zira Nebi (sav) haramı haddlerin akabinde ayrı bir madde olarak ele almaktadır.

3. Allah'ın bazı büyük haramlar için belirlediği caydırıcı hadd cezalarıdır. Bu hadd cezalarının bazısını şöyle sıralayabiliriz:

• Bekar olup zina yapana yüz sopa ve bir yıl sürgün cezası.

• Evli olup zina yapana recm cezası.

• Hırsızın elinin bileğinden kesilme cezası.

• İftiraya seksen sopa cezası...

Bu manaya göre Resûlullah, haddleri uygulayacak olan yöneticilere veya görevlendirilen kimselere seslenir. Allah'ın verdiği ceza eksiksiz olarak uygulanmalı, uygulayıcının günahkâr kişiye acıyacağı tutmamalıdır. Diğer taraftan tek bir fiske fazladan vurmak da yasaklanmıştır. Yapılacak en ufak fazlalık haddi aşmaktır.

Çiğnenmemesi Gereken Haramlar

“Bazı şeyleri haram kılmıştır. Onları çiğnemeyiniz.”

Allah Resûlü (sav) dinin meselelerinden üçüncüsünü haramlar olarak ele alır ve haramların çiğnenmemesini emreder. Haram kelimesi arapçada “حرم” kökünden türer. Engel olmak ve sertlik manası taşır. İslam'da haram denildiğinde şu mana kastedilir:

Şâri'nin terk edilmesini kesin olarak talep ettiği ve çiğneyen kişinin cezayı hak ettiği şeydir. Açıklayalım:

• Şâri'den kastın Allah ve onun yetki verdiği Resûl olduğunu yazmıştık.

6. Buhari, 887

7. bk. 25/Furkân, 52

• Bir şeyin haram olmasında kesin talep önemlidir. Bazen bir şeyin yapılmaması emredilir. Ancak haram olarak adlandırılmaz. Bunlara mekruh denir. Mekruh, şeriat tarafından hoş görülmeyle anılmaktadır.

• Haramlar çiğnenmemesi gereken İlahi sınırlardır. Çiğneyen kimse isyanının neticesinde cezayı hak eder. Cezalandırmak veya affetmek Allah'a kalmıştır. Haramlar naslarla bilinir. Haramların tespitinde ulemâ fıkıh usulü eserlerinde bazı yol ve yöntemler zikrederler:

- a. Açıkça naslarda “haram kılındı” şeklinde ifade edilir.
- b. Eylem kesin bir şekilde yasaklanır ve sonradan hüküm değişmez.
- c. Bir eylemin karşılığında lanet, veyl veya azap zikredilir.
- d. “Helal değildir.” gibi lafızlarla ifade edilir.

Bunların haricinde maddelerin zikredilmesi mümkündür. İlgili kitaplara müracaat eden detayını bulabilir.

Farzlar bahsinde dikkat çektiğimiz konuya burada da dikkat çekelim: Haramlara dair verdiğimiz bilgileri bir müminin kendi başına haramları tespit etmesi için yazmadık. Haramlara dair genel bir tasavvur oluşturmayı hedefledik. Özellikle haramlar bahsinde Allah, kullarını hususen uyarır. Ağzlarına gelen her şeye haram-helal demelerini istemez ve iftira olarak niteler:

“Dilinizin nitelendirdiği yalanlar nedeniyle, ‘Şu helaldir, bu haramdır.’ demeyin. (Böyle yaparsanız) yalan uydurarak Allah’a iftira etmiş olursunuz. Hiç kuşkusuz, yalan uydurarak Allah’a iftira eden kimseler iflah olmazlar.”⁸

Haramlar bahsinde özellikle ele alınmasının güncel vaka açısından önemli olduğunu düşündüğümüz bir mesele var. Haramlar karşılığında müminlerin vazifesi üçtür:

1. Haram kılınanın haram olduğuna inanmak.
2. Haram kılınandan sakınmak.
3. Haram kılınarlarda bir değişikliğe gitmemek.

İkinci maddede zikredilen “haramlardan sakınmak” maddesinin ihlali insanı fasık yapar. Yani haramı işleyen fasık olur. Ancak birinci ve üçüncü maddelerin ihlali çok kritiktir. Allah (cc) birinci maddeyi Ehl-i Kitab’ın, üçüncü maddeyi müşriklerin bir vasfı olarak ele alır.

a. Ehl-i Kitab, Allah’ın (cc) haram kıldığını haram kabul etmezdi. Allah’ın ahkâmını bazen silerek, bazen gizleyerek, bazen ağızlarını yamultarak değiştirirlerdi. Bütün bunları da Allah’a ve Resûl’üne uyduklarını iddia ederek yaparlardı. Âlimlerine de bu manada geniş yetki vermişlerdi. Şu iki ayet bunu anlatır.

“Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve Ahiret Günü’ne inandırmayan, **Allah ve Resûl’ünün haram saydığına haram saymayan** ve hak (din olan İslam’ı) din edinmeyenlerle alçaltılmış bir şekilde elden cizye verinceye kadar savaşın.”⁹

“Onlar Allah’ı bırakıp din bilginlerini, abidlerini ve Meryem oğlu Mesih’i rabblar edindiler. (Oysa) onlar yalnızca bir olan ilaha ibadet etmekle emrolunmuşlardı. O’ndan başka (ibadeti hak eden) hiçbir ilah yoktur. (Allah) onların şirk koştuklarından münezzehdir.”¹⁰

b. Mekkeliler Allah’ın onlara emir buyurduğu tevhid ve sünnetten yüz çevirdiler. Hatta bunun üzerine ilavede bulundular; akıllarınca bazı yiyeceklerin, hayvanların haram olduğuna hükmettiler. Sonra da kaderi buna delil kıldılar.

“Allah’a şirk koşanlar diyecekler ki: ‘Şayet **Allah dileseydi** biz ve babalarımız şirk koşmaz ve **hiçbir şeyi haram saymazdık.**’ Onlardan önce (yaşamış müşrikler de) azabımızı tadıncaya kadar aynı şekilde yalanladılar. De ki: ‘Sizin yanınızda bize çıkarabileceğiniz bir ilim var mı? Siz sadece zanna uyuyor ve yalnızca tahminle iş yapıyorsunuz.’”¹¹

Kadim şirk yolunu takip eden günümüz insanı İslam adıyla beraber haramlar konusunda sınırı aştı. Haramların hürmetini korumadılar.

Ehl-i Kitab’ın izinden gidenler, bazı batıl amaçlar için dinin hürmetini çiğnediler; çiğnenmesine müsaade ettiler. Haramların helal kılınmasına, fuşiyat ve münkeratın “Müslüman” adamlarca bir itiraz olmadan İslamlaşmasına neden oldular. Mal ve mansıbını korumak için Şâri’nin hitabını anlamazdan geldiler. Ortaya fecaat bir durum çıktı.

Müşriklerin iddialarını tekrar edenler oldu. Demokratik bir sistem içerisinde parça parça İslamın şiarlarından uzaklaştılar. Egemenliğin tartışmasız Allah’a tahsis edileceği yerde “halkındır, milletindir” dediler. Hakka hizmet için çıktıklarını iddia ettikleri yolda hakkı halka kurban ettiler. Allah’ın ahkâmını sırf daha başkalarının rızası için değiştirdiler. Yasak Allah’ın yasağıdır, üzerine harf ekleyemeyiz demediler. Şeriatı öteleyip kesin ahkâmını parlamentoda seçime arz ettiler. Günün sonunda kendilerine hak davet ulaştığında “Allah dileseydi biz bunları yapmazdık.” dediler. Bugün Müslümanların hâli malum, biz parlamentoda bulunmasak olmaz dediler. Bir tür “kader bizi buna zorluyor” diyerek müşriklerin argümanlarını kullandılar. Kaderi dinlerine ve ahkâmı değiştirmeye delil kılan müşrikler gibi kadere itimat ettiler. Mazeretlere sığındılar. Hasılı, haramı çiğnemek

8. 16/Nahl, 116

9. 9/Tevbe, 29

10. 9/Tevbe, 31

11. 6/En’âm, 148

bir suçtur. Ancak haramı tartışılır hale getirmek, yaşamada haramı serbest kılıp bir de yürütmeye bunu takip etmek bir suçtan fazlasıdır. Kur'âni ifade ile küfürde ziyadeliştir.

Sükût Edilenler

“Bazı konularda ise unutkanlıktan değil size merhametinden susmuştur. Öyleyse onları araştırmayınız.”

Allah (cc) kulları için kolaylık diler, zorlaştırmak istemez. Allah'ın bazı konularda sükût edip ahkâm indirmemesi Allah'ın kullarına merhamet etmesinin önemli bir tecellisidir. Hakkında şeriatla bir şey söylenmeyen meselelerde aslolan affedilmiş olmalarıdır. Bu genel hükümdür. Bunun bazı istisnalarının olması mümkündür. Özellikle şeriatın bir talille (gerekçe diyelim) haram kıldığı meseleler kıyasa açıktır. Bu şeriate muhalefet değil şeriate uygun davranmaktır. Hamrın/alkolün “sarhoş etmesi”, “illeti” ile haram kılınması açık bir örnektir. Eroin, esrar ve günümüzün baş belası sentetik uyuşturucular bu illeti kendilerinde ziyadesiyle bulundurlar. Bu nedenle onlar da “haram” kapsamına dahil olur. Örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Hakkında sükût edilen meselelere dair, “Onları araştırmayınız.” denmiştir. Haramlığına dair özel nas bulunmayan, haram kılınan bir başlığa dahil oluşu açık olmayan maddeleri fazla irdelemek yasaklanmıştır. Bunun bazı nedenleri şunlar olabilir:

- Meçhulün peşine düşmek bilineni ihmal etmeye neden olabilir.
 - Ehil olmayanların araştırmaları onlarda mutmainlik değil kafa karışıklığı peydah eder.
- “Bu hadis hasen olup Dârekutnî ve başkaları tarafından rivayet edilmiştir.”
- İmam Nevevî (rh) bu hadise hasen hükmü verdi.
 - Hadis şerh eden İbni Receb hadiste iki illet olduğundan söz eder:
 - a. Hadisi Mekhûl, Ebû Sa'lebe'den nakleder. Ancak Mekhûl'ün Ebû Sa'lebe'den hadis dinlediği sabit değildir.
 - b. Bu rivayet Nebi'nin (sav) sözü mü, Ebû Sa'lebe'nin sözü mü rivayetler arasında farklılık bulunmaktadır. Dârekutnî Nebi'nin sözü olduğunu tercih eder.

Duamızın sonu, âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdetmektir.

HİDAYET KANDİLLERİ

Salim KANDEMİR

YERYÜZÜNDE YÜRÜYEN ŞEHİT: TALHA İBNİ UBEYDULLAH

طلحة بن عبيد الله - Ebû Muhammed Talha b. Ubeydillâh b. Osmân et-Teymî el-Kureşî (ö. 36/656)

Talha ibni Ubeydullah'ın (ra) hayatını anlatmaya devam ediyoruz. Geçtiğimiz yazımızda Bedir'de ve Uhud'da yaptığı fedakârlıklardan bahsetmiştik. Uhud'da, Allah Resûlü'nü (sav) korumak için o kadar çok yara almıştı ki neredeyse şehit olmuştu. Bu yüzden Allah Resûlü'nden (sav) şu büyük ünvanı almıştı.

“Kim yeryüzünde yürüyen bir şehide bakmak isterse Talha ibni Ubeydullah'a baksın.”¹

Bu yazımızda kaldığımız yerden devam edecek ve diğer fedakârlıklarını anlatmaya çalışacağız. Rabbim, örnek almayı bizlere kolaylaştırsın.

Malın Esiri Değil Emanetçisi: Talhatu'l Hayr

Talha (ra) Allah (cc) yolunda sergilediği cesareten dolayı Allah Resûlü'nden (sav) sadece “Yürüyen Şehid” lakabını almamıştı. Allah (cc) yolunda yaptığı infaklardan dolayı da yine bizzat Allah Resûlü'nden (sav) “Talhatu'l Feyyad/Cömert Talha”, “Talhatu'l Hayr/Hayırlı Talha” ve “Talhatu'l Cevvâd/Eli Açık Talha” lakaplarını almıştı.

Talha ibni Ubeydullah'tan (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah Resûlü (sav) beni Uhud Günü Talhatu'l Hayr, Aşîra Gazvesi'nde Talhatu'l Feyyâd, Huneyn Günü ise Talhatu'l Cevvâd diye isimlendirdi.”²

O cesur bir savaşçı olduğu kadar cömert bir zengindi. Nerede kendisine ihtiyaç duyulmuşsa, nerede salih amel gösterilmişse, nerede hayır kapısı varsa Talha (ra) orada bulunmuştu. Yaptığı bu hayırlı amellerden dolayı kendisine bu güzel isimler verilmişti.

Hani Allah Resûlü'nden (sav) öğrendiğimiz, dünyaya karşı zahid olmanın bir göstergesi vardır; yanındaki maldan rahatsız olmak. Allah Resûlü (sav) yanında belli bir miktar mal olduğu hâlde üç gece bile geçirmek istemezdi.

“Yanında böyle bir mal bulunduğu hâlde, Allah'ın kendisine ne takdir edeceğini bilmeden bu malı evinde geceleleyen kimse, Allah'a karşı gerçekten aldanmıştır.”
Bunun üzerine görevlileri gece boyunca Medine sokaklarında o malı dağıtıp durdular. Nihayet seher vakti geldiğinde yanında ondan bir dirhem bile kalmamıştı.

1. Tirmizi, 3739
2. Hakim, 5605

Ebû Hureyre'den (ra) rivayet edildiğine göre Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

“Eğer benim Uhud Dağı kadar altınım olsaydı, ondan hiçbir şey yanımda kalmayacak şekilde (en fazla) üç gece geçmesini isterdim. Ancak borç için ayırıp sakladığım bir miktar bundan müstesnadır.”³

İşte Allah Resûlü'nün (sav) bu hassas davranışı sahabeye de yansımıştı. Bazı sahabiler de yanında mal kalmasından rahatsız olup dağıtırlardı. Onlardan biri de işte Talha'dır. Talha da (ra) yanında bir miktar mal kalmasından rahatsız olmuş ve hepsini infak etmiştir.

Talha ibni Yahyâ'dan şöyle rivayet edilmiştir:

“Bana ninem Su'dâ binti Avf el-Mürriyye şöyle anlattı: 'Bir gün Talha'nın yanına girdim ve dedim ki:

'Sana ne oluyor? Seni aileden dolayı rahatsız eden bir şey mi var da seni üzgün görüyorum?'

Talha dedi ki: 'Evet, sen kişinin ne güzel eşisin! Fakat yanımda bulunan bir mal beni kaygılandırdı ve gamlandırdı.'

Ben de 'Öyleyse onu dağıt!' dedim. Bunun üzerine cariyesini çağırdı: 'Kavmimi içeri çağır.' dedi.

Sonra o malı dağıtmaya başladı. Ben cariyeye sordum: 'O mal ne kadardı?' Cariye dedi ki: 'Dört yüz bin idi.' ”⁴

Hişâm, Hasan'dan şöyle rivayet etmiştir:

“Talha ibni Ubeydullah, Osmân ibni Affân'a bir arazisini yedi yüz bin karşılığında sattı. Para kendisine getirildiğinde şöyle dedi:

'Yanımda böyle bir mal bulunduğu hâlde, Allah'ın kendisine ne takdir edeceğini bilmeden bu malı evinde geceleleyen kimse, Allah'a (cc) karşı gerçekten aldanmıştır.'

Bunun üzerine görevlileri gece boyunca Medine sokaklarında o malı dağıtıp durdular. Nihayet seher vakti geldiğinde yanında ondan bir dirhem bile kalmamıştı.”⁵

Talha (ra) malından o kadar çok veriyordu ki bu manada sahabenin arasında sayılı kimselerden olmuştu.

Kabîsa ibni Câbir'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Bol miktarda malı istenmeden veren Talha ibni Ubeydullah kadar başka birini görmedim.”⁶

Sâib ibni Yezîd'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Talha ibni Ubeydullah ile seferîyken de mukimken de arkadaşlık ettim. Dirhem, elbise ve yemek hususunda Talha'dan daha cömert bir kimse görmedim.”⁷

3. Buhari, 6445

4. Et-Tabakâtu'l Kubrá, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hânci, 3/201

5. age., 3/202

6. age., 3/202

7. age., 3/204

“İmrân ibni Talha, Alî'nin yanına geldi ve Alî ona, 'Gel, ey kardeşimin oğlu!' dedi. Onu halısına oturttu ve 'Vallahi ben, onun babası ile Allah'ın şu ayette buyurduğu kimselerden olmayı umuyorum: 'Göğüslerindeki kinleri söküp çıkardık, kardeşler olarak tahtlar üzerinde karşılıklı otururlar.'”

Talha (ra) gerçekten zengin bir sahabiydi. Pek çok yerde geniş arazileri vardı. Birçok bölgeden on binlerce dinar veya dirhem geliri vardı. Bu gelirlerin hepsini Allah (cc) yolunda dağıtırdı. Önce yakınlarına, sonra başkalarına büyük infaklarda bulunurdu. Fakirlere para verirdi, bekârları evlendirirdi, borçluların borcunu kapatırdı, dullara maaş atardı, muhtaçlara hizmetli temin ederdi. Ehl-i Beyt'e özellikle itina gösterir, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenir ve onlara para gönderirdi.

Çünkü o (ra), serveti elde tutulacak bir nimet olarak değil, Allah'a (cc) yakınlaşmak için kullanılacak bir emanet olarak görüyordu. Eline mal geçtiğinde gönlü daralıyor, o malı dağıttığında ise huzur buluyordu. Biliyordu ki gerçek zenginlik mal zenginliği değil, gönül zenginliğiydi. Bu yüzden insanlar ondan mal alırken rahatsız etmediklerinden emindi. Aldığı isimler açıkça gösteriyordu ki onun varlığı ağırlaştırıcı bir unsur değil, cennete taşıyan bir azıktı. Allah'ın (cc) buyurduğu gibi o (ra), vererek arınırdı:

“O ki malını vererek arınır.”⁸

Müminler, bencilliğin hortlatıldığı şu dönemde mal konusunda daha hassas olmalıdır. Çünkü zenginlik insanı rıza-i İlahiye taşıyan bir köprü de olabilir, değersiz dünyaya bağlayan bir pranga da... Günümüzde bâtil düzenler kişiye mal kazandıkça mutlu olacağını dayatmaktadır. Dört bir yandan ısrarla, kurtuluşun ancak varlık sahibi olmaktan geçtiğini vurgulamaktadır. Müminler ise bu anlayışa inat ancak vererek kurtuluşa erişileceğini vurgulamalıdır. Talha'nın (ra) örneğinden yola çıkarak aslında mal edinildiğinde değil, verildiğinde sevinilmesi gerektiğini göstermelidir. Yoksa dünya metası ancak bir yetimin duasına, bir borçlunun sevincine, bir açın sofrasına dönüştüğünde kıymetlidir.

Fitnenin Gölgesinde Bir Şehadet

Talha (ra) Allah Resûlü (sav) ile beraber tüm savaşlara katılmıştı. Allah Resûlü (sav) ondan razı olarak bu dünyadan göçmüştü.

8. 92/Leyl, 18

Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Peygamber (sav), ondan razı olduğu hâlde vefat etti."⁹

Allah Resûlü'nden (sav) sonra da mücadelesini aynen sürdürmüştü. Ebu Bekir, Ömer, Osmân (r.anhum) dönemlerinde büyük fedakârlıklar sergilemişti.

Ali (ra) dönemine gelindiğinde fitne rüzgârı Talha'ya da dokunmuştu. Kendisini Osmân'ın (ra) katlinde ihmalkâr görüyordu. Bu yüzden onun katillerinin bulunması konusunda ısrarcı davranıyordu. Belki de bu duygusallıkla vakianın vahametini anlayamamıştı. Böylelikle maalesef Aîşe Annemiz (r.anha) ile beraber Cemel Vakası'na katılmıştı.

Hâkim ibni Cabir El-Ahmesi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Talha ibni Ubeydullah Cemel Günü'nde şöyle dedi: 'Biz Osmân'ın durumu noktasında ihmalkâr davrandık. Bugün onun için kanlarımızı feda etmekten daha uygun bir şey bulamıyoruz. Allah'im! Osmân için bugün benden razı oluncaya kadar al!' "¹⁰

Ali (ra) Zubeyr'i (ra) ikna etmiş ve savaştan uzaklaştırmıştı. Ancak fitneciler durmuyor, kan dökerek olayları alevlendirmek istiyorlardı. Zubeyr'i (ra) savaştan döndüğü hâlde yolda öldürmüşlerdi. Talha'yı (ra) da öldürmek istiyorlardı. Maalesef ona bir ok atıp bacağından vurdular. Talha (ra) aldığı yaradan dolayı kan kaybından vefat etti. Dilediği gibi canını şehit olarak Rabbine teslim etti...

Avf'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Talha dedi ki: 'Vallahi bu, Allah'ın gönderdiği bir oktur. Allah'im! Osmân için benden al, tâ ki sen razı oluncaya kadar.' Sonra başını bir taşın üzerine koydu ve vefat etti."¹¹

Olaylar feci bir şekilde sonuçlanmıştı. Cennetle müjdelenen iki kıymetli sahabe şehit olmuştu. Herkes çok üzgündü. Bazı kimseler onların ölümüyle, içerisinde yer aldıkları ayaklanmanın nereye varabileceğini yakinen anlamış oldular. Fakat bazı cahiller ise hâlâ meseleyi anlayamamışlardı. Bağnazlıklarına devam ediyor ve tarafgirlikle hareket ediyorlardı...

Tabii ki bu duruma en çok üzülen Alî'ydi (ra). Dün aynı safta müşriklere karşı duran yiğitler bugün fitnenin karanlığında karşı karşıya gelmişti. Toprağa düşenler sıradan insanlar değildi. O güne kadar omuz omuza mücadele ettiği kardeşleriydi. Bu manzara Alî'nin (ra) yüreğinde derin bir yara açmıştı. Yaşanan ihtilafın nefsanî değil, içtihadî bir hata olduğunu biliyor ve bu yüzden kalbinde kin değil yalnızca hüzn taşıyordu. Umuyordu ki ahirette tüm bu yaşananlar unutulsun ve kardeşler olarak saadet içerisinde olsunlar...

Ebû Habîbe'den şöyle rivayet edilmiştir:

"İmrân ibni Talha, Alî'nin yanına geldi ve Alî ona, 'Gel, ey kardeşimin oğlu!' dedi. Onu halısına oturttu ve 'Vallahi ben, onun babası ile Allah'ın (cc) şu ayette buyurduğu kimselerden olmayı umuyorum:

'Göğüslerindeki kinleri söküp çıkardık, kardeşler olarak tahtlar üzerinde karşılıklı otururlar.' "¹²

İşte Talha (ra) ardında güzel bir hayat bırakarak Hicri 36. yılda 64 yaşında ahirete intikal etmişti. Son olarak bizlere bazı önemli mesajlar bırakmıştı.

Fitne zamanlarında hakikati görmek zorlaşır. İnsanlar öfkenin ve tarafgirliğin içine sürüklendiğinde basiretleri körelir. Olayları sadece kendi pencerelerinden görürler. Fitnenin açacağı kötü neticeleri anlayamazlar. Sonuç olarak açılan her yara aslında ümmetin bağına açılan bir yaradır. Ve bu yara sadece o gün yaşayanları değil, asırlar sonra gelen kimseleri bile derinden sarsar.

Selam olsun Talha'ya (ra). Allah (cc) kendisinden razı olsun...

9. Buhari, 3721 (Hadisten sonra bab başlığı muallak olarak)

10. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/204

11. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/204

12. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 3/205

TEVHİDİ ARAYIŞIN İZİNDE İSLAMİ HAREKETLER

İslâm'ın Doğuşu, Toplumsal Dönüşüm ve İlk Hareketler

İslâm'ın ortaya çıkışı, sadece yeni bir inanç sistemi değil, aynı zamanda bireyi ve toplumu dönüştürmeyi hedefleyen tevhid ve sünnet merkezli bir harekettir. Mekke dönemi daha çok imanî ve ahlâkî dirençle, Medine dönemi ise kurumsal ve toplumsal düzenin inşasıyla öne çıkar. Bu çerçevede, İslâm'ın ilk dönemleri modern İslâmî düşünce ve hareketler için temel bir prototip niteliği taşır. Resûlullah (sav) sonrası dönem İslâmî hareketlerin mahiyetini ve modern dönemde ortaya çıkan İslâmî hareketleri anlamak için bir "tarihsel model" niteliği taşır.

Bu nedenle, ilk dönem İslâm'ın doğuşu ve hemen ardından oluşan Haricilik, Şîlik ve Mu'tezile gibi ilk hareketler, hem metodolojik hem de teorik açıdan incelenmelidir. Bu hareketler, İslâm'ın tevhid, adalet, şahitlik, otorite ve meşruiyet gibi temel kavramlarının farklı tarihsel bağlamlarda nasıl yorumlandığını göstermesi bakımından önem taşır.

Bu bölümde tarihsel süreklilik ve kavramsal bütünlük açısından İslâm'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkmış hareketleri analiz ederek, modern İslâmî hareketlerin teorik zeminine giden hattı ortaya koymaya çalışacağız, inşallah.

Tevhidî Hareket Teorisi

Tevhid, İslâm'ın sadece inanç boyutunu değil, toplumsal ve siyasal düzeni belirleyen temel ilkedir. Kuramsal olarak tevhid; ontolojik boyut (Allah'ın varlığının mutlak, bağımsız ve her türlü eksiklikten uzak olduğu ve Allah'ın vahdaniyeti), ahlâkî boyut (adalet, merhamet ve sorumluluk), toplumsal boyut (sosyal eşitlik ve sınıf hiyerarşilerinin reddi) ve siyasal boyut (otoritenin meşruiyetini ilahî ve ahlâkî ölçülere bağlama) şeklinde dört düzlemde işleyen bir çerçeve sunar.

Bu ilke Mekke'de bir inanç ve ahlâkî devrim, Medine'de bir toplumsal sözleşme, devletleşme ve istikrar modeli; sonraki dönemlerde ise siyasî ve ilmî mücadele alanı olarak yeniden üretilmiştir.

Tarihte Ortaya Çıkan İlk İslâmî Hareketler

İslâm, tabiatı gereği dinamik bir yapıya sahiptir. İslâm tarihi de bu dinamizmin yansımalarını taşıyan hareketli ve canlı bir süreçtir. İlk dönem İslâmî hareketler ve fikrî ekoller şu ana kategorilere ayrılabilir: Haricilik (İnançta saflık ve

İslâm'ın ilk dönemindeki uygulamalar, modern İslâmî hareketler için hem itikadî ve ahlâkî bir örnek (Mekke); hem de kurumsal ve pratik bir model (Medine) oluşturur. Haricilik, Şîlik ve Mu'tezile gibi erken dönem hareketler ise bugün metodoloji, otorite, adalet, siyasal ve eylemsel yöntem üzerine yapılan tartışmaların tarihsel temellerini oluşturur.

İslâm tarihi aslında bir "Hareketler Tarihi"dir. Modern İslâmî hareketler de bu geleneğin devamı niteliğindedir. İslâm'ın ilk dönemindeki bütüncül yapı, günümüzü anlamak için önemli bir düşünsel çerçeve sunar. Bu yaklaşım, modern İslâmî hareketlerin hem fikrîsel hem de pratik yönlerinin daha iyi kavranmasına sağlam bir tarihsel zemin sağlar.

siyasette radikal tutarlılık hareketi), Şiilik (İslâm'ın özü ve ana omurgası olan Ehl-i Sünnet karşıtlığında konulanmış olan; başlangıcı siyasi ve toplumsal, gelişimi ise teolojik ve kısmen felsefî zeminde sistemleşen meşruiyet ve ilahî otorite merkezli hareket), Mu'tezile (ahlâk, akıl ve adalet eksenli entelektüel hareket) Maturidî ve Eş'arî gelenek (İslâmî siyasal düşüncede akıl ve meşruiyet çerçevesinin oluşumunda Maturidî ve Eş'arî geleneği de etkili olmuştur).

Bu hareketlerin tamamı, İslâm toplumunun tevhid, adalet, otorite, toplumsal düzen ve siyaset hakkında nasıl fikir ürettiğinin erken örneklerini sunar.

İslâm; özgün, kapsamlı ve kuşatıcı bir dünya görüşü olması hasebiyle toplumsal bir harekettir. İslâm, her nerede varlık gösteriyorsa oradaki kurulu düzeni birey ve toplum açısından dünyevi ve uhrevi fayda istikametinde dönüştürme iddiası taşır. Ayrıca etkin olduğu toplumda ahlâki ve siyasal bir program üretir. Ortaya çıkan bu çerçeve, gözlemci ve araştırmacılar için hem ilk dönem İslâm toplumunu hem de modern İslâmî hareketleri karşılaştırmalı biçimde inceleme imkânı verir.

İslâm'ın başlangıç noktası; vahyolunan ilk ayetlerle şekillenen bir iman, bilinç ve sorumluluk inşasıdır. Bu iman, bilinç ve sorumluluk; Mekke toplumundaki çok tanrıcılık, "Kast"¹ benzeri sınıfsal yapı, ekonomik sömürü ve ahlâki yozlaşmaya karşı o döneme kadar benzeri görülmemiş kararlılıkta ve çok güçlü bir itiraz olarak ortaya çıkmıştır.

Mekke Dönemi: Tevhid ve Ahlâkî Direniş

İslâm'ın ilk yılları, Mekke'de ortaya çıkan dinî ve toplumsal uyanış dönemidir. Bu dönemde Resûlullah (sav) insanları Allah'ın birliğine, yani tevhide davet etmiş; toplumda adalet, eşitlik ve ahlâkî sorumluluk anlayışını yaymayı amaçlamıştır. Mekke toplumu kabilecilik, putpe-

restlik ve sosyal hiyerarşiye dayalı bir yapıya sahipti. Bu ortamda tevhid çağrısı, sadece dinî bir reform değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşümün de başlangıcıydı.

Tevhid anlayışı, insanların yalnızca Allah'a yönelmesini ve O'ndan başkasına kulluk etmemesini ifade eder. Mekke döneminde bu çağrı, toplumun baskıcı ve adaletsiz düzenine karşı etik bir duruşu da beraberinde getirmiştir. Resûlullah (sav) ve sahabeler, sözlü tebliğlerinin yanı sıra örnek davranışlarıyla da ahlâkî bir direniş sergilemişlerdir. Zengin ve güçlü kabilelerin baskılarına, sosyal adaletsizliklere ve zulümlere rağmen, sabır ve metanetle yürütülen bu direniş, toplumda küçük de olsa bir vicdan uyanışı yaratmıştır.

Mekke döneminde ortaya çıkan ahlâkî direniş, yalnızca bireysel bir çaba değil, sosyal bir sorumluluk anlayışının da temelini atmıştır. Fakirler, yetimler ve kadınlar gibi toplumun zayıf kesimlerine yönelik koruma ve adalet bilinci bu dönemde vurgulanmıştır. Bu yönüyle Mekke dönemi, Medine döneminde kurulacak daha geniş sosyal ve siyasi yapının ön hazırlığını oluşturmuştur.

Şüphesiz ki Mekke dönemi, İslâm'ın manevi temellerinin atıldığı ve ahlâkî duruşun ön plana çıktığı bir süreçtir. Tevhid ve ahlâkî direniş anlayışı, sadece dinî bir öğreti değil; aynı zamanda toplumda adalet, eşitlik ve vicdan bilinci uyandıran güçlü bir mesajdır. Bu öğretiler, günümüzde de bireysel ve toplumsal sorumluluk açısından önemli dersler sunmaktadır. Mekke'de tevhid; sadece zihinleri berraklaştıran, kalpleri arındırıp ruhlara dinginlik veren bir ilke olmanın yanı sıra putperest, kabileci ve sınıfsal düzeni sarsan toplumsal bir ahlâk anlamındaydı. İlk Müslimlerin sabrı, pasif bir bekleyiş değil, ahlâkî tutarlılık ve ilkesel dirençti.

Resûlullah (sav), bu sürecin sağlam ve sağlıklı bir şekilde sürdürülebilirliğinin sağlanması için Rabbanî metod gereği işe tevhid akidesini anlatmakla başlamıştır. Davete muhatap olanlar tevhidi öğrendikten sonra bunu içselleştiriyor, imanî olgunluk Müslimlerdeki mukavemet gücünü maksimum değerlere taşıyordu. Allah'ın (cc) emri gereği Resûlullah'ın (sav), insanlara akide anlatması tam on üç yıl sürdü.² İtikadî olarak net, kalpleri mutmain, ruhen dingin ve zihnen berrak ilk örnek nesil oluştuktan sonra yerel, bölgesel ve küresel güçlere karşı meydan okuma iradesi tabii bir netice olarak insanlık tarihinde, hâlen takip etmeye gayret edilen derin ve silinemez izler bırakmıştır.

O dönemde yukarıda genel hatlarıyla değindiğimiz can, mal, ırz, ticaret ve seyahat güvenliğiyle ilgili ağır toplumsal sorunlar varken Resûlullah'ın (sav) on üç yıl boyunca ısrarla tevhid akidesi odaklı daveti her çağda muvahhid bireyler ve İslâmî hareketler için asla atlanamaz ve vazgeçilemez güçlü ve nezih bir örneklik sunar.

1. Kast sistemi, kişilerin doğuştan sosyal statülerine (sınıf/kaste) göre ayrıldığı ve bu statüyü değiştiremediği bir toplumsal hiyerarşi sistemidir. En çok Hindu toplumlarında bilirse de benzer sosyal ayrımlar tarih boyunca farklı toplumlarda da görülmüştür.

2. İslâm'ın Hareket Metodu, Abdurrahman el-Muhacir, C1, s.77

Medine Dönemi: Kurumsal Düzen ve Toplumsal Sözleşme

Medine dönemi, İslâm tarihinin sadece bir siyasi ve toplumsal deneyimi değil, aynı zamanda sonraki İslâmî hareketlerin kurumsal ve ideolojik temellerini atan bir dönem olarak değerlendirilebilir. Medine’de Muhacirler, Ensar ve Yahudi kabileleri bir arada yaşamaktaydı. Bu çok kültürlü yapı, farklı grupların birlikte yaşamayı ve kurumsal çerçevede iş birliği yapmayı öğrenmelerini zorunlu kıldı. Bu deneyim, sonraki İslâmî hareketlerin toplumsal dayanışma ve aidiyet duygusu üzerine inşa edilen örgütlenme modellerine doğrudan bir örnek teşkil etmiştir.

Muhacir ve Ensar dayanışmasını buna örnek olarak verebiliriz. Hicret eden Mekkeliler, yerel halkla iş birliği yaparak karşılıklı destek ve kaynak paylaşımı prensiplerini hayata geçirdiler. Yahudi kabileleri ile ilişkilerde de benzer bir usûl görüyoruz. Medine’de farklı inanç ve toplulukların birlikte yaşaması, daha kapsayıcı ve sözleşmeye (Medine Sözleşmesi) dayalı bir toplumsal anlayışın temellerini attı.

Medine Sözleşmesi, yalnızca bir hukuki belge değil, aynı zamanda ilk yazılı İslâmî toplumsal sözleşme olarak işlev gördü. Resûlullah (sav), Medine’de hem dini hem siyasi lider olarak hareket etmek suretiyle bir toplumda otoritenin merkezi ve referans noktası olabileceğini gösterdi. Bu, sonraki İslâmî hareketlerde karizmatik liderlik ve rehberlik modeli olarak devam etti. Vahyin referans alındığı ve farklı etnik ve dini grupların yer aldığı bir toplumsal yapıda anlaşmazlıkların adil yönetim sistemiyle çözüm modeli, sonraki hareketlerde hukuki meşruiyetin temelini oluşturdu. Medine Sözleşmesi’yle ortaya konan ortak savunma ve güvenlik konseptiyle, toplumun güvenliğini sağlamak için düzenlenen mekanizmalar, sonraki hareketlerde örgütlenme ve kollektif disiplin anlayışının kökenini oluşturdu.

Medine Sözleşmesi, herkesin hak ve yükümlülüklerini belirleyen ve Resûlullah’ın (sav) önderliğinde toplumsal dengeyi sağlayan bir çerçeveydi. Bu sözleşmedeki din özgürlüğü ve farklı gruplara adil yaklaşım, İslâmî hareketlerdeki kuşatıcılık ilkesine referans sağladı. Ayrıca ortak savunma yükümlülüğü ve sosyal yardımlaşma, dayanışma ve toplumsal sorumluluk anlayışının ideolojik temelini oluşturdu. Bu sözleşme, toplumsal düzeni sürdüren etik ve hukuki normları belirleyerek sonraki hareketlerin örgütsel yapısına model oldu.

Medine Tecrübesinin İslami Hareketlere Yansıması

1. Kurumsallaşma: Devletleşmenin ilk adımları olarak Medine’de kurulan mekanizmalar, özellikle modern çağda ortaya çıkan bazı İslâmî hareketlerin merkezî ve yerel örgütlenmelerini şekillendirmektedir.

2. Toplumsal sözleşme mantığı: Modern dönemdeki İslâmî hareketlerde, birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkinin şeklini ve sınırlarını düzenleyen, hak ve sorumlulukları tanımlayan ilkeler bu döneme dayandırılabilir.

3. Liderlik ve meşruiyet: İslâmî hareketlerin vücut bulmuş hâli olan cemaatlerdeki karizmatik liderlik pozisyonu ile ehliyet ve adalet odaklı otorite, Medine modelinden türetilmiştir.

4. Dayanışma ve aidiyet: Muhacir ve Ensar arasındaki gerçekleştirilen muahad/kardeşleşme modeli gönüllü katılım ve toplumsal dayanışma pratiği, benzer şartlar oluştuğunda her dönemde uygulanabilir bir model oldu.

Medine dönemi, İslâmî hareketlerin hem kurumsal hem de ideolojik kökleri için temel bir referans kaynağı ve bir laboratuvar işlevi gördü. Toplumsal sözleşme, farklı grupların bir arada yaşamasını sağlayan mekanizma olarak sadece tarihî bir belge değil, aynı zamanda İslâmî hareketlerin örgütlenme, liderlik ve dayanışma ilkelerini belirleyen bir modeldir. Medine’de İslâm toplumu başta bir şehir devleti olarak teşekkül etti. Hukuk sistemi, sosyal adalet mekanizmaları, ekonomik yardımlaşma, savunma ve diplomasi, Resûlullah (sav) önderliğinde İslâmî yönetime dayalı bu dönem, tevhidin toplumsal ve siyasal düzleme yansımalarıdır.

İslâmî Hareketler ve Siyasal Düşünce Geleneğinin Doğuşu

Haricilik, dini ve siyasi meşruiyeti itikadî saflığa bağlayarak “devrimci muhalefet” karakteri kazanmıştır. Bu anlamda Hariciliği, metodolojik radikalleşmenin ilk örneği olarak tanımlamak mümkündür. Şiilik, sonradan üretilmiş karmaşık teolojik metinlerle kendileri açısından “adil ve ehil liderlik” vurgusuyla otorite ve siyaset ilişkisini merkezine alan ve İslâm’ın ana omurgasını teşkil eden Ehl-i Sünnete alternatif olmak iddiasıyla ortaya çık(arıl)an bir harekettir.

Mu’tezile’nin adalet, insan özgürlüğü, sorumluluk ve akıl vurgulu söylem ve metinlerinden ötürü kalamcılar ve oryantalistler tarafından ilk “entelektüel İslâmî hareket” olarak vasıflandırılmışlardır. Mu’tezile’nin temeli esasen akli ahlâkçılık ve sorumluluk teorisine dayanır. Mekke dönemi daha çok inanç temellerinin atıldığı, tevhid bilincinin pekiştirildiği ve ahlâkî duruşun şekillendiği bir safha olarak; Medine dönemi ise toplumsal örgütlenmenin, siyasal yapılanmanın ve hukuki düzenin ortaya çıktığı kurucu bir aşama olarak değerlendirilir. Resûlullah (sav) sonrası ortaya çıkan hareketler ise metodolojik ve siyasal çoğulculuğun ilk örnekleri olarak yorumlanmıştır. İslâmî hareketler, tarih boyunca tevhid, adalet ve otorite ekseninde şekillenmiştir.

İslâm’ın ilk dönemindeki uygulamalar, modern İslâmî hareketler için hem itikadî ve ahlâkî bir örnek (Mekke); hem de kurumsal ve pratik bir model (Medine) oluş-

turur. Haricilik, Şiilik ve Mu'tezile gibi erken dönem hareketler ise bugün metodoloji, otorite, adalet, siyasal ve eylemsel yöntem üzerine yapılan tartışmaların tarihsel temellerini oluşturur. Teorik açıdan bakıldığında, İslâm tarihi aslında bir "Hareketler Tarihi"dir. Modern İslâmî hareketler de bu geleneğin devamı niteliğindedir. İslâm'ın ilk dönemdeki bütüncül yapı, günümüzü anlamak için önemli bir düşünsel çerçeve sunar. Bu yaklaşım, modern İslâmî hareketlerin hem fikirsel hem de pratik yönlerinin daha iyi kavranmasına sağlam bir tarihsel zemin sağlar.

İslâm'ın ilk dönemlerinde şekillenen tevhidî ve menhecî yapı, hem inanç hem toplum hem de siyaset açısından sonraki yüzyıllara istikamet veren bir yön tabelası işlevi görmüş; böylece İslâm düşüncesi ve toplumsal pratiği kendi içinde güçlü bir süreklilik hattı oluşturmuştur. Bu yazı dizimizin bir sonraki bölümünde bu hattın asırlar boyunca nasıl korunduğunu, değişim sürecinden geçtiğini ve yeniden üretildiğini ele alarak İslâm'ın tarihsel sürekliliğini inceleyeceğiz, inşallah.

İkinci Bölümden Dersler ve Öğütler

İslâm'ın ilk dönemleri, muvahhidler için hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk, imani ve ahlâkî duruş ile örgütsel model açısından önemli dersler sunar. Mekke dönemi; tevhid bilinciyle ahlâkî direnç ve vicdanî uyanışı gerçekleştirmenin, zalim ve baskıcı Firavunî düzenlere karşı sabır ve ilkesel duruş sergilemenin önemini gösterir. Burada iman, teslimiyet, cemaî şuur, itaat ve yüksek sorumluluk bilinciyle hareket etmenin gündelik hayatın örnek davranışlarıyla pekiştirilebileceği gerçeğini gördük.

Medine dönemi ise; kurumsal örgütlenme, toplumsal sözleşme, hukuki çerçeve ve dayanışma üzerine kurulmuş bir model sunar. Şüphesiz ki günümüzde tevhid vurgulu cemaî yapıların müntesiplerinin sayısı ile Resûlullah (sav) dönemi Medine'sinin ilk dönemindeki Müslim nüfusun oranı arasında büyük bir fark bulunmamaktadır. Bu benzer yönü bir hareket noktası olarak kabul edip ferdî, ailevî ve cemaî duruşumuz ve ahlâkımız ile kendimizi o örnek nesille özdeşleştirerek nezih tevhid akidesi ve sahih sünnete ittiba istikametinde gücümüzün yettiği ölçüde gayret göstermeliyiz.

İslâmî hareketin gençleri ve müzahir kurumlarda gönüllü olarak çalışan aktivistler için farklı gruplarla iş birliği yapma, liderlik ve meşruiyet anlayışını İslâmî temelde toplumsal fayda ve adalet ölçülerine göre şekillendirme, gönüllü aidiyet ve sorumluluk kültürü geliştirme gibi pratik dersler çıkarılabilir. Resûlullah (sav) sonrası Haricilik, Şiilik ve Mu'tezile gibi hareketler ise modern İslâmî faaliyetlerde menhec, adalet, otorite ve siyasal bakış açısını tarihsel perspektifle değerlendirme imkânı verir.

İlk örnek neslin İslâm'ın tevhid, adalet, otorite ve sorumluluk ekseninde inşa ettiği bütüncül yapı, asrımızın gençleri ve İslâmî çalışmalarda yer alan aktivistler için hem kişisel ahlâkî rehber hem de toplumsal ve örgütsel eylem modeli ortaya koyar. Bu miras, bireysel direnişten toplumsal sözleşmeye, entelektüel tartışmadan kurumsal örgütlenmeye kadar geniş bir alanda uygulanabilir bir rehberlik sağlar.

EVDEN DÜNYAYA ADIM ATARKEN: BİR İRADE ZİRHI

Hayatın içinde sürekli bir “hareket” (harekât) ve “duruş” (sekenât) halindeyiz. Çoğu zaman fark etmiyoruz ama evimizin o güvenli eşliğinden dışarı adım attığımız ân, aslında devasa bir “cenk meydanına” çıkıyoruz. Dünyaya karışmak; binbir türlü niyetin, iradenin ve enerjinin iç içe geçtiği o karmaşık ağın ortasında kalmak demek.

İşte tam o kritik eşikte, Ümmü Seleme Validemiz (r.anha) bize Canımız Peygamberimizin (sav) hiç terk etmediği bir “mesajı” ulaştırıyor.

Ümmü Seleme Validemiz (r.anha), “Resûlullah (sav) ne zaman benim evimden çıksa mutlaka gözünü gökyüzüne kaldırır ve şöyle dua ederdi diyor:

‘Allah’ın adıyla (çıkıyorum), Allah’a tevekkül ettim. Allah’ım! Sapmaktan veya saptırmaktan, kaymaktan veya kaydırılmaktan, zulmetmekten veya zulme uğramaktan, cahillik etmekten veya cahillikle karşılaşmaktan (bana cahilce davranılmasından) sana sığınırım.’”¹

Neden gökyüzüne bakıyor Peygamberimiz (sav)? Kalbin kıblesini belirliyor. Yardımı “yukarıdan”, yani mutlak olandan istemeyi fiziksel olarak ilan ediyor. Daha ilk adımda dünyaya değil, dünyaya hükmedene bakarak; adımlarını yere basmadan önce ruhunu Arş’a bağlıyor ve ümmetine ilk dersi veriyor: Senin dış dünyadaki o kontrol edilemez doğaya karşı ilk hamlen bu dua olsun, diyor.

Duayı okuyalım da Resûlullah (sav) baktı diye biz de mi göğe bakacağız? Ve bunu her seferinde mi yapacağız? Evet, hem de seve seve.

Bir gün Resûl (sav) bineğine binerken, “Tüm bunları emrimize amade kılan Allah bütün noksan sıfatlardan münezzehtir. Yoksa biz bunlara sahip olmazdık. Ey Rabbimiz, seni tenzih ederim. Şüphesiz ben nefsimi zulmettim. Beni bağışla. Çünkü günahları senden başkası bağışlayamaz.” diyerek gülümsüyor. Damadı Ali (ra) neden tebessüm ettiğini sorunca Cibril’in (as) geldiğini, Allah’ın (cc) bu cümleden hoşnut olduğunu bildirdiğini söylüyor. Ve Ali (ra) her bineğe bindiğinde duayı okumakla kalmayıp gülümsemeyi de ihmal etmiyor.²

1. Ebu Davud, 5094; Tirmizi, 3427

2. bk. Ebu Davud, 2602; Tirmizi, 3446

Hem kendinin hem de diğer insanların iradesini Allah'a teslim et. Zira herkesin perçemi O'nun elindedir...

Sahabinin sünnet anlayışı bu. Resûl'ün (sav) hem sözlerini hem de davranışlarını taklit etmek ve bunu dinî bir vecibe olarak görmek...

Resûlullah (sav), gökyüzüne bakıp tam sekiz durumdan Allah'a sığınıyor. Demek ki hadisimiz bir sığınma (istiâze) duasıdır. Unutmayalım; sığınmak bir ibadettir. Allah'ın (cc) bizi gördüğüne, işittiğine ve korumaya gücünün yettiğine inanmaktır. Fayda ve zararın onun elinde olduğunu bilmektir. Bu yüzden sığınmak, tevhidin en saf hâlidir. Peki, neden sığınma duasını okuyoruz? Dışarı çıkarken biz; çarşıya gidiyor, işe gidiyor, mescide veya bir kardeşimizi ziyaret etmek istiyoruzdur. Ancak Resûlümüz (sav) hiç de böyle düşünmüyor. Dışarı çıkmayı bir cenk meydanına çıkmak gibi değerlendiriyor. Dışarıda hidayetimizi elimizden kapıverecek her türlü dalaletin kol gezdiğini, ayağımızı kaydıracak fiskların sempatik görünümüleriyle dolaşımında olduğunu, malımızı hatta canımızı kaybedebileceğimiz zulümlerin işlendiğini ya da kendini bilmezlerin cahilce tutumlar sergileyebileceklerini hatırında tut da öyle dışarı adım at, demek istiyor Resûlümüz.

Dışarıda bunlara maruz kalmak kadar bu dört hasletin bizzat taşıyıcısı olmamak için Allah'tan (cc) yardım istememizi tavsiye ediyor.

Eksik bilgimizle bir insanı hayati bir konuda yanlış yönlendirmemiz (dalalet), düşüncesizce tavsiye ettiğimiz bir kitap veya başka bir yayınlı muhatabımızın aklını karıştırmamız (dalalet); işlediğimiz bir fıska ortak etmemiz ya da onu da alıştırılmamız (ayak kaydırmak); hakkını gasbetmemiz, gıyabında konuşmamız (zulmetmek) ya da canını sıkacak cahilce tutum ve davranışlar sergilememiz (cahillik) konusunda da uyarıyor Resûlullah (sav).

Bazı âlimlerimiz hadisi açıklarken insanın dış dünyadaki etkileşiminin kontrol edilemez doğasına dikkat çekiyor. Müslim, evinden çıkınca artık sadece kendi iradesiyle değil başkalarının iradesiyle de iç içedir, diyor. Bu karmaşık ağdan yara almadan kurtulabilmenin formülünü özetliyor: Zırhını kuşan! Hem kendinin hem de diğer insanların iradesini Allah'a (cc) teslim et. Zira herkesin perçemi O'nun elindedir...

İÇİMİZDEKİ TELAŞ: BENLİK VE KONTROL EDEMEDİKLERİMİZ

Küçük bir insan evladını düşünelim. Yeni yeni adımlar atıyor. Etrafı keşfediyor. Ara ara gittiği yerden dönüp annesine bakıyor. Âdeta “Annem hala orada mı? Doğru olanı mı yapıyorum?” diyerek kontrol ediyor. Güvende olup olmadığını ölçüyor. Şu anda bu yazıyı okuyan her birimiz geçmişte bunu yapmıştık. Türevlerini hâlâ yapıyoruz. İçinde bulunduğumuz yerde güvende miyiz diye bebeklikten beri bir arayış ve telaş içindeyiz. Eğer bebeğin annesine bakıp ona gülümsediğini gördüğünde hissettiği gibi işler yolunda, güvendedim diye hissedebiliyorsak daha fazla keyifli, huzurlu ve keşfedici oluyoruz. Eğer güvende hissetmiyorsak bu yaşamızda dahi işler karışıyor.

Güven arayışı fitratımızda olan bir duygu. İhtiyaçlar hiyerarşimizde ilk sırada. Güvende hissetmeden bir şeyler inşa edip hayat kuramıyoruz. Bu duygunun eksikliğinde tehdit altında hissediyoruz. Bu nedenle güvende olma hâline sahip olmak için belli başlı yaptığımız adımlar var. Örneğin tehlikeli durum ve insanlardan uzak durmamız, korunaklı sağlam evler yapmamız, çocuklarımızı gözetmemiz, sağlıklı beslenmemiz... Görüldüğü gibi buraya kadar her şey olağan ve akışında. Ama insanoğlu her şeyde olduğu gibi bu konuda da ipin ucunu çoğu kez kaçırıyor.

Güvende olmadığımızı düşündüğümüz zamanlarda beynimiz âdeta bir yangın alarmı gibi kaygı ve korku alarmını çalmaya başlar. Bunun sebebi bizi korumaktır. İşleri yoluna sokmamızı ister. Sorun olan duruma dikkatimizi çekmek ister. Ama insanoğlu bu alarmı çoğu kez rahatsız edici bir his olarak görür. Kaçılması, kontrol edilmesi, ortadan kaldırılması ya da görülmemesi gereken bir duygu olarak... Ama her duygu gibi kaygı da çok işlevseldir ve yaratılma nedeni vardır. Bedenimizde herhangi bir problem varken ağrı hissetmemiz gibi zihinsel süreçlerde de işler yolunda gitmediğinde kaygı hissederiz. Yani kaygı ruhun acısıdır ve bir mesaj taşımaktadır.

Yazımızın konusu kaygıyı yönetmek olmadığı için bu kısa giriş şu şekilde bağlamak istiyorum: Kaygı ya da güvende hissetmeme hâli insanlar için o kadar rahatsız edici bir duygu olarak algılanır ki sanki o duygu geçerse veya ortadan kalkarsa tüm sorun çözülecek gibi düşünürüz. Onu bir semptom olarak değil de sorunun kendisi zannederiz. İşte işler bu kısımda karışmaya başlar. Bu hissi duymamak

Modern insan duygularını, düşüncelerini, ilişkileri, doğayı ve daha birçok şeyi kontrol edebileceğini zann ediyor. Bu da başarıda narsist ve kibirli bireyler, başarısızlıkta yoğun suçluluk duygusu üretmekten başka bir işe yaramıyor.

Kaygı ya da güvende hissetmeme hâli insanlar için o kadar rahatsız bir duygu olarak algılanır ki sanki o duygu geçerse veya ortadan kalkarsa tüm sorun çözülecek gibi düşünürüz. Onu bir semptom olarak değil de sorunun kendisi zannederiz.

İçin hayatımızdaki kaygı uyandıran sorunları, belirsizlikleri ortadan kaldırmak isteriz. Belirsiz, kestirilemez, öngörülemez durum, kişi ve yerlerden uzak dururuz. Zira insanda kaygı uyandıran en başlıca şeylerden biri belirsizliktir. Çünkü belirsizlik; insan zihni için kontrol edilemezlik, yani sonucu kestirememeye hâlidir. Bu yüzden seçimlerimizi buna uygun yapar, buna uygun olan adımları atmaya gayret gösteririz. Bu yapıyı kontrol etmek için de en sık başvurduğumuz baş etme yöntemi ise eşyayı kontrol etme ya da kaçma mekanizmasıdır. Normal şartlarda belli oranda herkes bunu yapar. Ancak eğer ruhumuzun şirazesini biraz kaydırsa bu yollara haddinden fazla başvurmaya başlarız. Yeter ki o tehdit hâlini yaşamayalım. Yeter ki belirsiz, öngörülemez durumlar ortaya çıkmasın. Bu kısmı somutlaştırmak faydalı olabilir. Gelin, gündelik hayatımıza bakalım: Erkekler neden güçlü olmak ister? Kadınlar neden güçlü erkekler seçmek ister? Neden sosyal bağlar bizim için önemlidir? Statü ve para neden kıymetlidir?.. Çünkü bunlar bize güvende olduğumuzu, işlerin bizim kontrolümüzde olduğunu hissettirir. Bu yüzden kendimizi ve neslimizi korumak için daha fazla güce, paraya, statüye yatırım yapıyoruz. Hatta cimrilik yapıp istifleme¹ yapma nedenimiz de geleceğe dair kaygı hissetmek istemeyişimizden. Çünkü “kaygı hissetmek eşittir tehlike” diye düşünürüz. Çok harcama yaparsak geleceğe dair maddi anlamda hangi durumda olacağımızı kestiremiyoruz, hatta ve hatta beynimiz bizi korumak için kötü senaryoları film şeridi gibi gözümüzün önüne getiriyor. Tabii bir de şeytanın bizi korkutması da cabası.

Daha başka gündelik örnekler vermek gerekirse mesele ayıplanmaktan korkuyoruz ve susuyoruz, çocuklarımızı helikopter gibi tepelerinde bulunarak kontrol ediyoruz, mikroplarla karşılaşmamak için evlerimizi bol çamaşır sularıyla temizleyip ameliyathane gibi steril kılıyoruz, eş seçerken bile en güçlü, en paralı, en güzel olanı seçiyoruz. Hissettiğimiz bazı duygulara, düşüncelere, anılara, travmalara dahi tahammül edemiyoruz çünkü o duygulara, düşüncelere izin verirse ortaya çıkacak acıyla baş edeyiz diye düşünürüz. Kısacası tekinsiz hissetmemek için hep iyi hissettiğimiz, güvenli limanda

kalmak istiyoruz. Belirsizlikleri hayatımızdan ne kadar kaldırırsak o kadar güvende olacağımızı düşünüyoruz.

Kötü haber: Hayat bir belirsizlikler denizi ve biz bu denizin tam ortasında yüzüyoruz. Ne kadar canhıraş çabalarsak çabalayalım bizim kontrol edebileceğimiz şeyler oldukça kısıtlı. Çok mükemmel bir ev de inşa etseniz depremlerle yerle bir olabilir, en doğru adayı da seçseniz insanlar en beklenmedik anda en beklenmedik yüzlerini gösterebilir, en iyi tohumu da seçseniz ağacınız o sene meyve vermeyebilir... Hayatlarımız baştan ayağa belirsizlikle doludur. Bunu fark etmek için danışanlarıma sorduğum bir soruyu burada da sormak isterim. Hayatta emin olduğunuz ama gerçekten yüzde yüz emin olduğunuz ne var? Bu satırları okuduktan sonra yerinizden kalkacağınıza emin misiniz? Ya da eşinizin bugün sizi gerçekten sevdiğine? Yarın işe gittiğinizde iş yerinden kovulmayacağınıza ya da batmayacağınıza? Kulağa felaket tellallığı gibi geldiğinin farkındayım ama bu sorular zihnimizin çalışma mekanizmasını anlamak için önemli. Aslında bunların hiçbirinden emin değiliz. Her biri canlı canlı belirsizlikler içeriyor ama zihnimiz bu belirsizlikleri her gün bize hatırlatmıyor. Sadece bunlardan eminmişçesine yaşamaya devam ediyoruz. Çünkü beynimizin normal işleyişinde kontrol edemediğin şeyleri bırak gibi bir kod var. Yani tevekkül etmek bizim genlerimizde var. Beynimizin başlıca çalışma modlarından biri. Aşırı kontrol çabası bu yapıya zarar verdiği için sorunlar baş gösteriyor. Zaten kontrol edemiyoruz, bir de her detayı planlama ve garantiye alma çabamızla, işleyen çarka çomak sokuyoruz.

Aşırı kontrol ya da kaçınma hâli tevekkül etme kodlarımızla çakışıyor. Beyne ekstra kontrol iş yükü yüklendiğinde, “Sisteme zaten güvenilmiyor, o zaman bende bir problem var!” diyor ve bu durum güven hissetmeme, emin olmama hâlini başlı başına tetikliyor. Bu hâl daha fazla kontrolü, daha fazla kontrol de daha fazla güvensiz hissetme hâlini ortaya çıkarıyor. Fasit bir daire gibi...

Örnek üzerinden gidecek olursak eğer “Her şeyi en iyi şekilde yapan bir ebeveyn olmalıyım, çocuk yetiştirirken vicdan azabı duyacağım bir şey olmamalı.” düşünce kuralına sahipseniz, sizin için, hata yapmak ve kusurları olan bir ebeveyn olma hâli kaygı uyandırır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi insan kaygıdan kaçır, kontrol etmek ister. Bunun için çocuğunun her şeyine koşar; yemesine, içmesine, konuşmasına, arkadaşlarıyla ilişkisine kadar her şeyini kontrol etmeye çalışırsınız. Ama her yaptığınız kontrolcü adım size şunu fısıldar: Daha az kaygı için daha fazla kontrol et ve çocuğunun iyi olduğundan iyice emin ol.” Bu komutla daha fazlasını yapar, en ufak sorunları bile hata olarak görür vicdan azabı hisseder-siniz. Kaçtığınız, kontrol etmeye çalıştığınız şey tam da arkanızdadır. Çünkü beyniniz kuralınıza uygun olarak kontrole dair bir radar açar ve hataları herkesten önce görür, fark eder ve daha fazla vicdan azabı hisseder-siniz.

1. Burada bahsi geçen istifleme patolojik bir süreç olan kompulsif istifleme bozukluğu değildir.

Bunları gördükçe de “daha iyi bir ebeveyn” olmaya çalışırsınız. Ama ne yaparsanız yapın bunun sonu yoktur ve asla yeterli gelmez. Tanıdık geliyor mu? Üstüne üstlük her şeylerine koştığımız, sürekli kontrol ettiğimiz, işlerini onlar için yaptığımız çocuklarımız en hafif tabirle beceriksizleşir...

Peki çözüm ne olabilir?

Tabii ki hepimizin bildiği gibi cevap tevekkül. Müslimce bir tevekkül. Emeliğini ortaya koyarak sırtını Allah'a (cc) dayamak. Seni senden fazla gözetken bir ilahın hükmüne razı olmak. Atılacak adımları atmak ve sonuca karışmamak. Bunun için hayatta neleri kontrol edip neleri kontrol edemeyeceğimizi bilmemiz önemli. Tabiri caizse haddimizi, gücümüzü bilmek. Devemi bağlamak benim kontrolümde olan bir eylem ama devenin başına olay ve şartlar dahilinde ne geleceği, işte burası kontrolümün olmadığı bir kısım diyebilmek. Tevekkül, işlerimizin hep rast gitmesi demek değil. Yeri geldiğinde kayıplar yaşayacağımızı, işlerin ters gideceğini ve olaylar karşısında acı çekmeyi bilmek ve göze alabilmeyi de içeriyor. Bizi yaratan bizi en iyi bilen² olduğu için bize tevekkülü emrediyor.³ Çünkü diğer türlü yaşamla baş edemiyoruz. Psikolojik iyi oluşumuz için en uygun yapı bu. Tevekkül bizde kortizol düzeyinin (kaygı hormonu) daha düşük ve strese karşı toleransın daha yüksek olmasını sağlıyor.⁴ Hayata karşı kaygımızı azaltıyor.⁵ Tevekkül, belirsizliği ortadan kaldırmıyor ama onunla olan ilişkimizi değiştiriyor. Belli, kısıtlı bir kontrol alanına sahip olduğumuzu kabul ettikçe ve Allah'a (cc) işlerimizi havale ettikçe bizi yoran duruma dair zihinsel direnç azalıyor, bu da ruminasyonu (sürekli yararsız düşünme döngüsü) azaltıyor. Çok duymuşuzdur, “Günlerdir aynı olayı düşünüyorum.” diyenleri değil mi? İşte reçetesi tevekkül. Mesela klinik çalışmalarda kabul düzeyi yüksek bireylerin daha az depresif belirti gösterdiği bulunuyor. Her şeyden öte tevekkül, kişinin yaşamdaki varoluşsal anlamı oluşturmaya yardım ediyor. Allah (cc) ile aramızdaki bağ paha biçilemez. O'nun “Yalnızca bana kul olmanız için sizi yarattım.”⁶ demesi bize yaşam anlamı katıyor. Günümüzün vebası, insanların yaşamlarının anlamını kaybetmesiye, tevekkül ne kadar büyük bir cevhere sahip olduğumuzu gösteriyor. Çünkü insan ancak “neden”i bulduğunda “nasıl”a katlanabiliyor.⁷ Diğer türlü hayatta sükûnetle kalamıyoruz.

Modern insan duygularını, düşüncelerini, ilişkileri, doğayı ve daha birçok şeyi kontrol edebileceğini zannediyor. Bu da başarıda narsist ve kibirli bireyler, başarısızlıkta yoğun suçluluk duygusu üretmekten başka bir işe yaramıyor. Tevekkül; sorumluluk ile kaderi en güzel şekilde harmanlayan merhem. Kontrol etmeye değil, tevekkül etmeye odaklanalım.

Her işin sonu Allah'a (cc) hamdetmektir.

2. “Yarattığını bilmez mi hiç?..” (bk. 67/Mulk, 14)
3. “Müminler yalnızca Allah'a tevekkül etsinler.” (3/Âl-i İmrân, 160)
4. Pargament, K. I. (1997). The psychology of religion and coping: Theory, research, practice. Guilford Press.
5. Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G., & Perez, L. (1998). Patterns of positive and negative religious coping with major life stressors. Journal for the Scientific Study of Religion, 37(4), 710–724. <https://doi.org/10.2307/1388152>
6. “Ben cinler ve insanları yalnızca bana ibadet etsinler diye yarattım.” (51/Zâriyât, 56)
7. Frankl, V. E. (2006). İnsanın Anlam Arayışı kitabı

GENÇLERLE MUAMELE

Psikotevhid Birimi
Melek ŞEREF

OTORİTER AİLE DİNAMİKLERİ

Genel olarak anne babanın isteklerinin ve beklentilerinin yahut problemlerin anne babayı gerginliğe, hemen akabinde de yapıcı olmayan bir otoriteye ve belli davranışlara zorlamaya sevk ettiğini görüyoruz.

Es-Selamu Aleykum Kıymetli Okurlar,

Gençlerle Muamele Köşemizde otoriter ailelerin ebeveynlik davranışlarını geliştirmenin yolları konusunu ele alıyoruz. Önceki yazımızda bir ebeveynin otoriter olmasına sebep olan faktörlerden ve bu faktörlerin altında yatan psikolojik süreçlerden bahsetmiştik. Bu yazımızda otoriter ailelerin gençlerle ilişkilerinde yapabileceklerini işleyeceğiz, inşallah.

Ebeveynin istenilenin üstünde otoriter olduğunu fark ettiğini düşünelim. Disiplin adı altında mesafe koymanın, eğitiyorum adı altında bağın zedelenmesinin önüne elbette geçilebilir. Özellikle gençlerde gördüğümüz öfkeli tavırlar, karşı çıkan davranışlar ve dirençli tutumlar da ebeveynin farkında olmadığı baskıcı tavırlarıyla bağlantılı olabilir ve bu durum da bazı önleyici müdahalelerle hafifletilebilir. Anne babalar şu adımları takip edebilir:

1. Evladınıza, “Ben senin için nasıl bir anneyim/babayım?” diye sorun. Söylenen her cevap için sebeplerini sorun. Gelen cevapları mutlaka not alın, sonrasında inceleyin. Ne kadarı gerçekçi tartın. Cevapları özellikle büyüklerinizden, kardeş veya dostlarınızdan içgörüsüne güvendiğiniz kişilere gösterip onların görüşlerini alın. Böylece ebeveynliğinizin dışsal bir değerlendirmesini yapmış olursunuz. Bu değerlendirme sayesinde otoriterliğinizin derecesini, sınırlarınızın baskı mı yoksa disiplin mi olduğunu daha net görmüş olmanız olursunuz. Böylelikle davranışlarınızda daha sağlıklı değişiklikler yapabilirsiniz. Burada anne babalar şöyle bir tuzağa düşebiliyor: “Anne babam şöyle şöyle insanlardı, ben onlar gibi olmayacağım.” diyerek hareket ediyor, fakat günün sonunda tıpkı anne babası gibi davrandığını fark ediyor. Görünen o ki böyle yüzeysel değerlendirmeler kendinizi yargılayıp motivasyonunuzu düşürmekten başka pek de bir işe yaramıyor. Bunun alternatifi olarak çocuğunuzun ve dostlarınızın gözünden gelecek yorumlarla yapabileceğiniz bir iç değerlendirme daha yardımcı olacaktır, Allah'ın izniyle.

2. Sizi öfkeliendiren, kurallar dayatmasına sebep olan evladınızla aranızda çözülmemiş, sürekli gerginliğe sebep olan ve sık yaşadığınız en önemli beş problemi listeleyin. Bu listeyi evladınıza verin. “Bunlar beni rahatsız eden durumlar ve bunları seninle orta yol bularak çözmek istiyorum.” deyin.

Bu beş problem için her iki tarafın da razı olacağı sonuca ulaşmak amacıyla sırayla taviz vererek, iki tarafın da fedakârlıklar yaptığı çözüm yolları oluşturmaya çalışın. Bulduğunuz çözümleri önce siz uygulamaya başlayın. Siz uyguladıkça evladınız da uygulamaya başlayacak. Yaklaşık iki hafta geçti ve hâlâ uygulamıyor diyorsanız anlaşmayı hatırlatma vakti gelmiştir. Yeni bir çözüm arayışına girmek gerekir. Unutmayalım, çözümsüz bırakılan her sorunun oluşturacağı şey öfkedir. Bu da olmasını istemediğiniz davranışlara iten ilk faktördür.

3. Evladınıza ve tabii kendinize problemin iki parçası olduğunu açıklayın. Önce şunu söylemeniz gerekir: “Sorun hiçbir zaman tek taraflı değildir. Bu sorunun benimle ilgili bir kısmı var: Bunlar benimle ilgili. Bir de seninle ilgili bir kısmı var, o da şu:” Bu yöntem, tamamen suçlama ve suçlanma moduna geçmeden iletişim zemininde kalmanızı ve çocuğun benliğiyle ilgili zarar verici düşüncelerin oluşmasını engelleme sağlar. İkinci olarak sizi rahatsız eden şey çocuğunuz değil, çocuğunuzun davranışı. Bunu ebeveynler olarak elbette bizler biliyoruz. Ama evladınız bilmiyor. Aynı zamanda bunu çocuğunuza söylemeniz gerekiyor, zira çoğu genç sorunun kendisinde olduğuna inanıyor.

Kendisine “Rahatsız olduğum, kabul edemediğim şey sen değilsin, davranışın.” söylenen gençler daha işbirlikçi olup sorunu çözmek istiyorlar. Bunun sayesinde de eleştiri ya da uyarılara daha açık bir çocuk yetiştirmiş oluyorsunuz. Peki, bunu her seferinde “papağan gibi” söylememiz mi gerekiyor? Hayır tabii ki. Bu tarz önerileri ara ara konuşmalarında yapmanız yeterlidir.

4. Sorunun anne babayla ilgili olan kısmını iyi tespit etmelisiniz. Bazı davranışlar sorunu tetikler ve sorunun artmasına sebep olur. Örneğin, otoriter ebeveynin çocuktan beklentilerinin, taleplerinin fazla olması; çok yönlendirmesi veya çok eleştirmesi sorunları arttıran tutumlardır. Bu tutumlar devam ettikçe sorunlar bitmez. Buradaki davranışları azaltmak isteyen ebeveyn önce şu dört soruya cevap vermelidir: (Bu soruların her birini ayrı ayrı sayfalara yazıp tüm sayfayı doldurmaya çalışın.)¹

- a. Evladımın beklentilerim neler?
- b. Nasıl bir insan olmasını istiyorum?
- c. Hangi sorumlulukları almasını istiyorum?
- d. Hangi değerlere sahip olmasını istiyorum?

5. Her sorun çözülecek mi? Çözülmeyebilir. Çok uzun bir süre hem de. Sorunun çözülmediği durumlarda evladınıza içinizi açabilirsiniz. Sorundan kaynaklanan duygularınızı, sorunun sizi nasıl tetiklediğini, ebeveyn

1. Elbette sayfalar dolusu istek ve beklentilerimizi evlatlarımız gerçekleştirmeyecek. Burada isteklerinize önem vermek amacıyla değil, sizi hangi davranışlara ittiğini, sizi nasıl etkilediğini görmek adına isteklerinizi en ince detaylara kadar yazmak oldukça etkilidir.

Sizi rahatsız eden şey çocuğunuz değil, çocuğunuzun davranışı. Bunu ebeveynler olarak elbette bizler biliyoruz. Ama evladınız bilmiyor. Aynı zamanda bunu çocuğunuza söylemeniz gerekiyor, zira çoğu genç sorunun kendisinde olduğuna inanıyor. Kendisine “Rahatsız olduğum, kabul edemediğim şey sen değilsin, davranışın.” söylenen gençler daha işbirlikçi olup sorunu çözmek istiyorlar.

olarak yaptıklarınızdan memnun olmadığınızı ifade edebilirsiniz. İçinizi dökmeniz biraz olsun rahatlatmanıza ve tepkilerinizin şiddetinin azalmasına yardımcı olacaktır. Ayrıca bu şekilde zorlayıcı zamanlarda verdiğiniz sert tepkilere rağmen aranızdaki sıcak bağı tekrar hatırlatmış olursunuz. Bu konuşmaların da çok sık olması gerekmez.²

Genel olarak anne babanın isteklerinin ve beklentilerinin yahut problemlerin anne babayı gerginliğe, hemen akabinde de yapıcı olmayan bir otoriteye ve belli davranışlara zorlamaya sevk ettiğini görüyoruz. Yetkin ebeveynlikte otorite, olması gereken durumlarda olması gerektiği kadardır. Diğer zamanlarda daha esneyen ve iletişime dayalı bir ebeveyn tutumu sergilenir.

Bu ay sizlerle otoritesinin denge ibresini şaşırması, ne yapacağını bulmakta zorlanan ebeveynlerin bu konuda neler yapabileceğini ele aldık. Yetkin ebeveynliğe geçişi oluşturan temel bazı adımlardan bahsettik. Tüm bu bahsedilenlerin başında da sonunda da her işinizde olduğu gibi sorunlarınızın çözümü için Allah'tan (cc) yardım istemeyi asla unutmamalı, reçetenizin ilk ilacı mutlaka dua olmalıdır. Aile türlerinden esnek aile türünü işleyeceğimiz gelecek sayımızda görüşmek üzere, selam ve dua ile...

2. Gündelik hayatta evladınızla ilişkiniz normal bir seviyedeyseniz ve çocuğunuz değerli olduğunuzu hissediyorsa zorlayıcı zamanlarda verdiğiniz sert tepkiler zannettiğiniz kadar yaralayıcı olmayabilir. Bazen ciddi durumlarda gösterilmesi gereken tutumlar vardır. “Aman çocuğum incinmesin” bakış açısıyla alttan almalar, ciddiyetini kazanması gereken gençliğin altında yatan dinamiklerden biridir. Öncesinde hissettirilmiş samimi bir sevginin böyle tepkileri telafi ettiği ve kişiyi daha da geliştirici, disipline edici olduğu da görülmektedir.

YAPAY ZEKÂ FIKHI

Sultan Amed YAŞAR

KAPİTALİST KODLARIN ANATOMİSİ

Dünün er meydanındaki sıcak savaşlarını, bugün bit'ler ve byte'ların aktığı dijital ekranların ışığı altında veriyoruz. Bize bahşedilen yetenekler birer emanettir. Emanet, hesap verebilirlik bilinciyle islah edilebilir. Daha da önemlisi klavyemizin başındaki her vuruşun, yazdığımız her kod satırının ve derlediğimiz her veri yapısının siber cephede birer ok hükmünde olduğunu bilmektir.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullah,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Geçtiğimiz yazımızda, teknolojinin ahlaktan ve hikmetten koptuğunda nasıl "zalim bir zekâyâ" dönüştüğünden bahsetmiş; kapitalist düzenin verilerimizi kullanarak kulelerini nasıl inşa ettiğine değinmiştik. Şimdiyse bu sömürü çarkının bir adım ötesine, yani insanın ihtiyaç algısının algoritmalar eliyle nasıl işgal edildiğine bakacağız. Zira modern kapitalizm, artık sadece cüzdânlarımıza talip değil; doğrudan kalbimize, arzularımıza ve zihnimize en ücra köşelerine talip bir sistem kurmuş durumdadır.

Modernizm, son iki asırdır insanoğluna yeryüzü cennetini vadetmeye çalışıyor. Medya, mahremiyet ve moda kanalıyla toplumlara yoğurdular. "Dinler insanı kısıtlar, bilim ve mutlak özgürlük ise yüceltir." safsatasıyla da nesilleri zehirlediler/zehirliyorlar. Medya eliyle hız, mahremiyet delgeciyle sınırsızlık/hayasızlık, moda makyajıyla hazzı; tüm halkların yüreğinde yeni putlar haline getirdiler. Sonuç itibarıyla insanın nefsinin ilahlaştırmasını, özgürlüğün zirvesi olarak pazarladılar. Zira kapitalist zihniyet, her şeye mal ve pazarlanacak ürün gözüyle bakmaktadır.

Dünyada sözüm ona cenneti vadeden sistemin çıktıkları tam bir hüsrana oldu! Kulağa hoş gelen bu vaatler, insanlığı dönüşü olmayan manevi bir buhrana sürükledi. Fitratından koparılan insan, asırlardır aradığı mutluluğu bulmak bir yana dursun; yaşamaya tahammülü kalmayan, psikolojik yıkımların pençesinde kıvranan bir dijital köleye dönüştü. Bugün bu köleliğin en keskin aracı ise sosyal medyanın arka planında işleyen kapitalist yapay zekâ algoritmalarıdır. Önceki yazımızda bu konuya uzun uzadıya değinmiştik. Bu yazımızda ise Allah'tan (cc) yardım dileyerek sosyal medya okuryazarlığı başlığı altında birkaç algoritmik tuzağı ifşa etmeye çalışacak ve naçizane çözüm yollarını sunacağız.

Kapitalist Kodlar

Başlangıçta yapay zekânın tavsiye sistemleri bize masumane bir hizmet sunuyordu: "Bunu beğendiysen belki şunu da seversin." Fakat menfaat eksenli sistem, bu yeteneği hızla bir silaha dönüştürdü. Günümüzün kapitalist zekâsı, ne istediğimizi tahmin etmeye çalışmaktan öte artık ne

Eskiden sömürgeciler toprakları işgal edip yer altı kaynaklarını yağmalarken, günümüzün dijital sömürgecileri görünmez ordularıyla evlerimizin içine kadar giriyor. Artık işgal ettikleri şey, bedenlerimizin fiziksel toprakları değil; zihinlerimizin, hislerimizin ve mahremiyetimizin derinlikleri. Akıllı saatlerimizden nabzımızı, sesli asistanlardan ev içi sohbetlerimizi, arama motorlarından en gizli korkularımızı ve arzularımızı kaydedip devasa veri depolarında topluyorlar. Böylece her birimiz, farkına bile varmadan modern çağın kazılan ve sömürülen madenleri hâline geliyoruz.

isteyeceğimize karar verebilecek kadar irademizi kıran fikirler üretebiliyor.

Bir uygulamada geçirdiğimiz fazladan birkaç dakika, bir görsele bakarken parmağımızın ekranda duraklaması, gece yarısı yaptığımız masum bir arama... Tüm bunlar saniyeler içinde devasa vektör veri tabanlarında eşleştiriliyor. Algoritma; sizin o ânki ruh hâlinizi, hüznünüzü veya anlık bir boşluğunuzu tespit ettiğinde karşınıza anında “Eksik olan işte bu, eğer bunu alırsan mutlu olursun.” illüzyonunu sunuyor.

Hedef insanın fitri boşluğunu eşyayla, tüketimle ve ânlık hazlarla doldurmaktır. Hiçbir zaman tatmin olmayan, sürekli yeni sürüme geçmek isteyen, hep bir üst modelin hayalini kuran bireyi oluşturmak adına... Çünkü sistemin çarkları bizim şikâyet ve eksiklik hissimizle yağlanmaktadır.

1. Tıklama Odaklı Zekâ

Kapitalist zihniyetin yönettiği yapay zekâ modellerinin (sosyal medya algoritmaları) memnun etmek zorunda olduğu tek bir ilahı vardır: Kullanıcıyı Ekranda Tutma Süresi (Retention Rate).

Bu alanla ilgilenen mühendisler olarak şu teknik gerçeği ifşa etmek zorundayız: Sosyal medya algoritmaları, neyin “ahlakî” ya da “doğru” olduğuna bakmaz/bakmaz; neyin daha çok tıkladığına ve etkileşim aldığına bakar. Yalan haberler, skandallar, fitrata aykırı içerikler ve müstehcenlik; insan nefsinin en zayıf noktalarına hitap ettiği için tüketimi daha yoğundur. Sistem, bunu fark ettiği ân haram bir içeriği “daha değerli veri” olarak kodlar ve sürekli önümüze servis eder.

Rabbimiz (cc), ticaretin ahlakını bozan bu menfaatperest zihniyeti şu ayetle ne güzel tasvir eder:

“Gerçeği bildiğinin hâlde hakkı batılla karıştırıp (bu suretle) hakkı gizlemeyin.”¹

“Eksik ölçüp tartanların vay hâline! Onlar insanlardan ölçüp aldıklarında tamamen/eksiksiz alırlar. Onlara ölçtüklerinde veya tarttıklarında eksiltir (zarara uğratarlar.) Bunlar, diriltileceklerini düşünmüyorlar mı?”²

Bugünün dijital kapitalizmi de vaktimizi, dikkatimizi ve zaaflarımızı milimi milimine ölçüp bizden çalarken; bize sunduğu içeriklerde hakikati ve ahlakî hep eksik tartmaktadır.

Öyleyse mümin olarak ekranda kalma süremizi keskin bir vakit muhasebesiyle sınırlamalıyız. Platformların geri bildirim sistemleri tamamen kapatılmalı, “keşfet” sekmelerindeki manipülatif içeriklerle etkileşime girilmemelidir. Özellikle algoritmaların besleme zinciri bilinçli bir ilgisizlik duvarıyla kesilmelidir.

2. Etik Maskeleye Yöntemi

Yapay zekâyâ etik değerler yüklemeyi vadedenlerin maskesini düşürmek için bu laboratuvarları kimlerin fonladığına bakmak yeterlidir. Dünyanın en prestijli teknoloji merkezlerinden MIT Media Lab’ın ve yapay zekâ öncülerinin, pedofili ve insan kaçakçılığı ağının merkezindeki Jeffrey Epstein gibi isimlerden yıllarca fon kabul ettiği belgelenmiştir.³ Raporun ilk cümlesi, çalışmaların hangi mayayla yoğurulduğunu açıkça göstermektedir:

“Kamuoyu, 2019 yazında basına yansıyan haberlerle, MIT’nin (Massachusetts Teknoloji Enstitüsü), çocuklara yönelik seri suçlardan hüküm giyen Jeffrey Epstein’dan bağış kabul ettiğini öğrendi...”

Kendi hayatlarında hiçbir ahlakî, insani ve hatta hayvani sınırı tanımayan sözde “seçkin” insanların; makinelere ahlak öğretmesi beklenebilir mi? Elbette hayır! Onların finanse ettiği projelerden çıkan algoritmalar da aileyi, mahremiyeti ve fitratı tertemiz olan çocukları harap etmek üzerine olacaktır. Testi, içindekini sızdırmış.

Yine yapay zekânın gözlüğü mesabesinde olan bu etiketleniş veri setlerinde, fitratı muhafaza eden İslami değerler “gericilik”; haz odaklı her türlü sapkınlık ise “özgürlük” olarak etiketlenir. Zira İslam’ın “dur” dediği hudutlar, onların kirlî ticaretine vurulacak olan en büyük darbedir! Nerede Allah’ın (cc) o yiğit erleri ki hidayet ve nusretle yeryüzünü tekrar ıslah etsinler?

Çözüm olarak verilerimizi ve zihnimizi batılı sömürgeci tekellere sermaye yapmayı reddetmeliyiz. Çocuklarımızı liberal ve cinsiyetsiz ön yargılardan korumak için

1. 2/Bakara, 42

2. 83/Mutaffifin, 1-4

3. <https://factfindingjan2020.mit.edu/files/MIT-report.pdf?200117>

veri setleri ilmî titizlikle seçilmiş, Ehl-i Sünnet çizgisine sadık, İslamî, adil ve açık kaynaklı dil modellerinin geliştirilmesine meyil ve destek vermeliyiz. Bu konuda ilmî donanımı olan herkesin, Allah'ın (cc) dinine Ensâr olması çağın kaçınılmaz bir gereksinimidir.

Dünün er meydanındaki sıcak savaşlarını, bugün bit'ler ve byte'ların aktığı dijital ekranların ışığı altında veriyoruz. Bize bahsedilen yetenekler birer emanettir. Emanet, hesap verebilirlik bilinciyle ıslah edilebilir. Daha da önemlisi klavyemizin başındaki her vuruşun, yazdığımız her kod satırının ve derlediğimiz her veri yapısının siber cephede birer ok hükmünde olduğunu bilmektir. Yapay sinir ağlarının soğuk ve mekanik koridorlarında ümmetin akidesinin eritilmesine, evlatlarımızın temiz fitratının Silikon Vadisi'nin sunucularında hammadde olarak işlenmesine göz yumamayız. Batıl ehlinin hazırladığı ve önceden eğitilmiş (pretrained) modeller, dimağlarımıza sadece yapay zekâ çözümleri değil aynı zamanda sinsi bir seküler/kapitalist dünya görüşü de enjekte etmektedir.

Vicdan sahibi mühendisler, veri bilimciler ve fıkıh ehli olarak entelektüel ve teknik sermayemize sahip çıkmalıyız. Bu sermayeyi küresel kapitalizmin otonom ajanlarından bağımsız olarak değerlendirmek, hem bir emanet hem de sonraki jenerasyon için büyük bir fırsattır.

3. Kapitalist Tecessüs

Eskiden sömürgeciler toprakları işgal edip yer altı kaynaklarını yağmalarken, günümüzün dijital sömürgecileri görünmez ordularıyla evlerimizin içine kadar giriyor. Artık işgal ettikleri şey, bedenlerimizin fiziksel toprakları değil; zihinlerimizin, hislerimizin ve mahremiyetimizin derinlikleri. Akıllı saatlerimizden nabzımızı, sesli asistanlardan ev içi sohbetlerimizi, arama motorlarından en gizli korkularımızı ve arzularımızı kaydedip devasa veri depolarında topluyorlar. Böylece her birimiz, farkına bile varmadan modern çağın kazılan ve sömürülen madenleri hâline geliyoruz.

Teknik literatürde bu sürece "Gözetim Kapitalizmi" (Surveillance Capitalism) adı verilir. Kapitalist yapay zekâ ekosisteminde mahremiyet, saygı duyulması gereken bir hak olmaktan çıkmış; acımasızca sömürülmesi gereken bir veri kaynağına dönüşmüştür. Dijital profillerimiz, kaçışı olmayan biyometrik profillere dönüştürülmek için sürekli kayıt altına alınıyor. Her adımımız, her alışkanlığımız, her duygusal tepkimiz bir algoritmanın satır aralarına işleniyor...

Oysa İslam fıkhında insan onuru dokunulmazdır. Bu dokunulmazlığın özünü hatırlatan şu hadis-i şerif, gözetim kapitalizminin yüzüne çarpılan İlahi bir tokat niteliğindedir:

"Her kim bir Müslüman'ın ayıbını/kusurunu örterse Allah da kıyamet günü onun ayıbını örter. Her kim de Müslüman

kardeşinin ayıbını/kusurunu açığa vurursa (araştırırsa) Allah da onun ayıbını açığa vurur, hatta evinin içinde bile olsa onu rezil eder."⁴

Bugünün algoritmaları ise tam tersine işliyor: İnsanların gizli hâllerini araştırmak (tecessüs), zaafalarını profilelemek ve bu açıklardan faydalanarak onları tüketime ve manipülasyona yönlendirmek için tasarlanmış durumdadır. Nihayetindeyse dijital çağın görünmez ipleri, insan haysiyetini ve mahremiyetini tehdit eden yeni bir sömürge düzeni var ediyor. Eğer bu gidişata karşı etik bir direniş inşa edilmezse yarının dünyası, insanların kendi rızalarıyla teslim olduğu bir mahremiyet mezarlığına dönüşebilir. Doğal olarak kodların arkasında işleyen seküler ajandayı da ferasetle okumakla mükellefiz.

Sözün özü bizler teknolojiye topyekün düşman değiliz, teknolojinin insanı köleleştiren kapitalist bir sömürü aracına dönüşmesine düşmanız. Unutulmamalıdır ki verinin de bir helali ve haramı vardır. İzinsiz veri toplamak tam manasıyla bir hırsızlık zihinleri ifsat eden kodlar yazmak ise yeryüzünde bozgunculuk/ifsat çıkarmaktır.

Bizler de bugün sermayenin kölesi olmuş bu müfsit algoritmalar gibi kâr hırsıyla yaklaşmamalıyız. Bilakis Allah'ın (cc) rızasını uman ve yeryüzünün ıslahı gayesiyle çalışan "Adil ve Âlim Zekâ" inşa etmek en öncelikli gayelerimizden olmalıdır. Vahiyle beslenmiş bir ekosisteme ve tevhidî bir bilince her zamankinden daha çok ihtiyacımız vardır.

Çaba bizden, başarı Rabbimizdendir (cc).

4. İbni Mâce, 2546

GÖĞE HER BAKIŞ BİR TEFEKKÜR OLSUN

KONUK YAZAR

Zehra ERDEM

Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakatuhu,

İnsanın gökyüzü ile arasında derin bir bağ vardır ve bu bağ, yalnızca meraktan veya estetik bir zevkten ibaret değildir; insanın, Rabbini tanıma yolunda attığı adımlardan biridir. Çünkü gökyüzü, bize Rabbimizi (cc) gösteren bir aynadır. Her bir yıldız, her bir yağmur damlası, her bir ışık kümesi, hatta göremediğimiz her zerresiyle insana; Allah'ın isimlerini, sıfatlarını, rahmetini ve kudretini yansıtır.

Hidayet, Allah'ın (cc) elindedir. O, kalbimize hidayet tohumunu atar; ancak bu tohumu filizlendirmek ve meyve vermesini sağlamak ise bizim çabamıza bağlıdır. Bu çabanın yollarından biri de başımızı kaldırıp semaya bakmaktır. Gökyüzüne bakmak, yalnızca bulutları, yıldızları, Ay'ı veya Güneş'i fiziksel olarak görmek demek değildir. Aynı zamanda varlığın ardındaki düzeni, ahengi ve İlahi ölçüyü idrak etmektir. O gök kubbeyi insanın göz bebeğine sığdırabilen kudreti görmek demektir. Çünkü bizler için gökyüzü sadece üzerimizde asılı bir tavan değil, Allah'ın azametinin ayakta duran en büyük şahididir. Gökyüzündeki ayetleri görüp farkına varmak ve tefekkür etmek gerekir.

Gökyüzü, İnsanı Allah'a Davet Eder

Kur'an-ı Kerim'de Allah (cc) şöyle buyurur:

"Göklerde ve yerde (Allah'ın birliğine ve şanının yüceliğine delalet eden) nice ayet vardır."¹

Aslında gökyüzü, bir davet mektubudur; bizi Rabbimize (cc) davet eder. O mektubu okuyabilen kalpler, yıldızların, Güneş'in, yağmurun... davetine icabet eder. Her birinde birer ayet olduğunu, Rabbinin bir hikmetinin var olduğunu bilir. Bununla birlikte, gökyüzündeki ayetler, Allah'a derin bir hayranlık ve sevgi duygusu oluşturur. İnsan, gökyüzüne her baktığında, oradaki mucizeleri ve hikmetleri gördükçe Allah'ın yaratma sanatına hayran kalır. Yarattıklarına bakarak, O'nu (cc) daha yakından tanımaya başlar. Örneğin yıldızlar gökyüzünün süsü, gecenin karanlığında insana bir kandil ve yön bulmak için birer işaretir. Allah (cc) şöyle buyurur:

Gökyüzünün büyüklüğü ve her geçen gün genişlemesi bize iki şeyi öğretir: İlki âcizliğimizi, ikincisi Rabbimizin büyüklüğünü. İnsan, gökyüzüne baktıkça kendi sınırlılığını, gücünün ne kadar kısıtlı olduğunu fark eder. Gökyüzünün sonsuzluğu, insanın ruhunu derinleştirir ve ona gerçek anlamda küçüklüğünü hatırlatır.

1. bk. 12/Yüsuf, 105

Tefekkür, insanın Allah'a yöneldiği bir ibadettir ve sadece gökyüzünü gözlemlemek değil, aynı zamanda kalbi bu gözlemlerle beslemektir. Gökyüzü insanı Allah'ın kudretine tanık kılar, O'nun her şeyin yaratıcısı ve düzenleyicisi olduğunu hatırlatır. İnsan, gökyüzüne baktığında aslında Rabbini görür, O'nun her şeydeki izlerini fark eder. Bir yıldızın parlaması, bir gezegenin hareketi, bir bulutun gökyüzündeki seyahati, her biri Allah'ın kudretinin bir tecellisidir.

“Andolsun ki, dünya semasını yıldızlarla süsledik.”² Allah'ın, gökyüzünü süslemesi plan dâhilinde oluyor. Ona bakıp imanınız artsın, daralan ve sıkılan gönülleriniz genişlesin ve aynı zamanda bir estetik olsun diye Allah (cc) bakanlar için göğü süslemiştir. Yıldızlar sadece süs de değildir; aynı zamanda birer rehberdir. İnsana karanlığın içinde yol gösterir. Denizlerde yolculuk edenler yönlerini yıldızlara göre bulurlar:

“O, karanın ve denizin karanlıklarında yolunuzu bulasınız diye yıldızları sizin (emrinize amade) kıldı.”³ Gecenin zifiri karanlığında yıldızlara bakan bir insan, Allah'ın (cc) kudretini ve rehberliğini hatırlar. Allah'ın “El-Hâdî” (yol gösteren) isminin tecellisini görür.

Güneş, gökyüzündeki en büyük kandildir. Kur'an onu “sirâcen vehhâcâ”, yani ışık saçan bir kandil olarak tarif eder. Bu tarif Güneş'in hem ısı hem de ışık saçtığını ve kaynağının kendi içinden geldiğini gösterir. Güneş, yeryüzündeki hayatın işleyişi için gereklidir; ısısı olmasa hiçbir canlı yaşayamaz, ışığı olmasa hiçbir renk görünmez. Güneş'in hareketi ise son derece hassas bir dengeye sahiptir. Bir ân bile düzenini şaşırılmaz. Eğer yörüngesinden azıcık sapsa, dünya ya donar ya da yanar. Bu hassas denge, “El-Mukaddir” (her şeyi takdir eden) olan Allah'ın takdirinin delilidir. Güneş'in her ân takdir edilen bu düzeni, insanın gökyüzüne bakarken Allah'ın büyüklüğüne dair bir içsel şuur geliştirmesine olanak tanır. İnsan, her sabah Güneş'in doğuşunu ve her akşam batışını birer nimet olarak kabul etmeli, her birinin arkasındaki kudreti idrak etmelidir. Allah'ın kudreti o kadar büyük ki hiçbir şeyin yönü şaşmaz.

Yağmur, gökyüzünün bir başka mucizesidir. Kur'an onu “rahmet” olarak anar:

“Rahmetinin/Yağmurun öncesinde rüzgârları bir müjde olarak gönderen O'dur. Ve gökten tertemiz bir su indirdik.”⁴ Yağmur, yalnızca toprakla buluşan bir su damlası değildir; her damlası, Allah'ın rahmetinin bir tecellisidir. Rabbimiz (cc), suyun buharlaşıp göğe yükselmesini, sonra bulutlarda toplanıp damla damla yeryüzüne inmesini mükemmel bir düzen içinde yaratmıştır. Bu düzen, her şeyi hikmetle yapan “El-Hakîm” olan Allah'ın hikmetini

gösterir. Yağmur, ölü toprağa hayat verir; tohumları canlandırır, susuz kalmış hayvanlara ve bitkilere can olur. Yağmurun inişinde bir ölçü vardır; fazla inse taşkınlık, az inse kuraklık olur. Bu da bize Allah'ın “El-Muksit”, yani her şeyi ölçüyle yapan ve adaletle takdir eden olduğunu öğretir. Yağmurun her damlası, Allah'ın (cc) her şeyin ölçüsünü ve zamanlamasını ne kadar mükemmel bir şekilde takdir ettiğini hatırlatır.

Ay'ın gökyüzündeki seyahati, bulutların hareketi, rüzgârın yönü, gecenin sessizliği, şimşegin çakışı, gecenin ve gündüzün birbirini ardınca kovalaması, Güneş'in ve diğer sistemlerin belli bir döngü ve düzen içinde dönmesi ve daha nice... Her birinde ayrı bir hikmet, Allah'ın isimlerinin farklı bir tecellisi vardır ve tüm bunlar, yedi kat gökleri direksiz yükselten Allah'ın (cc) eseridir. Bu da Allah'ın “El-Mudebbir” (her işi hikmetle yöneten) sıfatını gösterir. Tüm bunlar her gün şahit olduğumuz İlahi bir düzenin sadâsıdır.

Evrenin Büyüklüğü ve İnsan

Dünya, Güneş sistemindeki gezegenlerden yalnızca bir tanesidir ve Güneş sisteminde bir nokta kadar yer kaplar. Güneş Sistemi ise Samanyolu Galaksisi içerisinde bulunur ve bu galaksi içinde Güneş Sistemi de bir nokta kadar yer kaplar. Samanyolu ise yalnızca evrende var olan sayısız galaksiden biridir. Gökyüzünün büyüklüğü ise insan aklının kavrayamayacağı kadar büyüktür. Hatta günümüzde bilim insanları, evrenin her geçen gün genişlemeye devam ettiğini, gökyüzündeki cisimlerin birbirlerinden uzaklaştığını belirtiyor; bu da Kur'an'da Rabbimizin, “Göğü büyük bir kuvvetle bina ettik. Ve biz, onu genişleticileriz.”⁵ ayetinde, 1400 yıl önce haber verdiği gerçeğin bir yansımasıdır. Bu da Allah'ın ilminin ve kudretinin sonsuzluğunun bir delilidir.

Gökyüzünün büyüklüğü ve her geçen gün genişlemesi bize iki şeyi öğretir: İlki âcizliğimizi, ikincisi Rabbimizin (cc) büyüklüğünü. İnsan, gökyüzüne baktıkça kendi sınırlılığını, gücünün ne kadar kısıtlı olduğunu fark eder. Gökyüzünün sonsuzluğu, insanın ruhunu derinleştirir ve ona gerçek anlamda küçüklüğünü hatırlatır. İnsan, elindeki tüm teknolojik araçlarla gökyüzünü inceleyebilir, teleskoplarla evreni gözlemleyebilir, uydularla uzak gezegenlere kadar ulaşabilir. Ancak bu çabalar ne

2. bk. 67/Mulk, 5

3. bk. 6/En'âm, 97

4. 25/Furkân, 48

5. 51/Zâriyât, 47

kadar ileri giderse gitsin, insanın gökyüzüne bakışı her zaman sınırlıdır. İnsan, fiziksel sınırlarla ne kadar yol alırsa alsın, gökyüzünün derinliklerine ulaşması ve evrenin gerçek boyutlarını kavraması mümkün değildir. Teleskoplar, uydular, hesaplamalar... Hepsi bir yere kadar ulaşır. İnsan, gökyüzüne bakarken, tüm bu bilimsel aletlerin ve akıl yürütmelerin ötesinde, sadece âcizliğini hisseder. Evrenin büyüklüğü karşısında insan "Subhanallah!" demekten başka bir söz bulamaz. Bu teslimiyet, iman edenler için bir şereftir. Çünkü tefekkür, sadece bilgi toplamak, gözlemlemek değil; aynı zamanda kalbin Rabbine yönelmesidir.

Sonuç olarak;

Tefekkür, insanın Allah'a yöneldiği bir ibadettir ve sadece gökyüzünü gözlemlemek değil, aynı zamanda kalbi bu gözlemlerle beslemektir. Gökyüzü insanı Allah'ın kudretine tanık kılar, O'nun (cc) her şeyin yaratıcısı ve düzenleyicisi olduğunu hatırlatır. İnsan, gökyüzüne baktığında aslında Rabbini görür, O'nun her şeydeki izlerini fark eder. Bir yıldızın parlaması, bir gezegenin hareketi, bir bulutun gökyüzündeki seyahati, her biri Allah'ın kudretinin bir tecellisidir. Bu kudret karşısında insan, kendisinin ne kadar küçük ve sınırlı olduğunu; Rabbimizin ise ne kadar büyük ve sonsuz olduğunu fark eder. Bundan sonra, bu sonsuz kudret karşısında göğe her bakışımız bir tefekkür olsun ve kalbimizde şu ayet yankılsın:

"Onlar ki ayaktaiken, otururken ve yanları üzere yatarken Allah'ı zikrederler. Göklerin ve yerin yaratılışı hakkında tefekkür ederler ve (derler ki:) 'Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni eksikliklerden tenzih ederiz, bizi ateş azabından koru.'"⁶

GENÇLİĞİN İMAN KRİZİ: SOSYAL MEDYA VE MANEVİ BOŞLUK

O yüzden sevgili kardeşim, çoğunluk bir ölçü değildir. Atalar bir ölçü değildir. Ölçü, Allah'ın belirledikleridir, Resûl'ün belirledikleridir. Bilmemek kulluk sorumluluğumuzu üzerimizden atmamızı sağlayan bir mazeret olmayacaktır. Hâlâ nefes alırken, hâlâ düşünebiliyorken, bilmemiz gerekenlerin peşine düşmeliyiz.

“Kıyametten hemen önce karanlık gecenin parçaları gibi fitneler vardır. Kişi o fitnelerde mümin olarak sabaha erer, akşama kâfir olur; mümin olarak akşama erer, sabaha kâfir çıkar. O fitnede oturan, ayakta durandan hayırlıdır. Yürüyen koşandan hayırlıdır. Öyleyse yaylarınızı kırın, kirşlerinizi parçalayın, kılıçlarınızı da taş a vurun. Sizden birinin evine girerlerse Âdem'in iki oğlundan hayırlısı olsun (ölen olsun, öldüren değil).”¹

Günümüzde gençlerin kalbinde imanın sarsılması, sadece bireysel bir inanç problemi değil, ümmetin yarısını tehdit eden ciddi bir krizdir. İslam'ın hak ve pak olan bu mustakim yolundan sapanlar olduğu gibi yoldan saptıran sebepler de çok fazladır. Oysaki gençlik, ömrün en değerli sermayesidir. Bilgiye erişimin en kolay olduğu bu dönemde, cehaletin de aynı oranda paralellik göstermesi ortada büyük bir çelişkinin olduğunu gösterir. TV kanallarında boy gösteren, kendilerine hoca denilen kişilerin, İslam dini adına anlattığı (hayal mahsulü/mesnetsiz) hikâyeler, toplumun zihnini bulandırıyor ve hakikatin üzerine karanlık bir perde çekiyor. Bu makalede gençliğin neden İslam'dan uzaklaştığı ve bu krizin nasıl aşılabileceği üzerinde duracağız.

1. Bilgi Kirliliği

“Ey iman edenler! Fasık biri size bir haber getirdiğinde, onu (iyice araştırıp doğru olup olmadığını) açıklığa kavuşturun. Tâ ki bilmeden bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmayasınız.”²

İnsanları Allah'ın (cc) yoluna uymak için çağıran davetçiler olduğu gibi, şeytanın yoluna davet eden saptırıcılar da vardır. Kimi bunu şeytani bir amaca hizmet etmek için yapar kimi ise iyi bir niyetle Allah'ı (cc) razı etmek ister fakat bunu yaparken yanlış bir yola sapar. Eğer girdiğiniz yol yanlış ise istediğiniz hedefe varmak sadece hayaldir. Bilgi kirliliği, yanlış kararlar verilmesine yol açar. Bu hem kişiye hem de çevresine zarar verir. Enerji ve zaman kaybı yaşatır insana. Çünkü insan, asıl önemli olanı kaçırıp önemsiz bir sonucu kovalamak zorunda kalır. Ve şu bir gerçektir ki bilgi kirliliğinin çok olduğu toplumlar manipülasyona açık hâle gelir. Bu da maddi ve manevi bir istismara kapı aralar. İdeolojik yanlışlık veya aktarılan bilgiye yorum katılması da bilgiyi

1. Ebu Davud, 4259, 4262; Tirmizî, 2204
2. 49/Hucurât, 6

saf bir bilgi olmaktan çıkarıp bilgiyi getirenin düşüncesi olmaya evrilir. Bu yüzden bilginin doğru olup olmadığını öğrenmek için kaynağını bulmak gerekir. Yolun doğru olup olmadığını, bu yolda karşılaşacağımız zorlukların çözümlerini bilmemiz için elimizde bir pusulaya ihtiyaç vardır. Bu pusula, Allah'ın (cc) şeriatıdır. İslam dininin kurallarına şeriat adı verilmiştir. Şeria, Arapçada suyun kaynağına giden yol demektir. Çünkü çölde yaşayan Araplar için suya giden yol, hayat demektir. Su yoksa hayat yoktur. İslam kurallarının bütününe bu sebeple şeriat denilmiştir. Çünkü kalpler yalnızca İslam'la hayat bulur. O hâlde biz de zihinlerimizi kurcalayan şüpheleri yok etmek için doğru bilginin kaynağına gitmeliyiz. Kur'ân ve Sünnet'e... İslami konularda, sahih kaynakların dışına çıkmak hataların en büyüğüdür. Dolayısıyla meselelerde duygularımızla değil hikmet ve basiretle hareket etmeliyiz. Gelen her bilgiye şüpheyle yaklaşmalıyız. Tek bir kaynak yerine birden fazla kaynağa başvurmalıyız. Ve en önemlisi, bilginin ve bilgiyi getirenin güvenilirliğini anlayabilmek için kaynağı araştırmalıyız. Çünkü Allah (cc) bizi şöyle uyarmıştır:

“De ki: ‘Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?’ Ancak akıl sahipleri öğüt alır.”³

Gazâlî şöyle der: “Bir ilmî mesele öğrenmek, bir yıl ibadet etmekten daha hayırlıdır. Zira ilim sayesinde ömür boyu ibadet (kulluk), hayat bulur ve onu bilmemekle ölür, boşa çıkar.”⁴

Bu sözden şunu anlıyoruz: İbadet, ilim üzere olursa Allah'a (cc) doğru ve bilinçli bir kulluk yapılmış olur. Bilgisizce yapılan ibadetler beraberinde hurafe ve bidatleri getirir. Bu sebeptir ki bilenle bilmeyen asla bir olmaz. Çünkü ilmin olduğu yerde cehalet, cehaletin olduğu yerde ilim olmaz.

“Allah'ın izni olmadan hiçbir nefsin iman etmesi mümkün değildir. (Allah) akletmeyenleri ricse/pisliğe/azaba mahkûm eder.”⁵

Allah (cc), dünya üzerinde hidayet etmeyeceği kullarını tasvir ederken, onların düşünmediğini, şüphe etmeden bir şeyleri kabul ettiğini, akletmediğini ve ilimsizce ibadet ettiğini söylüyor. Demek ki bilginin doğruluğunu araştırmadan kabul etmek insanın cehenneme araladığı kapılardan biri olabilir. Çünkü cehalet, şirkin mazereti değil sebebidir. Şirk ehli kesinlikle cennete giremeyecektir. Mahşer gününde ne bir fideye ne de bir mazeret kabul görecektir. Bu daveti insanlara ulaştırdığımızda, genelde şu sözleri işitiriz: “Siz yeni bir din getirmişsiniz. Onca imamlar neden bunları anlatmıyor. Babalarımız, dedelerimiz bize bunlardan hiç bahsetmedi.” Ey benim sevgili kardeşim, ya ataların hiçbir şey bilmiyor ve hidayet üzere değillerse?

“Onlara: ‘Allah'ın indirdiğine uyun.’ denildiği zaman: ‘(Hayır,) bilakis biz, babalarımızı üzerine bulduğumuz (ve alıştığımız âdetlerimize) uyarız.’ derler. Babaları hiçbir şey akletmemiş ve doğru yolu bulamamış olsalar bile mi (onların yoluna uyacaklar)?”⁶

O yüzden sevgili kardeşim, çoğunluk bir ölçü değildir. Atalar bir ölçü değildir. Ölçü, Allah'ın (cc) belirledikleridir, Resül'ün (sav) belirledikleridir. Bilmemek kulluk sorumluluğumuzu üzerimizden atmamızı sağlayan bir mazeret olmayacaktır. Hâlâ nefes alıyorken, hâlâ düşünebiliyorken, bilmemiz gerekenlerin peşine düşmeliyiz. Çünkü cennet birimle değil, ilimle ve amelle satın alınır.

“(Hatırla!) Hani Rabbin Âdemoğullarının sırtlarından zürriyetlerini almış ve onları kendilerine şahit tutarak, ‘Ben sizin Rabbiniz değil miyim?’ demişti. Demişlerdi ki: ‘Evet! (Sen bizim Rabbimizsin!) Şahit olduk.’ (Bu,) Kıyamet Günü, ‘Biz bundan habersizdik.’ dememeniz içindir.”⁷

2. Aile, Diyanet ve Cemaatlerin Yetersiz Rehberliği

a. Bazı aileler, gençlerde kulluk bilinci inşasında ya çok ilgisiz kalıyor ya da baskıcı bir yöntem izliyor. Kimi ebeveynlerin “Ya benim dediğim gibi olursun ya da yanlış yoldasın.” yaklaşımı, gençlerin kalbinde İslam'a ve dinî değerlere karşı bir soğukluk oluşturuyor. Bu yüzden genç, göstermelik yaptığı ibadetlerle Allah'ı (cc) razı etmeyi değil, ailesinin gözünü boyamayı hedefliyor. Allah'ın ulûhiyetine değil, ailesinin hoşnutluğuna sığınıyor. Diğer tarafta ise evladının sadece maddi ihtiyaçlarını karşılayan, manevi boşluğunu görmezden gelen ebeveynler mevcut. Böyle bir aile ortamında yetişen genç ise sosyal medyada, yanlış arkadaş çevrelerinde yahut radikal gruplar içinde bir kimlik arayışına yöneliyor.

Oysa Allah, (cc) insanlara nasıl yaklaşılması gerektiğini bizlere açıkça bildiriyor:

“Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle davet et!”⁸

Kur'ân'da bunun somut örneğini hem bir baba hem de bir peygamber olan Lokman'ın (as), oğluna öğüt verirken kullandığı sevgi dolu üslubunda görüyoruz:

“Oğulcuğum! Allah'a şirk koşma! Şüphesiz ki şirk, en büyük zulümdür.”⁹

Kaçımız çocuğumuza “Oğulcuğum!” diye hitap ediyoruz? Kaçımız nasihat ederken sevgiyle yaklaşıyoruz. İslam bize dünyada var olan bireysel ve toplumsal ilişkiler hakkında nasıl davranmamız gerektiğini anlatmasına rağmen, insanoğlu hâlâ medeniyeti küfürde arıyor.

b. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş amacı ve görevleri, Madde 136'da belirtilmiştir. Bu maddeye göre, Diyanet İşleri

3. bk. 39/Zümer, 9

4. Gazâlî, İhyâü Ulûmi'd Din, Dâru'l Ma'rife, 1/229

5. 10/Yûnus, 100

6. 2/Bakara, 170

7. 7/Arâf, 172

8. bk. 16/Nahl, 125

9. 31/Lokmân, 13

Başkanlığı, genel idare içinde yer alan bir kamu kurumu olarak, **laiklik** ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşünüşlerin dışında kalarak, milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmektedir.

Burada akıllara şu soru gelmekte: “Laiklik, dinî kuralları yok sayıp toplumu tamamen beşerî kurallara göre düzenleyen bir sistemken, nasıl olur da bu sisteme göre hareket eden Diyanet İşleri Başkanlığı insanlara dinî rehberlik ve davet görevini doğru yürütebilir?” Bu, şu demek değil midir? “Ben dinsiz olan, dini benimsemeyen bir yapının, size dini anlatması görevini üstlenen bir kurumuyum.” Madem din çok mükemmel, neden laiksin? Madem laiksen neden her yerde bu, dinî olduğunu iddia eden kurum var? Bu bir çelişki değil midir? Belki de asıl amaç insanlara dini anlatmak değil, dinsiz olan bu sistemi insanlara dinî bir sistemmiş gibi gösterip, sorgulanmasını, karşı çıkılmasını engellemektir. Kendi içinde çelişen bir kurum ve o kurumun imamları, memurları bize hakkı ne kadar dürüstçe anlatabilir? Allah (cc) bu beşerî sisteme **tağuti sistem** deyip tüm peygamberlerin gönderiliş amacının insanlara tağutu reddettirmek olduğunu söylemesine rağmen, neden bize tağutun ne olduğunu anlatmıyorlar, neden bize hiç tağuttan bahsetmiyorlar? Allah (cc) sekiz farklı ayette tağutu reddedin demesine rağmen onlar neden bu ayetleri gizliyorlar? İslam’a giriş de ebedî cennet de tağutu reddetmektedir, diyor Allah (cc).

“Dinde zorlama yoktur. Rüşd/Hak, batıldan (kesin bir biçimde) ayrılmıştır. Her kim (reddetmek, tekfir etmek, teberrî etmek suretiyle) tağutu inkâr eder ve Allah’a iman ederse kopması olmayan sapasağlam kulp (olan Kelime-i Tevhid’e) tutunmuş (ve İslam dinine girmiş) olur. Allah (işiten ve dualara icabet eden) Semi’, (her şeyi bilen) Alîm’dir.”¹⁰

“Andolsun ki biz her ümmet arasında, ‘Allah’a ibadet/kulluk edin ve tağuttan kaçının.’ (diye tebliğ etmesi için) resûl göndermişizdir.”¹¹

“Tağuta kulluk etmekten kaçınıp Allah’a yönelenlere müjde vardır. Kullarımı müjdele.”¹²

Bu kurum, Allah’ın (cc) helal kıldıklarını haram, haram kıldıklarını helal kılan laik sisteme aynı doğrultuda fetva vermektedir. Allah (cc) faiz haramdır, derken, Diyanet bankadan ev almak için faizli kredi çekmekte sorun yoktur, diyor. Cuma günleri hutbede zinanın haram olduğunu söylerken genelevlerin açılmasına ruhsat veren bu sistem için hutbe sonunda “Allah, devletimizden, yöneticilerimizden razı olsun.” diyebiliyor. Demek ki bu yapı dini anlatan, İslami davet yapan bir diyanet kurulu değil, ihanet kurumudur. Allah’a (cc) ihanet eden sistemin

bir parçasıdır. Bu çelişkileri ve saçmalıkları gören gençler ise birer birer dine karşı güven duymaz hâle geliyor.

c. Bazı cemaatler çağın dilini anlamıyor. Cemaatlerde tecrübeli büyükler elbette samimi bir yaklaşım sergiliyor ama çoğu kez gençlerin sorularını küçümseyebiliyorlar. Genç, bu yaklaşımı “Beni önemsemiyorlar.” şeklinde algılayabiliyor. Veya her genci tek bir kalıba sokmak istiyorlar. Oysa her gencin mizacı, ilgisi, kabiliyeti farklıdır. Her genç özeldir. Birini zorla belli bir faaliyet modeline sokmak, zamanla gençte kopuşa yol açabilir. Ailelerin yapmış olduğu baskıcı yöntemi bir kısım cemaatler de sergileyebiliyor. Genç, soru sorduğunda veya “Ben böyle düşünmüyorum.” dediğinde hemen “itaatsiz” ya da “fitneci” damgası yiyebiliyor. Bu da genci susturuyor, içten içe uzaklaştırıyor. Gençte hem bir özgüven eksikliği oluyor hem de İslam’ı hakkıyla temsil edemeyen bu kişilerden dolayı, İslam beni anlamıyor, düşüncesine bürünüyor. Oysa sorun İslam’da değil. Sorun, İslam’ı temsil edemeyen ailede, Diyanet’te, cemaatte...

3. Sosyal Medya, Suç ve Para

Günümüz gençliği, tarihte eşi ve benzeri görülmemiş bir gösteriş ve tüketim çağında yaşıyor. Sosyal medya artık kitlesel bir iletişim aracı değil, nefislerin pazarı hâline gelmiş bulunmakta. Bilgi paylaşımlarının yerini heva ve heves yarışı aldı. Takipçi sayısı, beğeni ve maddi kazanç uğruna helal ve haramın bulanıklaştığı bir ortam oluştu. Ne yazık ki eskiden olgunluğu ve vakarlı duruşlarıyla gözümüzde önemli yere sahip olan çoğu yaşlılarımız, şimdilerde küçük bir çocuğun dahi yapmayacağı şeyleri, birkaç lira kazanç için ekran karşısında yapmakta. Oluşan manevi boşluğu gidermenin yolu ne yazık ki değişti. Kalpler ancak Allah’ı anmakla huzur bulacakken, gençlik sentetik huzurların peşine düştü. Ruhta oluşan açlığı maddeyle doyurmaya çalışan bir gençlik oluşturuldu. Sahabenin ahlakıyla ve karakteriyle yetişmesi gereken gençlik; lüks yaşam, silah, uyuşturucu, kadın ve paranın bataklığında çırpınarak dibe doğru batmakta. Bu durum toplumda üç temel zaafî beraberinde getiriyor: Gösteriş tutkusunu, kolay kazanç ve kıyasla oluşan tatminsizlik.

“Bilin ki; dünya hayatı bir oyun, eğlence, süs, aranızda övünme (aracı), malları ve evlatları çoğaltma (yarışından) ibarettir.”¹³

Rabbin seni tanıyor, ey nefsi hakkında aşırıya giden insan! Dünyanın var olduğu ilk günden kıyamete kadarki sürede, düşünmeyenler için bu yarış hep var olacaktır. İnsan, elde ettiğinin nankörü, sahip olamadığının kölesidir. Bu tanım Allah’ı (cc) tanımayan, dininden yüz çevirmiş insanlar için geçerlidir. Tatminsizlik kişiyi nankörlüğe sürükler. Hâlbuki sahabe, azla yetinmeyi bir şeref bilirdi. Ebû Ubeyde ibni Cerrâh (ra) Şam valisiyken bile, sade bir hasır üzerinde yaşar “Dünya beni değil ben dünyayı yenerim.” derdi. Şu ân ise sade hasır üzerinde yaşamak

10. 2/Bakara, 256
11. bk. 16/Nahl, 36
12. 39/Zumer, 17

13. bk. 57/Hadid, 20

zorunda kalan ailelerin çocukları, lüks yaşamlardan, sosyal medya fenomenlerinden, ünlülerden, illegal hayatın getirdiği kirli şöhretten etkilenip haram yolları aşındırıyor. Oysa bu dünya hayatı bir oyun değil miydi? Kur'ân açıkça uyarır:

“Onların malları ve evlatları seni etkileyip imrendirmesin. Allah bu (mal ve evlatlarla) dünya hayatında onlara azap etmek, (bir de) canlarının zorlanarak ve kâfir olarak çıkmasını ister.”¹⁴

Bizim için hayırlı olanın ne olduğunu şüphesiz ki Allah (cc) bilir. Ve şüphesiz ki en değerli kazanç da Allah'ın (cc) katında olanlardır. Allah (cc) bizlere Kur'ân yoluyla vermiş olduğu mesajda, helal kazanç ve rızık çokluğuyla ilgili İlahi bir ilkeyi hayatımızın merkezine almamızı istiyor.

“Şüphesiz insana, kendi çabasının dışında bir şey yoktur.”¹⁵

Helal kazancın bereketini unutan insan, kolay para peşinde suça yönelir. Çünkü nefis, haramı süsleyerek küçük bir günah gibi gösterir. Bu, şeytanın en büyük oyunlarından biridir: Süslü göstererek saptırmak. Ve bu durum gençleri manevi boşluğa ve kimlik kaybına itiyor. “Allah (cc) için değil, insan için yaşamak...” Modern çağın felaketi işte tam da budur.

Bu sorunlarla Allah'ın (cc) izniyle başa çıkmak elbette mümkündür.

Genç, yapacağı işlerde sosyal medyanın veya birilerinin onayına değil, Allah'ın (cc) rızasına odaklanmalıdır. Yapacağı her amel için “Bu Allah katında değerli mi?” sorusunu sormalıdır. Bu bilinç gençleri hem şerefendirir hem de haramdan korur. Ömer (ra) diyor ki: “Hesaba çekilmeden önce kendi nefsinizi hesaba çekin.” Kalbimizi korumamız gerekir sevgili kardeşlerim. Yapacağımız paylaşım için “Bu, bana ahirette fayda getirir mi?” diye düşünmemiz gerekir. Ve kesinlikle en önemlisi, gerçek kahramanlar rol model alınmalı. Gençlik, sosyal medya kahramanlarına değil, ashâbın izine yönlendirilmeli. Mus'ab ibni Umeyr (ra) bir zamanlar Mekke'nin en zengin genciydi. Fakat iman ettiğinde her şeyi terk edip yırtık elbiselerle cihad meydanına çıktı. O şerefli genç Allah için dünyayı bıraktı. Bugünün genci de Allah için haram kazancı, gösterişi bırakabilir.

Bu konuda Allah Resûlü (sav) bize o müjdeyi şöyle veriyor:

“Başka bir gölgenin bulunmadığı Kıyamet Günü'nde Allahu Teâlâ, yedi sınıf insanı, arşının gölgesinde barındıracaktır:

– Adil devlet başkanı,

– Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç,

– Kalbi meşcedlere bağlı Müslim,

– Birbirlerini Allah için sevip, buluşmaları da ayrılmaları da Allah için olan iki insan,

– Güzel ve mevki sahibi bir kadının beraber olma isteğine, ‘Ben Allah'tan korkarım.’ diyerek yaklaşmayan yiğit,

– Sağ elinin verdiğini sol elinin bilemeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse,

– Tenhada Allah'ı anıp göz yaşları döken kişi.”¹⁶

Allah'a (cc) sunabileceğiniz ve Allah'ın seveceği en güzel ve en özel ameldir ibadetle geçirilmiş bir gençlik.

Sosyal medya çağının imtihanı, şeytanın silah değiştirmesidir. Artık savaş meydanı cephelerde değil, kalplerde ve ekranlardadır. Gençliğin, bu savaştan galip gelmek için iman, ihlas ve helal kazanç şuuruyla donanması gerekir. Şu bir gerçek ki:

“Kim de Allah'tan korkup sakınırsa (Allah,) ona bir çıkış yolu kılar.”¹⁷

Geçmişte yaptığımız hatalar, “İleride neleri yapmalıyız?” sorusunun pusulası olmalı. Ve kul, Rabbini (cc) çok iyi tanımalı. Çünkü bize annemizden daha merhametli olan bir Rabbimiz var. O hâlde bugün Allah'ın (cc) rahmetine erişmek için ilk adımı atalım. Bizi affetmek isteyen bir Rabbimiz olduğunu unutmayalım.

“De ki: ‘Ey (çokça günah işleyerek) nefisleri hakkında aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, (evet,) O (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr, (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm'dir.’ ”¹⁸

Ey kalpleri evirip çeviren Allah'ım, bizleri senin yolunda sebat edenlerden eyle. Boşluklarımızı imanla doldur, karanlıklarımızı nurunla aydınlat. Gençlere takvayı sevdire, günahı çirkin göster. Bizleri ayakları sabit, kalpleri sağlam kullarından eyle. Ve son nefesimizde “Lailaheillallah” sözünü sana dönmeyi nasip et bizlere.

14. 9/Tevbe, 55

15. 53/Necm, 39

16. Buhari, 660; Müslim, 1031

17. bk. 65/Talak, 2

18. 39/Zumer, 53

TEFEKKÜR FAUNASI

Nilüfer ÂN

DEVE VE İNSAN ARASINDA

Deve, çölün ortasında ağır ağır yürürken aslında bize çok önemli bir şey anlatır: Koşmakla değil, dayanmakla tamamlanan bir yolculuğun içindeyiz. Her canlı bir ayet, her hareket bir işarettir. Deveye bakmak, sadece bir hayvanı incelemek değil; insanın kendi yolculuğunu, sabrını ve teslimiyetini yeniden düşünmesidir.

Hamd; gökleri ve yeri hikmetle yaratan, her canlıyı bizlere ibret ve delil kılan Allah'adır (cc).

O (cc), bize yalnız vahiy sayfalarını değil, yaratılmış bir âlemi de kitap kılmıştır. Kim kevnî kitaba bakar ve üzerine düşünürse, gözün alabildiği ve alamadığı her şey O'nun sonsuz kudretine işaretler.

O (cc) ki göklerin ve yerin kitabını yazarken, içinde develeri de karıncaları da arıları da işaret olarak yerleştirdi. Biz bazen göğe bakarız, bazen toprağa... Ama çoğu zaman önümüzden yürüyüp giden ayetleri görmezden geliriz.

Bu ayki yazımızda Kur'ân'da bizzat tefekkür konusu olan bir canlı türüne, develere çeviriyoruz gözlerimizi.

Bilimsel Pencere: Çölün Mühendisi

Deve sadece bir çöl hayvanı değildir, aşırı zor koşullara uyumun yaşayan mucizesidir. Vücudu âdeta "hayatta kalma sanatı" üzerine kuruludur.

Develer 6 ila 50°C arasındaki sıcaklıklarda vücut ısılarını dengeleyebilirler. Geceleri 34°C'ye kadar düşen, gündüzleri ise 41°C'ye kadar çıkan vücut sıcaklıkları sayesinde terleme ihtiyacını minimumda tutarlar. Bu da su kaybını ciddi miktarda azaltır.

Hörgüçlerinde yaklaşık otuz kilogram yağ depolarlar. Bu yağ enerjiye çevrilir ve açlık dönemlerinde deve için haftalarca besin işlevi görür. Bu süreçte açığa çıkan su, deve için âdeta iç kaynaklı bir "hidrojen deposu" gibidir. Yani deve, susuzluğa karşı kendi bedeninde su üretebilen bir canlıdır.

Devenin burun delikleri kapalıdır ve kum fırtınalarında kendini kapatarak korur. Burnunda özel kıvrımlar vardır. Bu kıvrımlar sayesinde soluduğu havadaki su buharını geri kazanır. Yani nefes alırken bile su israf etmediğini söyleyebiliriz.

İki kat kirpikleri ve şeffaf üçüncü bir göz kapağı vardır. Bu yapı hem çöl fırtınalarından korur hem de güneş ışınlarının doğrudan retina üzerine düşmesini engeller. Gözlerinde, çölün kör edici pırlıltısına karşı mükemmel bir filtre sistemi vardır.

Çölün Sessiz Ayeti

Deve, Kur'an'ın dikkatimize sunduğu nadide varlıklardan biridir. Allah (cc) Ğaşiye Suresi'nde insanı sarsan bir soru sorar:

أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ

“Devenin nasıl yaratıldığına bakmazlar mı?”¹

Bu ayet, Allah'ın (cc) yarattığı canlılardan herhangi birine yöneltilmiş basit bir bakış değildir; aksine, insanın zihnini uyandıran, onu varlığın derinliğine davet eden bir soru niteliğindedir. Yani gözlem, yüzeyde kalmaya değil, yaratılışın ardındaki kudrete nüfuz etmeye çağırır.

Çölün yakıcı sıcaklığında ayakta kalan bu varlık, âdeta İlahi kudretin canlı bir ayeti gibidir. Susuzluğa direnişi, bedenindeki ince ayarlanmış tasarım, kum denizinde iz bırakmadan yürümesi, göz kapaklarının fırtınalara karşı siper oluşu, hörgücünün enerjiyi uzun süre taşıyan gizli bir depo gibi işlemesi... Bütün bunlar yaratılışın iddia edildiği gibi rastlantı olmadığını kanıtlamaktadır. Bu mekanizmanın düzen, ölçü ve sanatla var edildiğini gösterir. Kur'an'ın, “Nasıl yaratıldığına bakın.” demesi, bu hikmet kapısını açmaya bir davettir.

Bu tefekkür, devenin yalnızca dış dünyadaki varlığıyla sınırlı değildir. Onun psikolojik derinliği de insan ruhuna bir pencere aralar. Sabırla öfke arasındaki ince çizgi, iyiliği unutmayan ama incinmişliği de hafızasına işleyen yapısı, sahibiyile kurduğu güven merkezli bağ, sükûnete gömülü bir güç... Tüm bu yönleriyle deve âdeta insanın kendi iç dünyasını okumasına imkân veren canlı bir metafor hâline gelmiştir.

İslam'ın tarihsel hafızasını kurcalayalım. Deve, İslam toplumlarının yalnızca maddi değil, manevi yürüyüşünde de etkin bir rol üstlenmiştir. Allah Resûlü'nün (sav) devesi Kasvâ, bu rolün en belirgin sembollerinden biridir. Kasvâ, hicret yolculuğunun yükünü taşımış, Medine'nin bağrında mescidin inşa edileceği yeri tayin etmiş, Veda Hutbesi'nin şahitliğini yapmıştır. Onun üzerinde geçen hatıralar, devenin İslam tarihinde sadece bir binek değil, Nebevi yolculuğun sessiz bir refakatçisi hâline gelmiştir.

Ayrıca İslam kültüründe deve; ticaret yollarının taşıyıcısı, hac yolculuklarının destekçisi, savaşların stratejik unsuru, kurban ibadetinin sembolü ve çölde hayatının canlılığını sağlayan bir boldür. Bu nedenle müminin zihni, deveye bakarken sadece biyolojik bir varlığı değil, bir medeniyetin sessiz mimarını görür.

Psikolojik Bir Bakış: Devenin Tabiatı

Develer dışarıdan bakıldığında sakın, hatta hantal gibi görülebilir; ancak davranış repertuarı oldukça zengindir ve güçlü bir içsel düzene sahiptir.

• **Duygusal Hafıza:** Develer, kendilerine yapılmış bir haksızlığı veya şefkati yıllar sonra dahi hatırlayabilir. Bu durum, limbik sistemin güçlü hafıza bağlantılarıyla açıklanır ve hayvan davranışları literatüründe seçici duygusal iz bırakma örneği olarak ele alınır. Camelus dromedarius (tek hörgüçlü deve) üzerine yapılan çalışmalarda develerin episodik benzeri uzun süreli hafızaya sahip olduğu gösterilmiştir.² Devenin bu durumu modern psikolojide duygusal izlerin uzun süreli bellekte kaydedilmesi kavramıyla paraleldir. İnsan nasıl ki yoğun duygusal yaşantıları hafızasında daha güçlü tutuyorsa, deve de benzer biçimde ilişkiye dair olumlu ya da olumsuz deneyimleri zihinsel bir kayıt hâline getirir. Psikolojide travmatik iz, bağlanma deneyimleri veya olumlu pekiştiriciler insan davranışını nasıl şekillendiriyorsa; deve de sahipten gördüğü bir şefkati dinginlikle, bir haksızlığı ise ileride gösterdiği belirgin bir tepkiyle ortaya koyar. Bu yönüyle deve, insanın duygusal hafızasına benzeyen bir yapı sunar: İyiliği unutmaz, incinmeyi de kaydeder.

• **Tehdit Algısı ve Öfke Düzenlemesi:** Develer kolay kolay provoke olmaz; fakat bir kez incindiklerinde, gecikmiş fakat hedefli bir saldırganlık gösterebilirler. Bu, dışarıdan sakın görünen bu türün aslında derin bir öfke düzenleme mekanizmasına sahip olduğunu gösterir. Sahra ekolojisi araştırmaları develerin reaktif değil, gecikmeli agresyon eğilimi olduğunu göstermiştir.³ Hatta tehdit durumunda hedef odaklı saldırı yaptıkları kaydedilmiştir; rastgele değil, inciten kişiye yönelmektedirler.⁴ Devenin bu yönü, insanın duyguları bastırdığı, fakat doğru koşullarda belirli bir tetikleyiciye odaklı biçimde açığa çıkardığı durumlara benzer. İnsan psikolojisinde buna “gecikmiş öfke yanıtı” ya da “hedefe yönelmiş saldırganlık” denir. Deve de aynı çizgide hareket eder:

Öfkesini kontrol altında tutar, fakat sınır aşıldığında, tepkisini bilinçsiz bir savrulmayla değil, seçici ve odaklanmış bir davranış örüntüsüyle sergiler. Bu özellik, insan ruhuna dair önemli bir metafor sunar:

Sakın görünmek, duyguların yokluğu değil; düzenli ve kontrollü bir duygusal mekanizmanın varlığıdır.

• **Sosyal İlişki Örüntüleri:** Develerin sahibiyile kurdukları bağ, güvene dayalıdır. İnsan sesine, dokunuşuna ve niyetine karşı hassasiyet taşırlar. Yani deve ilişkide sadece davranış düzeyinde değil, niyet düzeyinde algılayan bir varlıktır. UNESCO çobanlık araştırmalarında, develerin kendi sahibinin sesini insan kalabalığının içinden ayırt edebildiği gösterilmiştir.⁵ Hessian Üniversitesi'nin yaptığı davranış deneylerinde, deve sahiplerinin sakın

1. 88/Ğaşiye, 17

2. “Behavior and Learning Capabilities of Dromedary Camels”, Journal of Camel Practice and Research, 2018.

Abdallah & Faye (2012). “Camel Behavior and Welfare”, Emirates Journal of Food and Agriculture

3. Wernery (2010), “Aggression Patterns in Camels”, Camel Applied Research Journal

4. Faye & Bengoumi (2013), “Camel Behavior and Welfare Management”

5. Hülsemann (2016), “Nomadic Pastoralism and Human–Camel Interaction”

dokunuşlarının develerde kalp ritmi düşüşü ve parasempatik rahatlama oluşturduğu tespit edilmiştir.⁶ Devenin bu düzeyde yakın bir ilişki kurması modern psikolojideki güven temelli bağlanma kavramıyla örtüşür. Çocukların bakım verenine bağlandığı gibi, deve de sahibine zamanla sürekli bir güven ilişkisi geliştirir. Dokunuş, ses tonu, davranış biçimi ve niyet; devenin ilişkisel zekâsında önemli göstergelerdir. Bu yönüyle deve, sadece davranışsal bir bağ değil; insan psikolojisinde “güvenli bağlanma” olarak adlandırılan modele benzer bir ilişki geliştirir.

İşte tam burada deve, insanın sosyal dünyasına da bir ayna tutar:

Güven, sadece davranışla değil; niyeti sezme, ilişkiyi okuma ve bağ kurma becerisiyle oluşur.

Devenin kişiyi tanınması, sesi ayırt etmesi, olumlu ilişkiye karşı yumuşak; olumsuzla karşı temkinli olması, insan psikolojisinin temel sosyal işleyişiyle büyük benzerlik taşır.

Deve, çölün ortasında ağır ağır yürürken aslında bize çok önemli bir şey anlatır: Koşmakla değil, dayanmakla tamamlanan bir yolculuğun içindeyiz. Her canlı bir ayet, her hareket bir işarettir. Deveye bakmak, sadece bir hayvanı incelemek değil; insanın kendi yolculuğunu, sabrını ve teslimiyetini yeniden düşünmesidir.

Allah'ım!

Bize Ğaşiye Suresi'nde öğrettiğin gibi, deveye bakarken aslında kendi kalbimize bakmayı öğret.

Yaratılıştaki hikmeti, sabrını, yük taşımadaki dirayetini, çetin çöle rağmen sükûnetini tefekkür edebilmeyi nasip et.

Onun çöle rağmen ayakta kalışını, bizim de hayata rağmen seninle ayakta kalışımıza işaret kıl. Sana sonsuz hamdolsun.

6. Bauer et al. (2021), “Human Touch and Camel Physiological Responses”, Applied Animal Behaviour Science

HELAL VE TAYYİB BESLENME

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla, Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

“Ey insanlar! Yeryüzündeki helal ve tayyib (temiz) olan yiyeceklerden yiyin. Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o sizin apaçık düşmanınızdır.”¹

“Allah'ın sizi rızıklandırdığı şeylerden helal ve temiz olarak yiyin. Yalnızca Allah'a kulluk ediyorsanız, O'nun nimetlerine şükredin.”²

Yaşayan her canlının yaşamını sürdürebilmesi için bazı fizyolojik ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçları devamlı olarak tekrarlamaları gerekmektedir. Beslenme ihtiyacı da bunlardan birisidir. Beslenme; büyüme, yaşamın sürdürülmesi ve sağlığın korunması amacıyla kişinin ihtiyaç duyduğu enerji ve besin öğelerini yeterli miktarda bünyesine almasıdır.³ Beslenme her canlının henüz anne rahmindeyken başlayıp ölene kadar sürdürdüğü bir eylemdir. İslam penceresinden beslenme ise diğer canlıların aksine yalnızca karın doyurmaktan ibaret değildir. Allah (cc) yarattığı kullarının hiçbir amelinde eksiklik bırakmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de bizlerin ne zaman uyuyacağı,⁴ kimlerle dostluk kuracağı⁵ bildirildiği gibi yeme içme ahlakımızın nasıl olması gerektiği de bildirilmiştir. Allah (cc) kullarının haram kılınanlar hariç tüm nimetlerden israf etmeden ölçülü bir şekilde yiyip tatmalarını, bundan dolayı da şükretmelerini ister. A'râf Suresinde, “Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez.”⁶ buyurulmuştur. Aynı şekilde İbrâhîm Suresinde, “O'ndan istediğiniz her şeyi size vermiştir. Şayet Allah'ın nimetlerini saymaya kalksanız, O'nun nimetlerini saymakla bitiremezsiniz...”⁷ diyerek Allah'ın (cc) sınırlarına itaat ettiğimiz sürece tüm nimetlerinin bizler için helal olduğu bildirilmiştir.

Helal gıda, ekiminden soframıza gelene kadar tüm aşamalarında İslami usullere riayet edilerek hazırlanmış gıdayı ifade etmektedir. Daha detaylı bir anlatımla helal gıda içerdiği bitkisel ve hayvansal kaynaklı ham maddelerin,

Müslimler için helal ve tayyib olanı korumak bir sorumluluktur.

1. 2/Bakara, 168
2. 16/Nahl, 114
3. Beslenme, Prof. Dr. Ayşe Baysal, Hatiboğlu Yayıncılık, 21. Baskı (2022)
4. bk. 25/Furkân, 47; 78/Nebe, 9
5. bk. 4/Nisâ, 144
6. 7/A'râf, 31
7. 14/İbrâhîm, 34

eklenen katkı maddelerinin, üretim proseslerinin ve ambalaj materyalinin İslam'ın kurallarına uygun olduğu gıdayı ifade etmektedir.⁸⁻⁹ Tayyib beslenme ise Arapça kelime anlamı "temiz" olarak nakledilen ancak yalnızca temiz kelimesinin ifade etmekte yetersiz kaldığı bir sıfattır. Mâide Suresinde zikredilen الطَّيِّبَاتُ "tayyib"¹⁰ kelimesi anlam olarak; fitratın bozulmaması, insan eliyle değişikliğe uğramaması, saf, arı, insan doğası ve metabolizmasına uygun (zararsız, kirlenmemiş) olarak izah edilebilmektedir.¹¹⁻¹² Örneğin ekmeğin yaratılış itibarıyla helaldir ancak Allah'ın yasakladığı, zararlı maddelerin bu ekmeğe katılması durumunda onu tüketmek haram hükmünde olacaktır. Allah (cc) Kur'an-ı Kerim'de haram kıldığı yiyecekleri zikretmiştir.

"Sizin (İslami usullere uygun olarak) kestikleriniz dışında; leş, kan, domuz eti, Allah'ın adı dışında (bir varlığın) adı anılarak kesilen, boğularak ölen, kafasına vurularak ölen, yüksek yerden düşerek ölen, çarpışma sonucu ölen, yırtıcı hayvanın yediği, putlara kesilen hayvanlar ve fal oklarıyla kismet aramanız size haram kılındı. Bu (sayılanlar) fısktır."¹³

"Allah size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'ın dışındaki varlıkların adı anılarak kesilen hayvanları haram kılmıştır. Kim de zorda kalırsa haddi aşmaksızın ve taşkınlık yapmaksızın (yemesinde günah yoktur)."¹⁴

"Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın pis işlerindedir. Ondandan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz."¹⁵

Ayrıca konu ile ilgili hadis-i şeriflerde Resûlullah (sav) buyuruyor ki:

"Vaşşilerden, kesici dişi olan her bir hayvanın yenmesi sakıncalıdır."¹⁶

"Vaşşilerden kesici dişi olan her bir hayvanın ve pençesi olan her bir kuşun yenmesini yasakladı."¹⁷

Câbir'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Nebi (sav) Hayber Günü'nde evcil eşek etini yasakladı, at etine ise ruhsat verdi."¹⁸

Ayet ve hadisler doğrultusunda Müslimlerin yiyemeceği besinleri şöyle listeleyebiliriz:

• Leş ve ölü hayvanlar

- Kan (sıvı veya donmuş hâllerde)
- Domuz ürünleri (tüm yan ürünleri de dâhil)
- Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlar
- Allah'tan başkası adına kesilen hayvanlar
- Kanlarının vücutlarından tamamen boşalmasını engelleyecek şekilde öldürülen hayvanlar
- Alkol ve uyuşturucu dâhil her türden sarhoş edici maddeler
- Aslan, köpek, kurt veya kaplan gibi dişleri olan hayvanlar
- Şahin, kartal, baykuş veya akbaba gibi keskin pençeli kuşlar (yırtıcı kuşlar)¹⁹

İnsan sorumluluğu gereği ruh ve beden sağlığını korumakla yükümlüdür. Yediklerimizin bizlerin ahlakı üzerinde etkisi vardır.

"Ey resûller! Temiz şeylerden yiyin ve salih amellerde bulunun. Şüphesiz ki ben, yaptıklarınızı bilmekteyim."²⁰

Ayette bildirildiği üzere resûllere temiz olan yiyecekleri yemeleri emredilmiştir. Yapılan ilmî çalışmalar doğrultusunda yiyeceklerin insan karakteri ve fitratı üzerine etkisi olduğu bildirilmiştir. Buradan yola çıkılarak temiz ve helal beslenen kimselerin güzel ahlak ve İslami şahsiyet sahibi; haram ve temiz olmayan zararlı yiyeceklerle beslenen kişilerin ise gayr-ı İslami bir karakter ve ahlak sahibi olacağı söylenebilmektedir.²¹ Nitekim hadis-i şerifte amellerin kabul görme şartlarından bir tanesinin de mideyi helal lokma ile doldurmak olduğu görülmektedir.

Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimse Allah (cc) yolunda sefer yapar da saçı başı dağınık, toza toprağa bulanmış vaziyette ellerini göğze açar; 'Ey Rabbim! Ey Rabbim!' diye dua eder ancak onun yediği haram, içtiği haram, giydiği haramdır. Bunun duası nasıl kabul edilecek?"²²

Helaller haramlardan kesin sınırlarla ayrılmıştır ancak günümüzde maddi güç ve servet açığının bir sonucu olarak kapitalist ve sömürgeci anlayış doğrultusunda farklı kategorilerden insan sağlığına zararlı ürünlerin ticareti yapılmaktadır. GDO'lu (genetiği değiştirilmiş organizmalar) ürünler, raf ömrünü uzatabilmek ve ürünün görüntüsünü iyileştirmek için katkı maddesi eklenmiş ürünler, lezzeti arttırabilmek için halk arasında da "çin tuzu" olarak bildiğimiz MSG²³ tuzları gibi içeriğinde insan sağlığına doğrudan zararlı maddeler bulunan

8. Güneş, Z., Yetim, H. (2020). Helal gıda üretimi ve tüketimi. Journal of Halal Life Style, 2 (2): 70-98

9. Atasever, M., Alişarlı, M. (2020). Helal gıda. Journal of Halal Life Style, 2 (2): 95-101

10. bk. 5/Mâide, 4

11. Yolcu, M. (2012). Kur'an-ı Kerim'in "Kelime-i Tayyibe" ve "Kelime-i Habise" temsilinin çözümlemesi. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 3 (1): 58-59

12. Özer, M. (2023). Müslüman'ın Diyeti. 1. Baskı. İstanbul: Ketebe Yayıncılık

13. 5/Mâide, 3

14. 16/Nahl, 115

15. 5/Mâide, 90

16. Müslim, 1933

17. Müslim, 1934

18. Buhari, 5524

19. Çöp, S., Çakmak, M., Köklü, O. (2021). Helal gıda sertifikalarına yönelik bir araştırma. Helal ve Etik Araştırmalar Dergisi, 3 (2): 47-65.

20. 23/Mü'minûn, 51

21. bk. 2/Bakara, 172

22. Müslim, 1015

23. Monosodyum glutamat E621 kodlu gıda katkı maddesi

besin ögeleri satışa sunulmaktadır. Örneğin helal kesim olduğunu bilerek satın aldığımız fermente sucuklar sağlıklı olmayabilir. Fermente sucukların içerisine nitrit ve nitrat adı verilen katkı maddeleri eklenmektedir. Nitrit ve nitrat etin kürlenmesinde kullanılan, etin kırmızı renginin korunmasında, acılaşmasını önlemede yardımcı bir yan maddedir. Ancak bu katkı maddelerinin akut veya kronik zehirlenmelere sebep olduğu bilinmektedir. Ülkemizde dozları sınırlandırılmış olsa dahi nitrit ve nitratın karsinogenik²⁴ etkisi kanıtlanmıştır.²⁵

Mevcut düzende “sağlıklı insandan hastalık üretme” politikası Batılı ilaç endüstrisinin en büyük silahlarından birisi hâline dönüşmüştür. Öyle ki her gencin yaşadığı ergenlik, her kadının fitri özelliği olan hayız dönemi ve menopoz bile hastalık olarak empoze edilmekte ve reçetelendirilebilmektedir. Sağlığı geri kazanmak için yapılan harcama, beslenme için yapılan harcamanın iki katından daha fazladır. Genetiği ile oynanmış gıdalar, hormon ve katkı maddeleri eklenerek aslı bozulmuş besin tüketimi sonucu insanlığın sonradan kazandığı, kalıtsal olmayan bu hastalıkların tedavisine ayrılan bütçe; standartlara ve fitrata uygun, sünnetten temel alan, hileye bulaşmamış gıda üretimi ile değiştirildiği takdirde daha az bütçe ile daha sağlıklı bir nesil inşa etmek mümkündür. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) eski başkanı: “Dünyada şimdiye kadar geliştirilen tüm antibiyotikler etkisini kaybedebilir. Antibiyotiklere karşı direnç kazanan bakteriler modern tıbbın sonunu getirebilir.” demiştir. Yapılan çalışmalarda dünya çapında antibiyotik tüketiminin 100.000-200.000 ton arasında olduğu tahmin edilmektedir. Peki bu kullandığımız antibiyotikler yalnızca reçete ile satın aldığımız tabletleri mi kapsıyor? Ne yazık ki ilaç olarak kullandığımız (örn: penisilin) antibiyotiklerin haricinde hayvancılık ve tarım sektöründe de büyük bir antibiyotik tüketimi mevcuttur. Hayvanlara hastalık iyileştirme ve kas kütlelerini büyütme amacıyla verilen antibiyotiklerin, hayvanın bünyesinden tamamen atılmadan sütünün sağılması veya kesilip tüketilmesi insanlar için zararlıdır. Aynı şekilde tarım sektöründe de meyve ağaçlarının (başlıca elma ve armut) bakteriyel hastalıklarını kontrol etmekte bu zararlı antibiyotikler kullanılmaktadır.²⁶

“(Bir işin başına yönetici olduğunda ya da) yanınızdan ayrıldığında yeryüzünde bozgunculuk yapmak, ekini ve nesli yok etmek için çalışır. (Oysa) Allah, bozgunculuğu sevmez.”²⁷

Müslimler için helal ve tayyib olanı korumak bir sorumluluktur. Günümüz dünyasında paketli her gıda ürünü

tağşişe müsaittir. Ayette de geçtiği gibi bu bozguncular ekini helâk eder, ürünü bozarlar. Bahçemizden topladığımız ürüne kadar ellerini uzatmışlardır. Ata tohumu devre dışı bırakıp üreticileri hibrit tohumlara mecbur etmektedirler.²⁸ Tarımda kullanılan birtakım hormonların fitoöstrojen²⁹ olduğu yani bitkisel kadınsı hormon özelliği taşıdığı bilinmektedir. Bu hormonlar neslin ifsadına, erkeklerdeki kadınlık hormonlarının artışına hizmet etmektedir.³⁰ Müslim’in, yaptığı her amelinde olduğu gibi beslenmesinde de seçici ve araştırmacı olması gerekmektedir. Aynı şekilde neleri yiyeceğimizi gibi “ne kadar?” yiyeceğimizin de bir ölçüsü olmalıdır.³¹

“Kâfirler ise keyif sürer, hayvanların yediği gibi yiyip (içerler). Ateş onlar için konaklama yeridir.”³²

“Kişi kendisine, midesinden daha tehlikeli bir kap doldurmamıştır. Oysa insana kendini ayakta tutacak birkaç lokma yeter. Şayet mutlaka çok yiyecekse, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içeceğe, üçte birini de nefesine ayırmalıdır.”³³

Çokça yemek neden sakındırılmıştır?

- Kalbi katılaştırır,
- İnsanı gaflete düşürür,
- Bedeni ağırlaştırır ve ona işleri zorlaştırır,
- İnsanı ibadet ve sorumluluklarından alıkoyar,
- Bir sonraki şehvet için enerji verir ve ona götüren vesile hâline dönüşür.

Farklı dine mensup, farklı hassasiyetlere sahip kişilerin de özelleşmiş beslenme programları bulunmaktadır. Yahudiler Koşher kurallarına uygun yiyecekleri tüketirken, Hindular et tüketmezler. Allah (cc) Müslim kullarının her alanda kâfirlerden ayrışmasını emreder.

“Ey iman edenler! Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostudurlar. Sizden her kim onları dost edinirse muhakkak ki o da onlardandır. Şüphesiz ki Allah, zalimler topluluğunu hidayet etmez.”³⁴

Peygamber Efendimiz de (sav) yaşamı boyunca kâfirlere muhalefet etmiş, Müslimlere de kâfirlere muhalefet etmeyi emretmiştir.³⁵ Bizler için sınır belirleyen yüce Allah’ın (cc) kelâmı olan ayetler ve Peygamber Efendimizin (sav) sünnetleridir. Elbette bunda bir hayır vardır. Peki mevcut düzende bu hassasiyeti gözetebilir miyiz? Aslında zaman içerisinde Türkiye ve dünyadaki İslami

24. İnsan veya hayvanda kansere neden olma kapasitesine sahip bir madde
25. Sancak, Y. C., Ekici, K., İşleyici, Ö. (2008). Fermente Türk Sucuğu ve Pasturmalarda kalıntı nitrit ve nitrat düzeyleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 19 (1): 41-45.
26. 21. Topal, M., Uslu Şenel, G., Arslan Topal, E., Öbek, E. (2015). Antibiyotikler ve kullanım alanları. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 31 (3): 121-127.
27. 2/Bakara, 205

28. Ali Küçük Besâiru-1 Kur’an Bakara 205. ayet tefsiri
29. Bitki kökenli östrojenler veya östrojene benzer etkiye sahip olan bileşikler
30. İnanç, N., Tuna, Ş. (2005). Fitoöstrojenler ve sağlıktaki etkileri. Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 2 (2): 91-95
31. Bayancuk, H. (2020). Kalp Katılığının Zararları. 2. Baskı. İstanbul: Tevhid Basım Yayıncılık.
32. 47/Muhammed, 12
33. Tirmizi, 2380
34. 5/Mâide, 51
35. “Müşriklere muhalefet ediniz. Bıyıkları kazıyınız, sakalları koyuveriniz.” (Buhari, 5892; Müslim, 259)

hassasiyetlere sahip topluluklar tarafından helal ürün belgelendirme faaliyeti gösteren bazı kurum ve örgütler kurulmuştur. Bunlardan ülkemizde bulunanlardan en önemlileri; 2005 tarihinde kurulmuş olan GİMDES: Helal Gıda Sertifikaları (Gıda ve İhtiyaç Maddeleri Denetleme ve Sertifikalama Araştırmaları Derneği), 2010 tarihinde Bursa'da kurulan Dünya Helal Birliği, 2010 senesinde Konya'da kurulan HELALDER ve benzeridir (HEDEM, TSE).

Her bir örgütün kendine özgü prensipleri bulunmaktadır. Örneğin Dünya Helal Birliği: “Ürün ya da hizmette hile bulunmamalı, ambalaj üzerindeki bilgi ile ürün içeriği uyumlu, ürün veya hizmet tüketicide herhangi bir olumsuz netice meydana getirmemeli ve üretim İslam'a uygun süreç ve girdilerle gerçekleştirilmeli.” demektedir.

Ayrıca HELALDER: “Kurumsal olarak, her türlü siyasi ve dini yapılanmadan uzak durmak, tüm icraatlarında uluslararası geçerlilik sağlamaya gayret etmek, ticari bakış açısından uzak durmak, İslamiyet'in ilkelerinden ödün vermeden ihtilafli konularda kendi uzman görüşlerine başvurmak.” demişlerdir.³⁶

Mevcut örgütler sertifikasız ürünlere kıyasla müşterilerine helal ürün temin etme bağlamında garanti vermektedir. Ancak “kendi uzman görüşlerine başvurmak” vb. hususlarda bu garantinin ne kadar güvenilir olduğu tartışmaya açık bir konudur. Sonuç itibarıyla helal gıdaya ulaşım konusunda tam bir mutmainlik hâli İslami bir devlet denetimi olmadıkça mümkün değildir.

Her yeni çalışmada güncellenen bilime karşı sarsılmaz tek ilim Allah'ın (cc) kelâmıdır.

36. Çöp, S., Çakmak, M., Köklü, O. (2021). Helal gıda sertifikalarına yönelik bir araştırma. Helal ve Etik Araştırmalar Dergisi. 3 (2): 47-65

EL-KAHHÂR/القهار EL-KÂHIR/القاهر

El-Kahhâr û El-Kâhir navên Allah (ac) yê ji El-Esmaû'l Hûsna ne. Ev nav ji koka “Ke-he-ra/Kahr” mûştay e/pêkhatî ye. Maneya vê kokê serdest hatina tiştêkî û zelîlkirina wî.

Maneya navê El-Kahhâr û El-Kâhir: Ew ê ji her tiştî re sitû dide tewandin û dihêxê bin hukmê xwe. Navên El-Kahhâr û El-Kâhir di Qûr'ana Kerîm de şeş (6) car dibore.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتَّىٰ
إِذَا جَاءَ أَحَدَكُمْ الْمَوْتُ تَوَفَّقْتَهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ

“Ew, li ser evdên xwe (yê ku ji her tiştî re sitû dide tewandin) Qahir e. Ji we re (melâiket) ên parêzkar dişîne. Dema yek ji we dikeve ber mirinê hingê qasidên me (meleku'l mewt) rûhê wî distînin. Û ew wezîfeyên xwe bi awayekî bêqisûr dikin.”¹

Tecelliyên Navê El-Kahhâr

Allah (ac) di maneyê bêsînor de xwedîtîya hêz û otorîte ye. Ew, ji her tiştî berzîr û serdesttir e. Ji ber ku Allah (ac) El-Kahhâr e di gerdûnê de rêkûpêktî û li dinyayê jî jîyan heye. Lewre wî bi wesîleya zagonên xwe pergalek ava dike û her tişt ji vê pergale re sitû ditewîne. Tav, heyv, roj, şev, behr û çiya... Lehzeyek be jî nikarin ji pergala El-Kahhâr derkevin. Jixwe derkevin di gerdûnê de pergala û li dinyayê de jî heyat namîne. Herwiha navê Allahê El-Kahhâr her lehze tecellî dike.

Mirin jî tecellîya navê El-Kahhâr e. Allah (ac) bi mirinê sitû ji her tiştî re daye tewandin. Heyîn bi tevahî diwêlîde, şîn dibe dijî û dimire. Her çi heyînen bîrewer û bêhay hebin ne di derê vê çerxê de ne.

Mûsîbet û nexweşîn jî tecellîyên navê El-Kahhâr in. Bêgûman tu kes mûsîbet naxwaze û qîma xwe bi newxeşînan nayne. Lê belê dema Allah (ac) teqdîr kir, mirov bixwaze nexwaze teslîmê hukmê wî dibe û li dij teqdîra wî sitû ditewîne.

*Kesê muwahhîd, qet tu kesî naqehirîne
û bindest nake û neheqiyê nake. Ligel
vê sitûyê xwe ji sîyaseta qehirandinê
re jî natewîne. Berevajî dest davêje
wan kesên ku taxûtên zilimkar wan
diqehirînin.*

1. 6/Enâm, 61

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ

“Eger Allah zerarekî bide te, jê (ji Allah) pê ve tu kes nikare wê biborîne. Eger xêrekî bigihîjîne te, ew li ser her tiştî Qadir e. Ew, li ser evdên xwe (yê ku sitû ji her tiştî re dide tewandin) Qahir e. Ew (xwedî hikum û hikmet) Hakîm û (agahdarê her tiştî) Xabîr e.”²

Vejîna nû û hisabdayîn jî tecelliyên navê El-Kahhâr in. Mûmîn an facir bê cudahî dê herkes îcabetê vexwendina vejîne bike û di qada hisabdayîne de cihê xwe bigire. Qet tu kes nikare dij îradeya Allah (ac) ya li ser vê mijarê îtiraz bike.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

“Bibêje: ‘Ez bitenê hişyarkerek im. Ji wî Allahê (di zat û fiêl û sifetên xwe de) Wahîd û (yê ku ji her tiştî re serî daye tewandin û xistîye bin hukmê xwe) Qahhar pê ve qet tu îlâh tune.’”³

El-Kahhâr û El-Kâhîr jî navên celâl yê Allah in. Dema bi hemû tecelliyên re tê bidestxistin di qelbê evdan de tazîm û xeşyeta Allah (ac) bicih dibe.

Navê El-Kahhâr Mirov Beralîyê Tewhîdê Dike û Ji Şirkê Diparêze

Navê El-Kahhâr di şeş ayetan de dibore û di her ayetê de bi navê El-Wahîd re ligel hev tê bikaranîn. Maneya El-Wahîd tê ser maneya di zat û sifet û fiêlên xwe de wehdaniyeta Allah (ac). Yanê tê ser maneya tewhîdê. Helbet hikmetên bikaranîna ligelhev ya van herdu navan heye. Em dikarin li ser vê mijarê wiha bibêjin.

Mirov dema li heyînen bêjimar ên li dij otorîteya Allah (ac) sitûxwar e dinêrin dibe ku hin ji wan bikevin têngihî-neke wiha rêşaş: “Ewqas milk bi tenê nayê birêvebirin. Teqez zarok an alîkar an jî piştevanên Allah hene.” Lewre ev mijar eşkereye ku dema mal û milken mirovekî pir zêde dibe hewcetîya wî bi alîkar û piştevanan çêdibe. Ev têngihîna rêşaş bi karanîna navê El-Wahîd hatîye betalkirin. Ji ber vê yekê ye ku Yusûf (as) dema hevalên xwe yê zindanê gazî aqîdeya tewhîdê dike wiha dibêje:

يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَرَأَيْتَ مُتَّفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

“Gelî hevalên min ê zindanê! (Hûn qet difikirin?) Ma Rabbên ji hev cihê bi xêr in an jî ew Allah ê (ku di zat û

fiêl û sifetên xwe de yekane) Wahîd û (ew ê her tişt jê re sitûxwar û di bin hukmê wî de ne) Qahhar (bixêrtir) e?”⁴

Banga tewhîdê bingeha hemû xebatên îslâmî ye. Pê-şaniya kesên mûmîn li her der û di her demê de divê tewhîd be. Ligel ku Yûsuf (as) di zîndanê de bû û bêbextî lê hatibû kirin û ew ên hatibûn cem wî di mijara tewhî-dê de qet tişteki nizanîbûn û tu eleqeya xewna wan bi tewhîdê tune bû jî Yûsuf (as) ji teblîx û daweta tewhîdê paşde nema.

Komek ji insanan wek awayê rêveberîyê demokrasî hil-bijêrin dibe ku koma din ji vê qayîl nebe. Komek komar-parêz bin dibe ku koma din qeyserayetîyê daxwaz bikin. Bijareya herî maqûl ew e ku hemû insan li ser pergala ku Allah (ac) jê razî ye yekgirtîyê pêk bînin. Lewre xwedîyê wê pergale Rabbê aleman e. Ew, Wahîdû'l Kahhar e. Her tişt di bin hukmê wî de sitûxwar e. Baldar bin, Yusûf (as) jî bi van her du navan vexwendina tewhîdê dike.

Allahê El-Kahhâr insanan bi mirinê terbiye dike. Tiştê ku bitevahî ji candaran re sitû dide tawandin mirin e. Dewlemend an xîzan, hêzdar an çels, ciwan an pîr, mêr an jin... Qet tu ferq tune, herkes ençeç bi wê ecela ku Allah (ac) ji wan re diyar kiriye dimire. Heq û hêza tu kesekî tune ku mirina xwe paşde bixe an rawestîne an jî red bike.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً

“Ew, li ser evdên xwe (yê ku ji her tiştî re sitû dide tawandin) Qahir e. Ji we re (melâiket) ên parêzkar dişîne.”⁵

Allah (ac) çawa ku bi mirinê serî li her candarî dide tewandin di heman demê de alema insanîyetê jî bi vê heqîqetê terbiye dike. Lewre mirin, agahdarê destpêkeke nû ye. Şeytan dixwaze ku mirinê bide jibîrkirin. Digel vê wehîy jî bi îsrar mirin û jîyana piştî mirinê tîne bîra insan. Mirovê mirin ne di bîra wî de be dinya cihwarê jîyîne ye. Jiyana wî ji kêf û şahîyê pêkhatî ye. Mirovê mirin di bîra wî de be dinya cihwarê şîxûl û xebatê ye. Dinya bo yê wî wisan pirêza axîretê ye.

Ji ber vê yekê îslam teşwîqa beşdarîya cenazeye dike⁶ û emrê serlêdana qebiran dike⁷ û daxwaz dike ku di vê beşdarî û serlêdanê de mirov hişyar û bîrewer be. Ev hemû bo vê tiştê ye:

“Wê ya ku lezzetan tune dike (mirin) pir bibîr bînin.”⁸

Bêgûman mirin ji serxweşî û xefletên dinyayê hişyar dike. Bîranîna mirinê bihûrbarîtiya dinyayê tîne bîra insan. Ji ber vê yekê Rasûlullah (sav) ji her mirinê biban-dor dibû û bal eshabîyên xwe jî dikişand ser vê mijarê. Şîretên wî yê li ser cenazeyê pir in.

2. 6/En'am, 17-18
3. 38/Sa'd, 65

4. 12/Yusûf, 39
5. 6/En'am, 61
6. Bûxarî, 48; Mûslim, 945
7. Mûslim, 976
8. Tirmizî, 2307; Ahmed, 7925; İbni Mace, 4258

Exlaqqirtina Bi Vê Navê Nabe

El-Kahhâr navê Allahê berz e ku mexsûsê wî tenê ye. Qet tu kes nabe ku bi vê navê exlaq bigire. Ji evd re ya lêhatî ew e ku hedê xwe zanibe û di wê şîûrê de be ku hêz û îmkânên di destê wî de bi sînor in. Neheqî li tu kesî neke û qet tu kesekî biçûk nebîne. Bêgûman ev exlaqê Firewnan e.

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَدْرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ
لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذْرَكَ وَالْهَتَكَ قَالَ سَنَقْتِلُ
أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ

“Giregirên ji qewmê Firewn gotibûn: ‘Qey ji bo ku li ser rûyê erdê berhevdaniyê bikin û dev ji te û îlâhên te berdin tu Mûsa û qewmê wî serbest dihêlî?’ (Firewn ji bo wan teskîn bike) got: ‘Em ê zarokên wan ên kurîn bikujin û jinên wan sax bihêlin. Bi rastî em li ser wan xwedî hêzeke qehirker in.’”⁹

Em ji vê ayetê du hikmetan hîn dibin. Tehrîkkirina taxûtan li dij mûmînan ne tişteke nû ye. Ev mijar di dirêjahîya dîrokê de her hebûye. Bel’amên her dewrê zen dikin ku ji insanen re dîn vedibêjin. Lê dema kesên mûwehhîd derdikevîn û rastiyê dihêxin rojevê hûn dibînin ku ew bel’am dest bi gilîya mûwehhîdan dikin. Lewre eger dîne tewhîdê bikeve rojevê dê seltenata wan ji destê wan derkeve. Seltenata rovi hetanî şêr derdikeve meydanê ye. Dema ku insan heqîqetên Qûr’an û sünnetê hîn bibin çîrok û çîvanokên sextekaran pûç û betal dibin.

Wek dûyem; Firewnên her dewrê xwestine ku bi navê El-Kahhâr exlaq bigirin. Allahê El-Kahhâr, Firewn jî û artêşa wî ya zen dikir ku hêza xwe ya Kahhâr ji wan distîne jî serûbin kir û bi helakkirinê wan hetanî roja qiyametê ji bo insanen kir îbret.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَوَطَّنُوا إِنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ فَأَخَذْنَا هُوَ وَجُنُودَهُ
فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ
وَجَعَلْنَاهُمْ أَيْمَةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ
لَا يُنصَرُونَ وَأَتَّبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ
الْقِيَامَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوحِينَ

“Ew û leşkerên xwe li ser rûyê erdê bi neheqî quretîyê kirin. Û ji wan we ye ku wê li me nevegerin. Me jî ew û leşkerên wî girt û avêtin behrê. Tu binêre ka aqubeta zaliman çawa bûye! Me ew kirin ji wan rehberan/serokan ku wan

gazî agir dikin. Wê roja qiyametê jî alikarî li wan neyê kirin. Me li dinyayê lanet xiste dû wan. (Kesên mumîn çiqas wan bi bîr bînin lanetê li wan dikin û) roja qiyametê jî (li rûyên wan nayê mêzandin û di rewşeke kerixî de) kirêtkirî ne.”¹⁰

Ew taxûtên gelên xwe biçûk didîtin û heqên wan bînpê dikirin di bin pîyên gelên xwe de perçiqîn û helak bûn. Her kî insanen bi çî awayê biqehrîne û tehdeyî bide wan, ew bixwe jî bi rewşeke hevşêwe qehr û helak dibin.

Qûr’ana Kerîm Qehirandina Koma Sêwîyan Qedexe Kiriye!

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ

“Di wê rewşê de, tu kesê sêwî neqehrîne/kêm nebîne!”¹¹

Di nava hemû gelên cahiliyê de kesên qels û belengaz bîndest û stembar in. Mixabin ev exlaqê cahiliyê îro jî di nava gel de belavbûyî ye. Dest danîna mîrasa sêwîyan wek qûrnazî, destvala veqerandina parsekan wek çavvekirîti tê pejirandin. Ew insanên ku pergala cahiliyê wan mexdûr kiriye wek sūcdar muamele dibînin. Axir kesê hinek dibe xwedî hêz û îmkân wan ên wek bîndest dibîne diqehirîne.

Kesê muwahhîd, qet tu kesî naqehirîne û bîndest nake û neheqiyê nake. Ligel vê sitûyê xwe ji siyaseta qehirandinê re jî natewîne. Berevajî dest davêje wan kesên ku taxûtên zilimkar wan diqehirînin. Allah (ac) kêmdîtin û ezirandina sêwîyan û parsekan û hewcedaran qedexe kiriye. Emrê parvekirina bi wan re û xwedî derketina li wan û bi wan re muameleya însanî dike.

Dûaya Bi Navê El-Kahhâr

Ya Rabbê me yê El-Kahhâr!

Otorîteya yekane ya ku ji her tiştî re sitû dide tewandin û dihêxe bin hukmê xwe tu yî.

Rabbê me!

Me ji wan evdan binivîse ku ji dil û can sitûxwarê hukmên te yên şer’î û qederî ne.

Bitenê xofa ji te û bitenê hêvîdarîya ji te bo me hêsan bike.

Me ji wan evdan binivîse ku ji te pê ve serî ji tu kesî re natewînin û qehir li wan ên di bin destê xwe de nakin.

Allahumme amin...

9. 7/Araf, 127

10. 28/Qasas, 39-42

11. 93/Dûha, 9

İSTİSMAR EDİLEN 40 AYET

Kitabın Yazarı: Alaaddin Palevi

Yayınevi: İtisam Yayınları

Basım Tarihi: 2026

Sayfa Sayısı: 265

Ebat: 135 x 210 mm

Kitap Hakkında

Kur'an, Allah'ın kullarına indirdiği apaçık bir hidayet rehberidir. O, hak ile bâtılı ayıran, karanlıkları dağıtan ve insana kulluk yolunu gösteren son ilahî hitaptır. Ancak tarih boyunca vahye doğrudan karşı çıkamayan birçok kişi ve çevre, bu kez ayetlerin manasını eğip bükerek, onları kendi heva ve arzularına dayanak hâline getirmeye çalışmıştır. Kimi zaman bir kavramın içi boşaltılmış, kimi zaman ayetin bağlamı koparılmış, kimi zaman da Allah'ın muradı yerine çağın beklentileri merkeze alınmıştır. Böylece Kur'an'ın ışığıyla hidayet bulmak yerine, onun ayetleriyle bâtıla meşruiyet kazandırılmak istenmiştir.

Alaaddin Palevi'nin kaleme aldığı İstismar Edilen 40 Ayet isimli eser, tam da bu tehlikeli noktaya dikkat çeken kıymetli bir çalışmadır. Kitap, günümüzde sıkça çarpıtılan bazı ayetleri ele alarak, vahyin nasıl istismar edildiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle eser, yalnızca belli ayetlerin açıklamasını yapan bir çalışma değil; aynı zamanda Kur'an'a nasıl yaklaşılması gerektiğine dair bir hassasiyet kazandıran, okuyucuyu manevî ve fikrî teyakkuz hâline çağırarak bir eser niteliği taşımaktadır.

Eserin dikkat çeken taraflarından biri, meselenin doğrudan özüne temas etmesidir. Zira bugün birçok yanlış anlayış, kendisini açık bir inkâr diliyle değil; ayetlerden delil getiriyor görünerek, Kur'an'ı kendi lehine konuşturma çabasıyla var etmektedir. Bu sebeple ayetlerin nasıl istismar edildiğini görmek, sadece ilmi bir kazanım değil; aynı zamanda itikadı, kulluğu ve sahih bakışı muhafaza etmek adına önemli bir ihtiyaçtır. Kitap, okuyucuya Kur'an'ın yalnızca okunacak değil, doğru anlaşılacak bir kitap olduğunu hatırlatmakta; lafza gösterilen hürmetin, mana konusunda da aynı titizlikle sürdürülmesi gerektiğini göstermektedir.

Bununla birlikte eser, adından da anlaşılacağı üzere, mevzuyu bütün yönleriyle kuşatan geniş hacimli bir tefsir çalışması değildir. Daha çok belirli örnekler üzerinden bir dikkat ve farkındalık inşa etmektedir. Fakat bu durum, kitabın değerini azaltmaktan ziyade, onu pratik ve uyarıcı bir metin hâline getirmektedir. Okuyucu, burada yalnızca bazı ayetlerin istismar edildiğini öğrenmekle kalmaz; aynı zamanda benzer yaklaşımlara karşı nasıl bir ölçü ve dikkat geliştirmesi gerektiğine dair de önemli bir bilinç kazanır.

Netice itibarıyla İstismar Edilen 40 Ayet, Kur'an'ın manası üzerinde yürütülen tahrif ve çarpıtmaları fark etmek, ayetleri bağlamı içerisinde anlamaya yönelmek ve hevanın değil vahyin rehberliğinde bir bakış açısı kazanmak isteyenler için istifadeli bir eserdir. Kur'an'a yönelen sinsi müdahaleleri görünür kılması ve okuyucuyu bu noktada uyanık olmaya davet etmesi bakımından dikkatle okunmayı hak etmektedir. Bu vesileyle eserin, okurlarımızın Kur'an'a daha sahih bir nazarla yaklaşmalarına, ayetleri istismar eden söylemler karşısında basiret kazanmalarına ve vahyin muradını daha titiz bir şekilde gözetmelerine katkı sunmasını diliyoruz.

2026 YILI
KURBAN İBADETİNİZİ
emanet **BİLİNCİYLE**
DEVRALDIK.

Büyükbaş hisse ve küçükbaş kurban bağışlarınızı,
vekaletle kurban kesimi usulüne uygun şekilde

TÜRKİYE GAZZE AFRİKA
AFGANİSTAN SURİYE 'DE

bulunan ihtiyaç sahiplerine ulaştırdık. ❤️

ŞER'İ USÛLLERE
UYGUN KESİM

VİDEOLU
KESİM

İHTİYAÇ SAHİPLERİNE
ULAŞTIRMA

ŞEFFAF, GÜVENİLİR VE
DENETLENEBİLİR
ORGANİZASYON

KURBANINIZ
İHTİYAÇ
SAHİPLERİNE

tevhid

**"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR.
KULLARIMI MÜJDELE!"**
(39/ZUMER, 17)

TEVHİD DERGİSİ

TEVHİD DERSLERİ

TEVHİD MEALİ

ISSN 2148-4635

9 772148 463504

ABONELİK İÇİN

tevhiddergisi@gmail.com
www.tevhiddergisi.org

+90 545 762 15 15